

Szabó József

Az Igazságügyi Minisztérium
Büntetésvégrehajtás Országos Parancsnoksága

**MÓDSZERTANI
FÜZETEK**

1988 2

Belső használatra

MÓDSZERTANI FÜZETEK

AZ IGAZSÁGÜGYI MINISZTERIUM
BÜNTETÉSVÉGREHAJTÁS
ORSZÁGOS PARANCSNOKSÁGA

Kézirat gyanánt

Szerkeszti:
a szerkesztőbizottság

Elnök:
Nagy Tibor bv. vezérőrnagy

Tagjai:
Fejes Imre bv. alezredes,
dr. Ilvovszky Vladimir bv. ezredes,
Kudor Zoltánné bv. őrnagy,
dr. Lőrincz József bv. alezredes
dr. Németh Gyula bv. őrnagy
Palotás Miklós bv. ezredes,
Vincze Tamás bv. ezredes

Szerkesztő: Bánki Erika

Szerkesztőség:
1054 Budapest V., Steindl Imre u. 8.

A fotókat készítette:
Doba Károly
és Zimmermann Béla

88—0838 Szikra Lapnyomda,
Budapest

Felelős vezető:
Csöndes Zoltán vezérigazgató

TARTALOM

-
- 1 DR. KÁLLAI R. GÁBOR: **Az engedelmesség csapdái**
-
- 7 **TAPASZTALATCSERE**
-
- 7 DR. SIMOR FERENC: **Bemutatkozik az Alföldi Bútorgyár**
-
- 10 MUCSI SZILVIA: **A kóros elmeállapotú elítéltekről**
-
- 16 **TÁJÉKOZTATÓ**
-
- 16 DRJENOVSZKY BÉLA: **Számítástechnikánk helyzete**
-
- 19 BUZÁSI PÉTER: **Önkárosító fogvartartottak Vácott**
-
- 25 **KITEKINTÉS**
-
- 25 DR. MAGYAR MIKLÓS: **Oszták büntetésvégrehajtás — magyar szemmel**
-
- 33 DR. CSORDÁS SÁNDOR: **Adalékok az NDK büntetésvégrehajtási rendszeréhez**
-
- 37 **ÉVFORDULÓ**
-
- 37 **170 éve született Karl Marx** (Bánki Erika)
-
- 39 MARX KÁROLY: **Kitérő a termelő munkáról**
-
- 41 **Makarenko centenáriuma** (Kravicszky Mihályné dr.)
-
- 42 HEVÉNYI ATTILA: **Amit Makarenkótól tanulhatunk**
-
- 45 **A BV. TÖRTÉNETÉBŐL**
-
- 45 DR. LŐRINCZ JÓZSEF: **A fiatalkorúak büntetésvégrehajtása 1878-tól 1908-ig**
-
- 54 **KÖNYVEKRŐL**
-
- 54 TÓKEI FERENC: **Kortársunk-e Marx?** (Kálmán János)
-
- 55 MERÉNYI KÁLMÁN: **A szexuális erőszak** (dr. Szentpétery Petronella)
-
- 58 **SZEMLE**
-
- 58 **Nemzetközi tapasztalatok**
-

A Módszertani füzetek 1984/1-es számában dr. Csetneky László „A büntetésvégrehajtási tevékenységre jellemző ellentmondásokról” írt. Csépai József Adalékok a bv-etikához című cikkét pedig kiadványunk 1987/3-as számában jelentettük meg. Dr. Kállai R. Gábor tanulmánya a fenti írásokban exponált kérdéseket járja körül, illetve fogalmazza meg egy új axiológiai nézőpontból.

Kérjük olvasóinkat, különösen a nevelőket (a felügyelőket), hogy sokéves tapasztalataikat a három írás ösztönző hatására foglalják össze, tegyék konkrétabbá az itt felvetett problémákat a Módszertani füzetek olvasói számára. Véleménynyilvánításait előre is köszönjük. (A szerk.)

| Az engedelmesség csapdái

Az engedelmisség első megközelítésben roppant egyszerű és jól áttekinthető erkölcsi kategóriának tűnik, valószínűleg ezért olyan kicsi az irodalma. Az engedelmisségről mindenkinek van személyes tapasztalata, hiszen engedelmeskedünk a szüleinknek, a főnökünknek, az orvosnak, a hatalomnak — betartjuk — s így engedelmeskedünk a társadalmi normáknak, a hagyományoknak.

Adott esetben jól körülhatárolt felhívásnak, törvénynek vetjük alá magunkat, meghatározott szabályzat betűje és szelleme szerint cselekszünk, de megesik, hogy csupán lelkiismeretünk írja elő, mit tegyünk. Máskor ellentmondó tényezők közül választjuk ki azt, amit elfogadunk, ami előtt meghajlunk. Az engedelmisséget sokszor explikált (kimondott) parancs, vagy norma írja elő, néha jóval homályosabb közösségi vagy egyéni — „elvárás”. Engedelmeskedni lehet lelkesen, félve a következményektől, engedve az erőszaknak vagy akár azért is, mert egyszerűen nem tudunk jobbat. A parancsadót tekinthetjük a társadalmi hatalom jogos képviselőjének, de kényszerből fölényben helyezett akarnoknak is.

Akármennyire vázlatos ez a felsorolás, kitűnik belőle, hogy az engedelmisség mégsem olyan egyszerű viszony, nem olyan kézenfekvő erkölcsi kategória, mint amilyennek első pillantásra tűnik. Különösen akkor válik összetetté a probléma, ha olyan közegre, olyan embercsoportra vonatkoztatjuk, akik szándékoltan nem engedelmeskedtek egy sor társadalmi normának, akik — a tudatosság ilyen vagy olyan fokán, de mindenképp valamilyen belső megfontolást követve helyezkedtek szembe, a sokszor korántsem könnyen felismerhető, általánosan elvárt magatartásszabályokkal. (Külön tárgyalást érdemelne „az általánosan elvárt” kategóriája is.)

A társadalomban létező különféle normarendszerek az illemtől a szervezeti szabályzatokon, az erkölcsön át a jogig számtalan engedelmisségi alakzatot konstituálnak (alkotnak) és szankcionálnak, ám ezeknek még vázlatos felsorolása is kimerítené a cikk terjedelmét. Ami mindezekben a formákban közös, az az adott normarendszer által preferált (előnyben részesített) értékekhez való viszony. Az értékek függetlenül az egyes egyéntől, közösségeik által léteznek, ilyen értelemben az objektív külvilág részei. A gyakorlatban konkrét döntések, választások formájában öltenek testet; úgy is mondhatjuk, hogy az érték az értékelésből ered, az erkölcsi ítéletalkotás alapja és kritériuma.

Az értékvilág a társadalmi tudat része, etikai értelemben azokat a legáltalánosabb „kelléseket” fejezi ki, amelyek mintegy összefoglalják a társadalmi

együttélés és fejlődés alapvető érdekeit. Az egyes egyén konkrét cselekvéseiben az érték általában nem tudatosul, nem fogalmazódik meg a maga közvetlenségében, különösen nem a negatív érték. Azt még kimondjuk, hogy „segíteni akarok az öregeken, mert tisztelem a humanitást”, de nem valószínű, hogy valaki Shakespeare nyomán kijelenti „úgy döntöttem, hogy gazember leszek”. Az egyén az értékítéletet inkább csak megéli, az érték a szándékban, a döntésben és természetesen az ezt tükröző cselekvésben jelenik meg, mint valami benső előnyben részesítés.

A cselekvés etikai értelemben felfogott negatív vagy pozitív voltáról az egyén a közösség visszajelzéséből értesül. „Nem mindenkor hordja szívén az ember, mire kötelessége inti, igenis gyakran elfelejti élete célját, s dühödő baromként cselekszik inkább, mint okos teremtményként” — írja múlt századi ízes magyarsággal a Fillértár 1834/24-es száma. Az értékek mintegy rejtetten fejtik ki hatásukat, de „minden cselekvés valamiféle értékelést vet fel. A cselekedetet mindig valamiféle értékelés realizálásának is mondhatjuk”.¹ A tetteinkért való felelősség alapvetően — etikai értelemben — itt érhető tetten és innen kell kiindulnunk az engedelmisség értékétikai vizsgálatánál is.

„Erkölcseleg értékes engedelmisségről . . . ott beszélünk, ahol annak ellenére, hogy az engedelmisséget mint engedelmisséget a parancsolt értékállás erkölcsi értékébe való belátás hiánya jellemzi, még evidens módon adva van a belátás az akarás és az akaró személyek (vagy hivataluk) erkölcsi jóságába, amely az adott parancsok megparancsolásában vagy (konkrétan) az adott utasítások kimondásában nyilvánul meg”² olvashatjuk Max Schelernél. A tömör definíció számtalan kérdést vet fel, amelyek csak az adott közeg — esetünkben a bv. intézet és az érintett személyi kör, jelesül az elítéltek, illetve a nevelők, valamint a többi testületi tag viszonyában értelmezhetők. E sajátos közegben olyan ellentmondásokra lelünk — a vizsgált problémával kapcsolatban —, amelyeket bizvást nevezhetünk csapdáknak is.

A parancsolás-engedelmisség viszony legjobban ismert és legtisztább változata a katonai függelmi viszony. A feltétlen, egyirányú függés szigorú, rögzített hierarchián alapul, a formalizált struktúra minden egyes pozíciójához meghatározott szerepelvárások tartoznak, ezeket a szervezetbe kerülő személy készen kapja. Sok tekintetben hasonló a kétféle engedelmisségi viszony. A hadseregben azonban a parancsnok és az alárendelt közti kapcsolat jellegét a közös felelősségből fakadó kötelék is alakítja. Ilyen kapcsolatot az elítélt és a nevelő, a fogvatartott és a felügyelő közt, ha létezik is, mindenképp másodlagos.

Jelentős az eltérés a tekintetben is, hogy a hadsereg minden tagjától el lehet várni, hogy valamilyen szinten azonosuljon az alapvető értékkel, kiemelten „a haza védelmének” kötelességével, amelyek a hadsereg működésében jelen vannak. Ehhez hasonló viszony esetünkben nem áll fenn. Így, bár formailag számtalan azonos mozzanatot találunk a kétféle engedelmisség között, az legfeljebb a bv. intézet belső rendjéhez, szabályzatához fűződő viszonyban jelenik meg tartalmi azonosságként. Hisz az elemi együttélési szabályok, a tisztaság, körletrend fenntartása stb. valóban közös érdek. De a szervezeti kapcsolat önmagában csupán a kikényszeríthető formális engedelmisséget garantálja. A cél azonban ennél több, ez tehát az *első csapda*.

Aránylag még a legkönnyebb egyfajta börtönkonform-magatartást kialakítani, elérni, hogy az elítélt ne szegje meg az intézet belső szabályait. Ez mindenképpen fontos dolog, enélkül minden más célkitűzés, nevelés megvalósíthatatlan.

¹ Pauley Ákos: Az etikai megismerés természete. Budapest, Franklin 1907. 24. oldal.

² Max Scheler: A formalizmus az etikában és a materiális etiketika. Budapest, Gondolat Kiadó, 1979. 748. oldal.

Am ellentmondás van aközött, hogy bent jószerével minden szituációt, döntést parancsok, szabályok írnak körül, kint viszont önállóan kell választani az értékek között. A bv. intézetben közel van az a forrás — a nevelő, a szabályzat, az ór — akihez vagy amihez viszonyítani lehet egy adott döntés helyességét. A civel életben az autentikus normahordozót egyáltalán nem könnyű fellelni — különösen olyan személyeknek, akik kevés erkölcsi autonómiával bírnak. Ez a *második csapda*, hiszen úgy kell önálló erkölcsi ítéletalkotásra készíteni az elítéltet, hogy közben hivatalból jelentősen korlátozzuk önállóságát.

A bv. intézetben voltaképpen nem találkozunk olyan személlyel a fogvatartott, aki számára követendő példa lehetne, a nevelő vagy a felügyelő erre kevéssé alkalmas, (nem a személyisége, hanem a funkciója miatt!) mert egy másik „ellentétes” érdekű világba tartozik. Az elítéltek közössége, a „cellatársadalom” közege más, mint az intézeté. Az elvárt magatartást közvetítő hivatalos rezsimbéli rend élesen eltér az elítéltek közt kialakult hierarchiától, s e rangsort tükröző sajátos, többnyire igen negatív erkölcsiségtől. Ez utóbb említett normák megszegése talán még súlyosabban szankcionált, mint a hivatalos szabályoké. Tegyük fel, az elítélt elfogadja, sőt meg is érti, hogy a társadalom, illetve a jogrendszer helyteleníti azt, amit elkövetett. De ebből még nem tanulja meg, hogy mit kell tennie a jövőben. A nevelő rávezetheti a fogvatartottat arra, hogy mit tart a társadalom helyesnek, követendőnek; ám a közvetlen közegre, a többi elítéltre általában nem jellemző a bünbánat, a megjavulási szándék. Ez az újabb ellentmondás a *harmadik csapda*.

Az indultai vagy gondatlan elkövetőket nem számítva, senkit sem a pillanat tesz bűnelkövetővé, a büntett hosszú szocializációs folyamat „erdménye”, amely kifejleszti az egyénben a deviáns személyiségvonásokat. Az egyén értékrendje és — amennyiben kialakul — értéktudata függ a környezetétől, neveltetésétől, korábbi döntéseitől, sikereitől, kudarcaitól — és még egy sor más tényezőtől. A bv. intézet viszont már csak a végeredménnyel találkozik, csak tudomásul veheti, hogy a fogvatartott nem engedelmeskedett a társadalmi normáknak, hogy értékrendje eltorzult. Ezt a hibás erkölcsi értékrendet kellene visszafordítani, egy teljeseen elhibázott életutat kellene módosítani, és a helyes — pontosabban a kívánatos irányba terelnie, igencsak korlátozott eszközökkel. Ez a *negyedik csapda*.

Az erkölcsi értékeket, a pozitívakat és negatívakat egyaránt, alapvetően a tekintély, a hatalom és a példa közvetíti. Ma egyik tényezővel se állunk valami jól. Ki lehet tekintély és milyen vonatkozásban? A hatalom sohasem absztrakt, meghatározott személyek, érdekcsoportok, intézmények hordozzák, mindegyiknek megvan a maga specifikuma, különérdeke, gyarlósága. A jó példa követése sem egyszerű. Ami dicséretes dolog emitt, az negatív következményekkel járhat mást. A példa emellett összetett kategória, lehet, hogy csupán egy cselekmény megoldására irányul, lehet, hogy kiterjed egy egész életvitelre. Ez utóbbi esetben példaképnek nevezzük, vele azonban ugyanaz a probléma, mint a tekintéllyel, nehéz felmutatni a követendőt.

Nyilvánvaló, hogy most, amikor minden átalakulóban van, sok fontos és pozitív érték — az önzetlenség, az elvhűség, a munkaszeretet, hogy csak néhány példát említsek — követése háttérbe szorul a kommercializálódó (kalmárszellelmű) és individualizálódó (önző, önös) társadalmi viszonyok közt. Még azok is elbizonytalanodnak, akiket rendezett életvitelű állampolgároknak tartunk. Az életszínvonal romlása, a társadalmi integrációs erők lazulása, a létperspektívák szűkülése pedig különös erővel érinti azokat a csoportokat, amelyekből a bűnözők hagyományosan rekrutálódnak (toborzódnak) nem beszélve arról, hogy új bűnelkövető csoportok képződnek — például az értelmiség köréből. Az *ötödik csapda* ebből eredően az, hogy ma, amikor megrendült az egész társadalom értékrendje, jóval nehezebb követhető életmódmintát javasolni az elítélteknek, mint eddig bármikor.

A büntetés célja köztudottan a speciális és a generális prevenció (megelőzés), az elítélt nevelése és a társadalom védelme. Kifejeződik benne a társadalom etikai rosszállása és ezzel párhuzamosan az az igénye, hogy egy adott személy értékrendje változzon meg, vagy legalábbis ne kerüljön nyílt összeütközésbe az általánosan preferált értékrenddel. Az engedelmisség csapdái e komplex viszonyban jóval szélesebb értelmet nyernek a szűken vett függőségi-függelmi viszonyoknál. Ha áttételesen is, az engedelmisség egyfajta jogilag szankcionált közvetítés a társadalmi közösségek értékvilága és az egyén motívumkincse között.

Noha „az erkölcsi normák erejüket mint követelményt (intés, felszólítás, a lelkiismeret hangja) az életben nem egy mögöttük álló tekintély által gyakorolják, . . . hanem csupán azáltal, hogy előttünk világossá válnak, minket meggyőznek és értékérzésünk elismeri őket”³, de az is igaz, az értékek közvetítésében az általunk vizsgált körben kiemelten fontos eszköz a parancs-engedelmisség viszony.

Az engedelmisség lehet vak, szolgai. Az egyén ilyenkor lemond saját akaratáról, azt alárendeli a parancsnak, megszűnik önállóan lenni, a parancsolt magatartást anélkül hajtja végre, hogy azt mint sajátját (is) tételezné. Egyéniségét, akaratát — Arisztotelésszel szólva — áthelyezi a parancs kiadójába, a parancsot azért teljesíti, mert parancs. A parancsadó helyzete ez esetben látszólag könnyű, az alárendelt úgy jár el, ha külsőleg is, ahogy azt tőle elvárják, minden igyekezetével arra törekszik, hogy a kapott utasítást az előírt módon teljesítse.

Az erkölcsileg értékes engedelmisség más. Az engedelmeskedő a parancsot ugyan ez esetben is mint saját akaratán kívül állót éli meg, de végrehajtása közben nem oldja fel magát az utasításban, hanem belátása alapján cselekszik. Az engedelmeskedő magáévá teszi a parancsban közvetített értékeket, valamint elfogadja a parancskiadó értékközvetítő mivoltát. A belátás erkölcsi tudatosságot jelent, nem feltétlenül az érték belsővé tételét. A belátáson alapuló engedelmisség éppúgy, mint a szolgai engedelmisség az egyén erkölcsének része, az engedelmisséget posztuláló (előzetes követelményként felállító) függelmi viszony pedig az etikai értelemben vett külvilág egy darabja.

Az engedelmeskedő cselekedetei mögött az egyik esetben meggyőződésen alapuló intenció (belső szándék) húzódik meg, mely által közvetlen kapcsolatot létesít a társadalom értékvilágával. A másik esetben az engedelmisség alapján konform-magatartás, formális viszony. Jelenség szinten, hétköznapi körülmények között persze a kétféle beállítódás azonosnak tűnhet. Kritikus helyzetben viszont — és a bv. intézetben töltött idő potenciálisan (lappangó módon) mindig kritikus — a szolgálai engedelmeskedő elveszti a lába alól a talajt.

A két alapforma mellett az engedelmisség fakadhat félelemből is, hiszen a parancsszegést vagy -megtagadást a Btk, a bv-szabályzatok egyaránt súlyosan szankcionálják. Ez a beállítódás némileg rokon a konformitással, annak a visszaja. Előfordulhat az a fajta engedelmisség is, ami voltaképp a belátás negatív oldala. Az egyén belső motívumai ellentétesek az elvártakkal, a társadalmival éppúgy, mint az intézettel, hisz vannak, akik semmiféle fegyelmet nem képesek elviselni. A helyzetet átlátva mégis tudatosan törekszenek a büntetés idejét átvészelni, kerülve a konfliktushelyzeteket és a kilátásba helyezett újabb büntetést.

Az engedelmisség két fő típusa — a szolgálai és a belátáson alapuló — nem zárja ki egymást. A gyakorlatban nem léteznek ilyen szélsőségek, a valóságos személyek neutrálisan, erkölcsi értelemben semlegesen, egyszer így, egyszer úgy cselekszenek, legfeljebb a kiemelkedő fontosságú döntésekben fedezhető fel a tudatos morális választás. Ezért irányultak fejtegetéseink csupán az egyén fő vonásainak, erkölcsi miliójének feltárására.

³ Nicolai Hartmann: Teleológiai gondolkodás. Budapest, Akadémiai Kiadó 1970. 197. oldal.

A belátáson alapuló engedelmesség kialakítása az egyéniség tudatos formálását tételezi fel. Az egyén akarátát, egyéniségét ebben az esetben nem oldja fel a parancsban, szándékosan engedelmeskedni akar, erkölcsi miliője részévé téve azokat az értékeket, erényeket, amelyeket végső soron tőle a társadalom megkövetel. Felmerül a kérdés, megnevezhető-e azok az értékek, amelyek elfogadtatására, kialakítására törekednünk kell. Az igény, amennyire jogos, annyira teljesíthetetlen.

Megkísérhetjük szembeállítani egymással a pozitív, illetve negatív értéket pl.: az aktivitást—passzivitást, az akaraterőt—akaratgyengeséget, a hűséget—hűtlenséget, ám ha túllépünk a pusztá felsoroláson azt tapasztaljuk, mást jelent a hűség a házasságban, mint a hadseregben, mást az egyes társadalmi közösségekben, megint mást az egyes korszakokban. Születtek rangsorolási kísérletek is, például alapérték lehetne az ember nembeli értékeinek kibontakoztatása, hisz a többi erkölcsi érték ebből le- vagy erre visszavezethető. Itt azonban az előzőhöz hasonló ellentmondásba ütközünk.

A bizonytalan és merev felosztási kísérletek helyett — amelyek érvényessége amúgy sem megy át közvetlenül a gyakorlatba — célravezetőbb Max Scheler nyomán egyfajta formális rendbe, „táblázatba” illeszteni az értékeket:

- Valamely pozitív érték létezése maga is pozitív érték.
- Valamely pozitív érték nem létezése maga is negatív érték
- Valamely negatív érték létezése maga is negatív érték.
- Valamely negatív érték nem létezése maga is pozitív érték.

Az akarás, azaz a tudatos, *reflektált* cselekvés szférájában, a jó és a rossz értékdimenzióiban, értelmezve táblázatunk a következőképpen fest:

- Jó az érték, amely valamely pozitív érték megvalósításához kapcsolódik.
- Rossz az az érték, amely valamely negatív érték megvalósításához kapcsolódik.
- Jó az az érték, amely valamely magasabb rendű érték megvalósításához kapcsolódik.

— Rossz az az érték, amely valamely alacsonyabb rendű érték megvalósításához kapcsolódik.⁴ A „táblázat” kitöltése mármost úgy lehetséges, hogy összevetjük azokat az értékeket, motívumokat, amelyek a bűncselekmény elkövetéséhez vezettek, azokkal, amelyeket a társadalom, esetünkben a kiemelten fontos büntetőjog megfogalmaz. Ez viszont egyáltalán nem teszi könnyebbé a helyzetet, az elítéltek erkölcsi nevelését. A fogvatartottak szociális összetétele, kulturális nívója, valamint az a közeg, amibe a szabadulásuk után (vissza) kerülnek, optimalizálás sem a jogalkalmazót, sem a nevelőt nem töltheti el. A statisztikák arra utalnak, hogy még az a minimális igény is gyakorta túlzott, hogy legalább bűnismétlésre ne kerüljön sor. Nyilvánvalóan nem tűzhető ki az a cél sem, hogy az elítélt értékvilágába, motívumkincsébe kizárólag pozitív értékek kerüljenek.

A bűnözés mindig az adott társadalom tükörképe, így a jövőben még a mostaninál is nagyobb nehézségekkel kell számolnunk. A legtöbb, amit a megvalósíthatóság reményével maga elé tűzhet az erkölcsi nevelés az, hogy legalább a negatív értékek kikerüljenek a közvetlen cselekvésre motiváló tényezők közül. Ez a realitásokat figyelembe véve hozzávetőleg azt jelenti, hogy a volt elítélt dolgozzon, lakjon valahol és ne sértse a Btk. normáit. Ma ezt a minimális programot sem könnyű betartani, a volt elítéltnak általában nincs lakása — a munkásszállás nem életperspektíva —, a munkanélküliség is őket sújtja elsősorban, s voltaképpen nem ismeri azokat az utakat—módokat, amelyekkel életét megfelelően irányíthatná.

⁴ Max Scheler Id. mű: 57. oldal.

Az engedelmességre és fegyelemre nevelés mindazonáltal kiindulópont lehet az egyéniség pozitív átformálásához, de önmagában nem elegendő. A nevelőtevékenységet érdemi utógondozási munka kell hogy kiegészítse, és eredményes lehet egyfajta direkt értékközlés is. Nem a régóta hatástalannak tapasztalt prédikációs típusú nevelésre gondolok itt, hanem egyfajta pozitív életmodell egyszerű, jól érthető nyelven és példákkal való közvetítésére. De siker csak teljesíthető modelltől remélhető. Ez viszont messze meghaladja, túllépi a bv-intézet hatókörét.

„Az ember lehet elvakult is — írja Nicolai Hartmann — értékvak vagy éretlen egy érték megértésére. De ha megvan az érettsége, ha van szeme egy érték számára (vagy ha legalább megpróbáljuk felnyitni a szemét! K. R. G.), akkor nem tudja többé megakadályozni, hogy ez az érték most már érzését is meg ne határozza. Nem vonhatja ki magát alóla. Ennek beszédes tanúja a lelkiismeret szava, már amennyire az épp felébredt.”⁵

Dr. Kállai R. Gábor

⁵ Nicolai Hartmann: Id. mű 198. oldal.

PÁLYÁZATI FELHÍVÁS

A Magyar Kriminológiai Társaság pályázatot írt ki a kriminológia és büntetőpolitika legaktuálisabb kérdéseinek megválaszolására. Az 1988-ban meghirdetésre kerülő pályázat témái a következők:

- *A betöréses lopás kriminológiája.*
- *A közélet tisztaságát veszélyeztető bűncselekmények kriminológiája.*
- *A rablás és kifosztás kriminológiája.*
- *Módszerek és tapasztalatok a bűnmegelőzés komplexitásának fokozására, társadalmi bázisának kifejlesztésére.*
- *A prevenció érvényesítésének lehetőségei a szabadságvesztés kiszabása és (vagy) végrehajtása során.*
- *A kriminológia magyarországi fejlődése. A kutatások tudománytörténeti áttekintése.*

A pályázat feltételei:

A pályázaton bárki részt vehet (egyes személyek és alkotó közösségek). A pályázat jelégés. Zárt borítékban kell a nevet és a címet mellékelni. A pályázat minimális terjedelme 2 szerzői ív, 44 gépelt oldal, maximális terjedelme pedig 3 szerzői ív (azaz 66 flekk). Pályázni csak eddig nem publikált és máshova pályázatként be nem nyújtott művel lehet. A pályázat beküldési határideje: 1988. november 15. A pályaművet a következő címre kell eljuttatni:

*Magyar Kriminológiai Társaság titkársága
1053 Budapest, Egyetem tér 1—3.*

A szerzőt, a pályázatok értékelése után megilleti a publikálás joga.

Pályadíjak:

I. díj 10 000,— Ft, II. díj 7000,— Ft, III. díj 5000,— Ft.

Határidő után érkezett, továbbá az előírásoktól eltérő formában benyújtott pályázatot nem vesszük figyelembe.

| Bemutatkozik az Alföldi Bútorgyár

A Szegedi Fegyház és Börtön (évszázados népi nevén a Szegedi Csillagbörtön) székhelyén működő Alföldi Bútorgyár elítéltmunkáltatóként és bútoripari egységként egyaránt mélyen gyökerezik mind a magyar börtönügy, mind az Alsó-Tisza vidék történetében.

A szegedi vár múltja sok kötetet töltene meg. Nevét ugyan a kőszegiéhez, szigetieéhez vagy akár az egriéhez hasonló ostromok nem írták be a köztudatba, de itt állt már a dáciai sószállítás idején egy római őrtorony, majd az Óbolgár Birodalom északnyugati határerődje lett. Az Árpád-korban innen indult a szerencsétlen I. Ulászló a várnai, a dicső emlékű Kapisztrán a nándorfehérvári, a törököt kiűző Savoyai Jenő a zentai csatába. Vívtak itt kurucok, helyt adott ország-résznyi prófunt (katonakenyér) központnak és a világosi fegyverletételhez hátráló honvéd haderőnek. Kazamatáiban mindig őriztek rabokat. A „nagy víz” után (így nevezi a szegedi szóhasználat az 1870-es árvizet) a várat lebontották, és az itt épült börtön a kiegyezés kori Magyarország egyik korszerű létesítménye lett.

Írásos emlékei vannak a rabok „költségvetési foglalkoztatásának”, hiszen a létesítmények fenntartási munkálataiban mindig részt vettek. Mezőgazdasági tevékenységükkel pedig nemcsak a közlétesítmények ellátásához járultak hozzá a foglyok, hanem amit termeltek, azt a vár előtti piacon értékesítették is. A Cserzy Mihály utcai telephelyen a Csillaggal úgyszólván egy időben kezdett működni a Szlavónia Részvénytársaság bútorgyára, mely nevével a bútoripar legkiválóbb fűrészárújára, a szlavón tölgyre utalt. A szocialista börtönügy kialakulása óta a bv. intézet termelési profilja töretlenül fejlődik.

Először az Igazságügyi Ipari Vállalat szegedi üzemegységében, majd 1951. augusztus 1-jétől a KÖMI 104. sz. Vállalata néven folyt itt vegyesipari tevékenység. A különféle faipari termékek és fa tömegcikkék gyártása mellett a vasipar, a konfekcióipar, a cipő- és bőripar egyaránt szerepet játszott. A társvállalatok közötti tevékenységek fokozatos átrendeződésével a bútoripari jelleg megerősödött, és 1957-től a vállalat neve Alföldi Bútorgyár lett.

Hosszú volt az út a ládaszögeztől a mai korszerű bútorgyártásig. Eleinte festetlen, hagyományos hálósobabútorokat készítettek. Jelenleg minden igényt ki tudunk elégíteni, komplett lakószobabútorok teljes asztalos- és kárpitosipari választékát állítjuk elő. Versenyképesek vagyunk. A vállalat termékei a maguk kategóriájában külön-külön is keresettek.

A *Fesztivál* és az *Alföldi Lux* termékcsalád, valamint a *Stella Lux* kárpitos garnitúra az igényesebb, gazdagabb vevők körét is kielégíti, míg az *Alföld—M-t* és különösen a népszerű *Szeged—Ifjúság* bútorzatot (a velük jól harmonizáló *A—77-es* kárpitos garnitúrákkal) főként a pályakezdők, frissen lakáshoz jutottak keresik. E termékcsaládokon belül is meg tudunk felelni a variálhatóság kívánalmainak. Gyártunk olyan bútorokat, amelyek elemei különféleképpen csoportosíthatók, készítünk egyszemélyes heverőket és kihúzható kanapékat egyaránt.

Immár klasszikus termékcsaládok: „Fesztivál-L” és a „Stella-Lux”

A termelés lényegében három ötéves terv során többszöröződött meg. A vállalat bár nem részesült a könnyűipari rekonstrukciók központi forrásaiból, olyan fejlődésen ment át, hogy a szakma legnagyobb létesítményeit megközelítő normaóra-mennyiséget állít elő. Termelési értéke csak azért marad el a vidéki viszonylatban élen járó Zalától, Kanizsától, Szatmártól, mert — a munkáltatási kötelezettség miatt — külső részegységgyártók nélkül oldja meg problémáit, még a kárpitos bútorok rugózatát is maga készíti.

A szakmában úttörő módon honosítottuk meg a gyártmánycsalád-elvet, az egységes modulrendszerrel, és a gyakorlatilag teljesen önálló gyártmányfejlesztést. Eközben a vállalat folyamatosan képez (asztalos és kárpitos) szakmunkásokat és szükség szerint betanított — például targoncakezelő — munkásokat.

A vállalat dinamizmusát jellemzi, hogy míg a termelési érték 1985-ről 1987-re 440,2 millióról 566 millióra nőtt, azaz 128,6%-kal emelkedett, addig a nyereség 23,9 millióról közel 60 millió forintra gyarapodott, vagyis majd 251%-kal lett magasabb. E lendületes fejlődésben döntő szerepe volt azoknak az intézkedéseknek, amelyeket a vállalat vezetése programba foglalt és végrehajtott az Országos Parancsnokság vezetésvizsgálatának tanulságai, valamint az MSZMP Csongrád Megyei Végrehajtó Bizottságának 1986. február 28-i határozata alapján. Gondolunk azokra a termékváltásokra, amelyek a felsorolt választékban, azok kiegészítő bútoraiban és az egész gyártmányfejlesztésben testet öltöttek.

Természetesen igen nehéz időköt is át kellett vészelnie a vállalatnak. A termelés visszaesése nélkül oldották meg az üzemek területének bővítését, korszerűsítését, átépítését. A legnagyobb jelentőségű és egyben a legutóbbi próbatétel például az volt, amikor a felületkezelő-lakköntő üzemrész teljes rekonstrukciója mellett a termékek zavartalan szállítása naponta folyt.

Néhány ízben a bútortpiac telítettsége, a kereslet ciklikus visszaesése csaknem megoldhatatlan feladat elé állította a munkáltatást, hisz három-négy napi termelésnek megfelelő készletnél többet raktáraink nem tudnak befogadni. Még ma is komoly gondokat okoz a behozatal engedélyezési rendszere, és lökészerű korlátozása időnként. Holott egyes anyagokhoz, szerelvényekhez, korszerű berendezésekhez csakis import által juthatunk.

(A nehézségek és megpróbáltatások érintése során a kegyelet hiánya volna említés nélkül hagyni azokat a rendkívüli eseményeket, amelyek emberáldozattal jártak. A szocialista börtönügy három ilyen esetet tart számon. Ebből kettő — az itt őrzött veszélyes bűnözők fokozatából eredően is — az Alföldi Bútorgyár területén zajlott le. Horváth Iván 1964-ben, Frank Tibor, Nagy Ferenc és Tóth András művezetők pedig csaknem pontosan húsz év múlva haltak hősi halált. Ez utóbbi alkalommal még hárman sebesültek meg súlyosan. A tragikus események hozzájárultak a riasztórendszer és a teremőrség újraszervezéséhez.)

Az Alföldi Bútorgyár elkövetkezendő feladatait természetesen az összbüntetés-végrehajtás követelményei határozzák meg. Speciális gazdálkodási törekvéseit a belső üzem zsúfoltsága és a bútortpiac bizonytalansága úgy irányítja, hogy a termelés további bővítése helyett a minőség javítását, a versenyképesség fokozását tűzi ki célul. A nyereség növelése érdekében a vállalat törekszik fogyasztói kapcsolatait maga megszervezni és rugalmasabb gyártmányfejlesztéssel (például elemes szekrény sorok forgalmazásával) vevői számára különböző előnyöket biztosítani.

Ezen túlmenően kiegészítő tevékenységként alternatív profilokkal kísérletezik. Egyebek közt felfutóban van a néhány száz méternyire fekvő Szegedi Ruhagyárral egy konfekcióipari együttműködés, mely mindkét vállalatnak hasznot hozna. Egyébként a vállalat belső területén a csökkent munkaképességűek hosszú idő óta készítenek viasz öntőformákat a Kéziszerszámgyár precíziós acélöntéséhez. A Kőolajipari Gépgyár számára gázreduktor-alkatrészeket munkálnak meg, a MÉH részére géprongyokat dolgoznak fel. Körülbelül 200 fogvatartott dolgozik külső munkahelyeken. Az átmeneti intézetből naponta vonulnak ki az Ikarushoz, a Defaghoz és a Szegedi Konzervgyárhoz.

A továbblépés szempontjából számottevő szerepet játszanak a különböző termékváltások. E tekintetben cél a gyártmányok várható élettartamának körültekintő elemzése, valamint a kereskedelmi bevezetés átfutási idejének megközelítően pontos felbecsülése.

Az *Astra* szekrénycsalád az előzőekben említett elemekből álló forgalmazás úttörője lesz. Az *A-77-es* kárpitos garnitúrát fokozatosan fel fogjuk váltani az *A-87-es* bútortcsaláddal, melyet kisebb mennyiségben már ma is gyártunk. A most készülő franciaágy egy teljesen új berendezés, egy hálószobabútor-család egyik eleme lesz. A kisbútorválasztékban rejlő lehetőségek fokozatos kihasználása, a szigorúbb szabványelőírások miatt az örök életű, slágerként forgalmazható, közismert *Stella Lux* garnitúrának felváltása egy versenyképesebb termékkel, mind-mind a vállalat kollektívája előtt álló követelmény.

Az Alföldi Bútorgyár meg akar és meg is fog birkózni mindezekkel a feladatokkal. Előbb azonban túl kell lépnie azokon a merőben új keletű nehézségeken, amelyek az idén bevezetett adóreform hatásából következnek; amelyek átrendezik a jövedelmezőség szerkezetét és beszűkítik a bruttó jövedelemsáv mozgásterét.

R. C.

| A kóros elmeállapotú elítéltekről

A kóros elmeállapotú elítéltekkel való foglalkozás a különböző büntetésvégrehajtási rendszerek speciális részfeladata. Aktualitása a civilizációs ártalmak következtében egyre nő. Hazánk büntetésvégrehajtási intézetei is egyre nagyobb számban kényszerülnek olyan személyiségzavaros bűnelkövetőket befogadni, akiket már nem lehet a hagyományos büntetésvégrehajtás módszereivel nevelni. A zavart személyiségű, kóros elmeállapotú elítéltekkel részben az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet, részben a gyógyító-nevelő csoportok foglalkoznak.

Írásomban a kóros elmeállapotú elítéltek helyzetét igyekszem áttekinteni, rávilágítva kezelésük, gyógyításuk szervezeti, jogi szabályozottságára, anyagi és egészségügyi ellátásukra. Ahol módom nyílik, konkrét esetek elemzésével szemléltetem a jelenlegi rendszer, illetve gyakorlat hiányosságait.

A kóros elmeállapot és jogi szabályozása

Régi problémája a büntetőjog tudományának: hogyan értékelje az olyan személyek által elkövetett, társadalomra veszélyes cselekményeket, akik valamilyen oknál fogva képtelenek tettük következményeit felmérni, és ennek alapján cselekedni.

A jelenlegi Btk. előkészítésének vitáiban a kóros elmeállapot fogalma több megközelítésben szerepelt. Néhányan, leginkább az orvosszakértői bizottság, orvosi nézőpontból kísérelték meg a kóros elmeállapot definiálását. A bizottság megítélése szerint a fő figyelmet a beszámításra képtelen állapotra kellene fordítani, természetesen úgy, hogy a biológiai okok felsorolása se maradjon el. E vélemények szerint a kóros elmeműködés olyan — időlegesen vagy tartósan — beteg állapot, amely elmebetegségben, gyengeelméjűségben, mélyreható személyiségzavarban mutatkozik meg.

A kodifikációs megbeszéléseken részt vevő jogászok ettől eltérő szempontokra koncentráltak. A beszámítási képesség vizsgálatát a cselekmény társadalomra való veszélyességével kapcsolták össze, és a kóros elmeállapotnak ebben az összefüggésben tulajdonítottak büntetőjogi jelentőséget.

A hatályos megfogalmazás a két megközelítést együtt tartalmazza. Így a Btk. 24. §-a kimondja: „(1) Nem büntethető, aki a cselekményt az elmeműködés olyan kóros állapotában — így különösen elmebetegségben, gyengeelméjűségben, szellemi leépülésben, tudatzavarban vagy személyiségzavarban követi el, amely képtelenné teszi a cselekmény következményeinek felismerésére vagy arra, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjék. (2) A büntetés korlátlanul enyhíthető, ha az elmeműködés kóros állapota az elkövetőt korlátozza a cselekmény következményeinek felismerésében, vagy abban, hogy a felismerésnek megfelelően cselekedjék.”

A korlátozott beszámítási képességgel rendelkező szabadságvesztésre ítélt fogvatartottak büntetésének végrehajtása során jelentős feladatok várnak a bvezsimre. Az MTA Állam- és Jogtudományi Intézete érdekes javaslatokat fűz a Btk.-hoz. „Hatályos jogunk a beszámítási képesség és a korlátozott beszámítási képesség szabályozásával — különösen pedig a részleges normalitás fogalmának a bevezetésével — paradox helyzetet teremtett. Az elmebeteg, a gyengeelméjűt és a tudatában zavart elkövetőt is büntethetővé tette”, ha az adott cselekmény vonatkozásában fennáll a felismerési és akarati képesség.

Am a büntethető elmebetegségeknel a beszámítási vagy korlátozott beszámítási képesség nem teszi az elkövetőt normálissá. Az önhibáján kívül pathologikus állapotba került személy részleges normalitásával a szabadságvesztés-büntetés végrehajtása során is számolni kell. Ezért ajánlja az MTA intézete, hogy jogszabály rendezze a büntethető elmebetegeket, gyengeelméjűeket és zavart tudatúak helyzetét. Úgy vélik, az ilyen elkövetők — állapotának megfelelő — gyógykezeléséről a büntetésvégrehajtásnak kell gondoskodnia.

A javaslat tetest öltött a Btk. már idézett paragrafusában, illetve az 1979. évi 11. sz. tvr. megfelelő fejezeteiben. Így a kóros elmeállapotúvá vált elítélttel szemben olyan büntetésvégrehajtási jellegű intézkedés alkalmazható, amely — az igazságügyi elmeorvosintézeti elhelyezés folytán — a gyógyítás érdekét és a társadalom védelmét egyidejűleg megvalósítja.

A kóros elmeállapot kialakulása a szabadságvesztés alatt

A kóros elmeállapotot az alábbi tényezők, körülmények váltják ki általában. Maga a fogvatartási helyzet, különösen a személyiségzavaros elítéltekből. A szabadságvesztést töltők közé ugyanis bekerülnek azok a korlátozott beszámítási képességű emberek, akiknek kóros elmeállapotát a szakértők igénybevételel már a büntetőeljárás során megállapította a bíróság, de a végrehajtást nem zárta ki. Ezeknek a személyeknek a börtöntűrő képessége az átlagosnál kisebb, ugyanakkor, ha gyógyító-nevelő csoportba helyezük őket, beilleszkedésük megvalósítható, szabadságvesztés-büntetésük végrehajtható. Betegségük természetéből és a környezeti hatásokból eredően azonban állapotuk olyan mértékben súlyosbodhat, hogy akadályává válik a szabadságvesztés-büntetés végrehajtásának és elmeorvosintézeti elhelyezést tesz szükségessé. Megemlítendő itt még az úgynevezett latens elmebetegség, melynek tünetei gyakran épp a büntetés végrehajtása alatt jelentkeznek.

Feltétlenül szólni kell a frusztrációs (kellemetlen, bénító) és deprivációs (megfosztáson alapuló) élményekről is. Az elítéltek lelki alkalmazkodóképességét alaposan igénybe veszi a börtönhelyzet, különösen a szabadság hiánya, a kényelem és szolgáltatások nélkülözése, a heteroszexuális kapcsolatok elvonása, az autonómia (az önállóság) korlátozása, végül a biztonságérzet szűkössége. Nézetem szerint ezek a tényezők is közrejátszhatnak a kóros elmeállapot felszínre jutásában.

A kóros elmeállapot említésénél az 1979. évi 11. sz. tvr. a Btk. 24. § (1) bekezdésére utal. A jogszabály alkalmazását tehát csak olyan kóros elmeállapot alapozza meg, amely egyenértékű a büntethetőséget kizáró okkal. A kóros elmeállapotot a fogságelviselő képesség vonatkozásában kell értékelni, vagyis olyan esetben kerülhet sor a gyógykezelés elrendelésére, amikor a beteg fogságelviselő képessége kizárt, és így lehetetlen folytatni a szabadságvesztés-büntetés végrehajtását.

A kóros elmeállapot fennállásának és a fogságelviselő képességre való hatásának megítélése elmeorvos-szakértői feladat. A kórismézett betegség gyógyí-

tása csak elmeegógyintézeti körülmények között lehetséges, a bűncselekményi háttér pedig a biztonsági feltételek fokozott megteremtését kívánja. Az IMEI mindhárom követelménynek megfelel, ezért a jogszabály a kóros elmeállapotúvá vált elítéltet az IMEI-be utalja. Ez az intézkedés — szemben a büntetés-félbeszakítással — nem befolyásolja a szabadságvesztés-büntetés időtartamát, mert az IMEI-ben töltött idő beszámít a büntetésbe. Ezért a kóros elmeállapotú elítéltek szabadságvesztés alatti gondozásában kiemelt szerepe van az IMEI-nek, valamint a bv. intézetekben szervezett gyógyító-nevelő csoportoknak.

A kóros elmeállapotú elítéltek gyógykezelése azonos a kényszergyógykezeltekével, azzal az eltéréssel, hogy a fogvatartott adaptációs szabadságra nem bocsátható. A gyógykezelés az IMEI-ben zajlik a kényszergyógykezeltek és az ideiglenesen kényszergyógykezeltek beutaltak ellátását végző osztályon. „A kóros elmeállapotú elítélt gyógykezelésére, jogaira és kötelezettségeire a kényszergyógykezeltekre vonatkozó szabályok azzal az eltéréssel irányadók, hogy nem jogosult táppénzre, illetve nyugdíjra.” [Működési utasítás 25. § (5) bek.] A kóros elmeállapotú elítélt gyógykezelésének és gondozásának szabályait a Büntetésvégrehajtási Szabályzat 110. §-a tartalmazza.

Két eset rövid elemzése

A szabadságvesztés ideje alatt elmebeteggé vált, illetve átminősített fogvatartottak száma nem nagy, így a gyakorlatban nem jelent különösebb gondot a velük kapcsolatos eljárás. Am egy-egy eset konkrét elemzéséből fontos tapasztalatok szűrhetők le az átminősítés körülményeiről. A továbbiakban két eset ismertetésével mutatom be, hogy az elemzett szabályok miképp hatályosulnak a gyakorlatban.

1. eset: Cs. B. gyermekkor óta süket. Bűncselekménye: lopás. Az orvosi beutaló, amellyel az IMEI-be szállították, többek közt ezt írja róla: „Lehetetlen vele kontaktust teremteni, agresszív, indulatos, felfokozott idegi állapotban van.” Idézet a nevelő véleményéből: „Szabadulása után indokoltnak tartom pártfogói felügyelet alá vagy szociális otthonba való helyezését, ahol jelbeszéddel történő kommunikációra képezhetné magát.”

Kivonat az átminősítő orvosi véleményéből: „Imbecillitása miatt kommunikációs jelek hiányában bizonyos, általa nem értett szituációkban agresszív, támadó, környezetére veszélyes. Átminősítése gyógykezelése érdekében orvosi szempontból indokolt. A nevezettnél emiatt a hátralevő szabadságvesztés-büntetést végrehajtani nem lehet. A Büntetésvégrehajtási Szabályzat 110. § (4) bekezdése alapján az elítélt elmebeteggé minősítését engedélyezem.” (Az elmebeteggé minősítés nem pszichiátriai fogalom, hanem jogi státusz! M. Sz.) Részlet az orvosi zárójelentésből: „Tekintettel arra, hogy a mai napon szabadságvesztés-büntetését letöltötte, és véleményünk szerint további pszichiátriai kezelésre szorul, a területileg illetékes elmeosztályra szállítatjuk.”

Az eset jól példázza az átminősítési lehetőségek egyik jellegzetes formáját, amikor a kóros elmeállapot miatt szükségszerű az elítélt gyógyintézetbe helyezése, és mivel nincs megfelelő jogi szabályozás, egyedül az elmebeteggé minősítés a járható út. Am hogy ez nem megfelelő megoldás, azt mutatja a zárójelentés is, ahol — gyógypedagógiai intézet helyett — elmeosztályra szállítják a szabaduló fogvatartottat.

2. eset: G. E. a Sopronkőhidai Fegyházban egy vasdarabbal minden előzmény és indok nélkül fejbe vert egy elítéltet. A sértett 12 cm-es sérülést szenvedett a tarkóján, mely 8 napon belül gyógyult. A G. E. által használt eszköz, az ütés ereje és iránya azonban súlyosabb sérülést is előidézhetett volna. G. E. — a

Háromprofilú arc (az IMEI-t is többször megjárt személyiségzavaros elítélt rajza)

Önarckép (egy személyiségzavaros skizoid-késztetést tükröző portréja)

szakértő véleménye szerint — kóros elmeállapotú volt a bűncselekmény elkövetésekor. A börtönben érzékcsalódások és téveszmék rabja lett, s ezért képtelen volt magatartásának társadalomra veszélyes következményeit felismerni és ennek megfelelően viselkedni. A vizsgálatok során a következőket mondta: „A hangok miatt ütöttem meg azt az embert, egy mély férfihang azt mondta, hogy üssem le.”

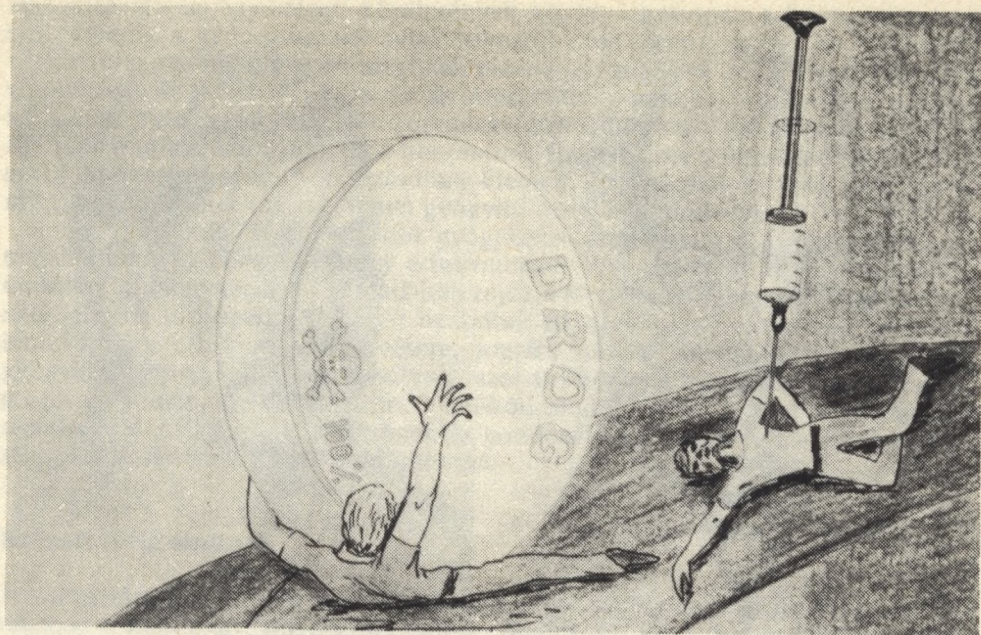
A vele kapcsolatos eljárás két irányban folytatódott: a már említett büntetés-végrehajtási úton az IMEI-be került, ahol elítélt-elmebeteggé minősítették. Ezzel egy időben a bíróság elrendelte kényszergyógykezelését. Büntetésének kitöltésekor G. E. elítélt-elmebeteg státusa automatikusan megszűnt, a szabályok viszont azt írják elő, hogy polgári kórház elmeosztályára kell irányítani, nem lehet az utcára szabadítani.

Mivel a bíróság vele szemben kényszergyógykezelést rendelt el, ez utóbbi intézkedést foganatosították, maradt továbbra is az IMEI-ben mint kényszergyógykezelés. A hivatott szervekkel (az IMEI és a Legfőbb Ügyészség illetékeseivel) való többszöri egyeztetés után az a vélemény alakult ki, hogy e megoldás bizonyos szempontból méltánytalan. G. E. így rosszabb helyzetbe került, mintha elítélt-elmebetegként polgári kórházba jutott volna. Kompromisszum gyanánt 1 év után megszüntették kényszergyógykezelését, és polgári kórházi elmeosztályra helyezték. Az ügyben kompetens szakemberek véleménye megoszlott.

Az eset kapcsán bennem a következő kérdések merültek fel:

— A jogerős szabadságvesztést töltő elítélttel szemben elrendelt kényszergyógykezelés folytatható-e a szabadságvesztés letöltése után, vagy magát a szabadságvesztést kell-e félbeszakítani a kényszergyógykezelés elrendelésekor?

— Ha a kényszergyógykezelésre kötelezettet már előzőleg elítélt-elmebeteggé minősítették, milyen szabályok vonatkoznak az ilyen személyekre?”

Gurul a drogpirula (egy nagyon fiatal narkomán absztinens időszakban készített munkája)

Problémák és javaslatok

Talán sikerült bebizonyítani, hogy a magyar büntetvégrehajtás megteremtette a kóros elmeállapotú elítéltek gondozásának alapvető szervezeti feltételeit, az 1979. évi 11. számú tvr. végrehajtása során. Ugyanakkor vizsgálódásom kapcsán felszínre kerültek azok a végrehajtási gondok, amelyek nehezítik a sajátos feladatok magasabb színvonalú ellátását.

A megfelelő végrehajtás alapvető követelménye, hogy a gyógyító-nevelésre szoruló elítéltek befogadásukat követően minél előbb a számukra megfelelő foglalkoztatást biztosító kórházi környezetbe vagy gyógyító-nevelő csoportba kerüljenek. Ez ma — az eseti adminisztrációs hibákon túlmenően — a büntetvégrehajtás kompetenciáját meghaladó akadályokba ütközik.

Így például gyakran előfordul, hogy a jogerős ítéletről szóló bírói értesítés nem hivatkozik a Btk. 24. §-ának (2) bekezdésére, ezzel csak a hónapok múlva megérkező bírói ítélet indoklása él. Sok esetben bizonytalanság forrása, hogy az ítélet kimondja a korlátozott beszámítási képességét, de nem utal a jogszabályi háttérre.

A bíróságok az esetek többségében nem küldik meg [a 107/1979. (IK. 8.) IM sz. utasítás 77. §-a alapján] az elmeszakértői véleményt az IMEI-nek, amely pedig részletesen leírja a korlátozott beszámítási képesség alapjául szolgáló betegséget. Ugyancsak kedvezőtlen a végrehajtás szempontjából a rövidített bírói ítélet, mert nem ismerteti az elmeszakértői véleményt, csupán utal rá. Holott ez utóbbi fontos támpontokat szolgáltatathatna az IMEI diagnózisához és a gyógyító-nevelő tevékenység megalapozásához.

A késedelmes szállítás és kivizsgálás a jogszabály be nem tartásán kívül azal jár, hogy az előbb említett frusztrációs és deprivációs helyzetek kontroll nélkül hatva az elítélt-betegek állapotának romlását idézik elő.

A gyógyító-nevelő csoportok jelenlegi összetételükben nem képesek garan-

tálni a kóros elmeállapotú, illetve személyiségzavaros elítéltek megfelelő gyógyítását, nevelését. Ugyanis ezek a fogvatartottak a gyógyító-nevelő csoportba helyezetteknek mindössze egynegyedét teszik ki, a többiekkel szemben a bíróság — alkoholizálásuk miatt — kényszergyógyítást rendelt el.

A különböző bánásmódot igénylő elítéltek számára nehéz közös, ugyanakkor hatékony terápiás foglalkozást tartani. Célravezetőbb volna a kóros elmeállapotú elítélteket egy országos intézetbe helyezni, hisz könnyebb megteremteni egy magasabb szintű ellátás feltételeit homogén embercsoportok számára.

Egyébiránt a gyógyító-nevelő csoportokat azért hozták létre, hogy a személyiségzavarban szenvedő és beilleszkedési problémákkal küszködő elítélteket szeparálni tudják a többi fogvatartottól, hogy lehetővé váljon magatartászavaraik szocioterápiás módszerekkel történő kezelése. Véleményem szerint, még e nehéz gazdasági helyzetben is javítani kell a gyógyító-nevelő csoportok munkájának feltételeit. A jobbítási igényeknek csak egy része kíván külön pénzügyi fedezetet, a módszertan ismertetése, a korszerű terápiás eljárások propagálása minimális anyagi ráfordítást követel.

A különböző ellenőrzések megállapították, hogy a büntetésvégrehajtás szervezetén belül is vannak hiányosságok a kóros elmeállapotú elítéltekkel kapcsolatban. Így például [a 8/1979. IM sz. rendelet 110. § (6) bekezdése b pontja alapján] a javult állapotú elmebeteg esetében a kivizsgálási zárójelentésnek tartalmaznia kellene azt aényt, hogy az elítélt behelyezhető-e gyógyító-nevelő csoportba, vagy sem.

Azoknál a fogvatartottnál pedig, akiknél korlátozott beszámítási képességet állapított meg a bíróság, vagy akik életük folyamán valamikor is elmebetegségben szenvedtek, célirányos volna e tény közlése a kivizsgálási zárójelentésben; mert fontos adatokat szolgáltatna a megfelelő gyógykezelés kialakításához. Jó lenne, ha az IMEI beutalási javaslatán szerepelne a Bv. Szakutasítás 602. § (1) bekezdésének a betegre vonatkozó alpontja.

Hasznos volna a bíróságoktól érkezett elmeszakértői véleményeket az egészségügyi törzslapban elhelyezni, így hozzáférhetőek lennének nemcsak az IMEI, hanem a gyógyító-nevelő csoport szakemberei számára is. Azt a kérdést is fel lehetne vetni, hogy szükséges-e az IMEI ilyen mértékű részvétele a kóros elmeállapotú személyek kivizsgálásában, a gyógyító-nevelő csoportok szakmai munkájának irányításában. A kérdés annál is inkább indokolt, mert egyre nélkülözhetetlenebb az elítéltek elmeállapotának folyamatos vizsgálata a befogadás után. Állandóan emelkedik ugyanis azoknak a fogvatartottnak a száma, akikről a szabadságvesztés-büntetés végrehajtása során, a gyógyító-nevelő csoportban derül ki, hogy súlyos személyiségzavarban szenvednek.

Ha ez idő tájt nincs is realitása egy olyan büntetésvégrehajtási intézmény létrehozásának, amely elvégezné az elítéltek befogadás utáni személyiségvizsgálatát, kidolgozná a szükséges terápiás eljárásokat, gondoskodna a bévés szakemberek permanens módszertani tájékoztatásáról, azért e megoldás elvileg nem helytelen.

Mucsi Szilvia

Felhasznált irodalom

1. Balogh—dr. Banka—dr. Sarlós—dr. Deme—dr. Gláser—dr. Horányi—dr. Horváth—dr. Lőrincz—dr. Magyar—dr. Tandari: Büntetésvégrehajtási jog II. kötet BM Könyvkiadó, Bp., 1983.

2. Békés—Földvári—Gáspár—Tokaji: Magyar büntetőjog. Általános rész. BM Könyvkiadó, Bp., 1980.

3. Dr. Boros János: Agresszivitás a börtönben. Az IM Tudományos és Tájékoztatási Főosztályának kiadványa. Bp., 1980.

4. Dr. Mészáros—dr. Székely—dr. Sereg: Büntetésvégrehajtási jogszabályok. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp., 1984.

5. Az 1978. évi IV. tv. előkészítése I—III. kötet. IM. Bp., 1985.

| Számítástechnikánk helyzete

Elsőként talán szemléletformáló gondolatokat ismertetnék, amelyek segíthetik az olvasót a számítástechnika alkalmazásában, illetve a vele kapcsolatos tájékozódásban. Korunk technikai forradalmáról, a viharosan fejlődő számítástechnikáról sok cikk, riport jelenik meg a sajtóban. A számítástechnika jelentőségét jól szemlélteti a gőzgép feltalálása. Annak előtte ugyanis az ember igen nagy mértékben volt kénytelen fizikai erejét felhasználni munkájához. A gőzgép, a villanymotor, a belső égésű motorok feltalálása és elterjedése után viszont egy olyan korszakba léptünk, amikor minden fizikai munkát, amit csak lehet, gépekre bízunk.

A számítógépek elterjedése egy újabb, az előzőtől minőségileg eltérő gépkorszakot idéz elő. A számítógép nem fizikai erőnket igényli, hanem szellemi erőnket sokszorozza meg. Segít minden olyan szellemi munka elvégzésében, amely valamilyen módon mechanikusan ismétlődő folyamatot, műveletsort (ötjegyű számok összeszorzását, nevek kigyűjtését stb.) képletbe rejtett műszaki-tudományos számítások ismételt elvégzését jelenti, de rá lehet bízni egy folyamatosan működő szappangyár irányítását is. Nem csupán szellemi munkánk egy része bízható rá, hanem olyasmit is elvégez a számítógép, amire az ember nem képes. Hallatlanul nagy memóriájában rengeteg adatot tárol, és a különböző műveleteket nagyságrendekkel gyorsabban végzi el az embernél.

Főbb alkalmazási területei közül megemlítem a műszaki-tudományos számításokat, az ipari folyamatok irányítását és az adatfeldolgozást. A mi tevékenységünk súlypontja ez utóbbi területre esik. Felmerülhet a kérdés: tulajdonképpen hova helyezzük el számítástechnikánkat? Mindenkinél az az első gondolata, hogy még az elején vagyunk, sőt néhányan a kezdet kezdetét sem látják. Helyzetünket az alábbiakkal jellemezném: Magyarországon a hetvenes évek elején igen sok vállalat és kutatóintézet honosította meg a számítástechnikát. Az akkor kapható, illetve divatos gépeket (mint például az ESZR [R10-R55] gépeket, vagy az amerikai eredetű Hewlett Packard készülékeket vagy az IBM 360-370-es gépcsalád valamely tagját) vásárolták meg. Mindenki számítóközpontot hozott létre a mai méretekhez képest nagyobb és kisebb tudású gépekkel.

Jelenleg a professzionális személyi számítógépeket veszik, ezzel sok esetben csökkentve a meglévő hagyományos számítóközpontok gyakorlati jelentőségét. Mi tulajdonképpen „megúsztuk” a fent említett gépek korszakát, a megvásárlás, az üzemeltetés, a selejtezés gondjait, de veszítettünk a számítástechnikai tapasztalatok összegyűjtésében. Legfőbb gondunk az, hogy viszonylag könnyen hozzájutunk intelligens, nagy tudású számítógépekhez, ugyanakkor a kiszolgáló szak tudás jobbra hiányzik.

Hogy néz ki egy feladat számítógépesítése? A klasszikus sorrend szerint először megfogalmazzák a feladatot, ezután készül egy rendszerjavaslat, majd egy rendszerterv, a következő lépésben megírják a programot és lepróbálják, a végső fázis az átadás és számlák kiegyenlítése. A feladat megszületése után ma egy újabb eljárás van terjedőben, aminek lényege a következő: a vállalkozó konzultál

Az Országos Parancsnokság számítógéptermben

a megrendelővel, aki elmondja problémáit és különböző elgondolásait. Néhány hét múlva a vállalkozó bemutat egy programot a megoldás egy demonstrációs példájával. Ennek egy részét a megrendelő feleslegesnek érzi. Látna a működő mintákat, újabb ötletei támadnak, amelyek egy részét viszont a vállalkozó hagyja el, és körülbelül egy hónap múlva előáll egy újabb programmal, ami már a feladat megoldásának prototípusa lehet. Ez addig megy így, amíg közösen el nem készítik a jó megoldást. Ez az eljárás sok terhet levesz a megbízó válláról, de többé is kerül.

E folyamat természetesen csak akkor következhet be, ha már funkcionál egy bejáratott számítástechnikai környezet. Hogyan juthatunk el idáig, mik ennek a legfőbb feltételei? Röviden: emberekre, gépekre, segédberendezésekre és programokra van szükség. A kezdet kezdetén nélkülözhetetlen egy szakember, aki a feladatmegfogalmazásokkal, a szervezésekkel, a gépek műszaki környezetének kialakításával kapcsolatos ügyeket intézni tudja.

A továbbiakban eddigi eredményeinkből, folyamatban lévő munkáinkból és elképzeléseinkből emelek ki néhány esetet. A sorrend véletlenszerű, nem jelöl fontosság vagy fejlettség szerinti különbséget. Beszéljünk először a pénzügyről. A számítástechnikai szakemberek a számítógépes bérszámfejtést „életveszélyesnek” tartják. „Mindent, csak ezt ne!” alapon igyekeznek kivédeni. A feladat nehéz és bonyolult. A dolgozónak időben és fillérben pontosan meg kell kapnia a fizetését. Senkit sem érdekel, hogy számítástechnikai oldalon milyen emberi vagy gépi buktatók vannak. Az országos parancsnokságon működésünket mi mégis a bérszámfejtéssel kezdtük.

Az olvasó ismeri az illetményének bruttósításáról szóló értesítőt, fizetését egy leporellózott jegyzéken veszi át; ezeket a nyomtatványokat a pénzügyi osztály számítógéppel készítette és készíti. Az osztályon két éve működik eredményesen a Commodore 64-es gépen a költségvetést nyilvántartó program. Jelenleg

a vidéki intézetekben ugyanez a program fut kísérleti jelleggel, de már „éles” adatokkal.

Azt is sikerült elérni, hogy az intézetek mágneslemezre tegyék félévi jelentésüket, hogy a lemezekben lévő adatokat központilag fel lehessen dolgozni. Személyzeti ügyeink számítógépesítését is megkezdtük. 1987 utolsó negyedévében a még fejlesztés alatt álló, nyilvántartó programcsomaggal elkészítettük első kimutatásainkat.

Az egészségügy számára — a számítóközpontok közti adatátvitel útján — sikerült úgynevezett egészségügyi állapotra vonatkozó statisztikai táblákat előállítanunk. Az igazgatási szakterületen hosszú évek óta foglalkoznak bizonyos feladatok számítógépesítésével. Céljuk, hogy minden intézetben legyen egy Commodore 64. Az intézetek, a központi nyilvántartó, majd ismét az intézetek heti körszállítással „cirkuláltatják” az adatokat. A fejlesztő munkának nagy lendületet adott, hogy intézeteinket el tudtuk látni számítógépekkel. A szolgálatvezetők tanfolyamokon készülnek az igazgatási teendők számítógépesítésére.

Az anyagi-technikai terület számítógépesítését még 1986 őszén elkezdttük. 1987. január 1-jétől három programmal üzemel élesben, kettő (az élelmezéselszámolás és a nyomtatványnyilvántartás) AT-számítógépen, egy (az élítéltek bérének elszámolása) pedig Commodore 64-en. Röviden szólnék vidéki egységeinkről is. Szinte minden gazdálkodó szervünk megteremtette a maga korszerű számítógépparkját és elkészítette termelést segítő programjait. 1987 IV. negyedévében pluszfeladatként jelentkezett a bruttosítással és az adórendeletekkel kapcsolatos témák feldolgozása.

Befejezésül megemlíteném a számítástechnikai önálló alosztályt, amely „a bv. testület valamennyi számítástechnikával összefüggő feladatával kapcsolatosan szakfelügyeletet gyakorol”. Itt öt munkatárs dolgozik. 1987 októberére készült el számítóközpontunk, ekkorra töltöttük be státusainkat is. Commodore 64-es és IBM XT/AT kompatibilis személyi számítógépeken végezzük munkánkat. Az alosztály első komoly erőpróbáján, a számítóközpont teljes körű próbaüzemén, 1987 decemberében esett át. Feladataink között az egyik legfontosabb, hogy a számítástechnika gyökeret verjen a büntetésvégrehajtásban, hogy a gépi erőforrások kihasználása minden lehetséges szellemi tevékenységet megkönnyítsen.

Drjenovszky Béla

| Önkárosító fogvatartottak Vácott

Ahhoz, hogy megközelítsük akár a bűnözés, akár az elmebetegség, akár a személyiségzavar kérdését, előbb feltétlenül tisztázandó mit értsünk deviáns viselkedésen. A társadalom zavartalan működését fenyegető jelenségek elleni harc, a diszfunkcionalitással szembeni védekezés ugyanis minden állam sajátja.

A társadalom általában kijelöli tagjai számára azokat a célokat, amelyek elérését értékesnek tartja. Emellett meghatározza azokat az eszközöket is, amelyekkel az állam polgárai törekedhetnek a kijelölt célok elérésére. Ha megbomlik a célok és az eszközök közötti harmónia, ha a társadalom tagjainak egy része nem képes az elfogadott célokat a megengedett eszközökkel elérni, akkor általánossá válnak a feszültségi állapot levezetődésének útjai. Természetesen más típusú deviancia a bűnözés, mint az öngyilkosság, az önkárosítás, és megint más a személyiségzavar meg az elmebetegség. Az úgynevezett deviáns magatartásformákban, az előbb említetteken túlmenően az a közös, hogy az adott társadalom fennmaradása, működése és haladása szempontjából egyaránt károsak.

Az általam vizsgált deviáns magatartásforma, az önkárosítás, tipikus büntetésvégrehajtási jelenség. Pusztító hatással van a fogvatartottak informális struktúrájára és így árt a büntetésvégrehajtás egész rendszerének.

A szabadságvesztés-büntetés mint joghátrány elkülöníti a fogvatartottat a társadalomtól, kiszakítja megszokott környezetéből, eltávolítja családjától. Az elítélt tevékenységi köre előírt normák által meghatározott viselkedésformákra redukálódik ilyenkor. Bár kapcsolatait igyekszik a levelezésen, a látogatáson keresztül fenntartani, néha olyan helyzetbe kerül, hogy rokonai, barátai megszákítják vele a kapcsolatot. Ekkor vagy magába zárkózik, vagy elítélttársaival épít ki szorosabb viszonyt. A bűnöző életmód így válik perspektivikusan meghatározóvá.

Családi kapcsolatainak felbomlása miatt szabadulása után nem találja helyét a társadalomban — bár a bűnöző életmódot elítéli és törekszik a társadalmi normák betartására — a közösségek perifériájára kerülve deviáns magatartásformákkal védekezik, esetleg öngyilkosságot is megkísérel. E helyzet kialakulásának lehetősége a szabadságvesztés-büntetés időtartamával arányosan nő. Sok elítélt egy idő múlva csak két rossz út között választhat: vagy nem tud beletörődni helyzetébe és végezni akar magával, vagy dönt a bűnözés mellett, azonosul a többi bűnözővel.

Önkárosítás bármely büntetésvégrehajtási fokozatban előfordulhat, mégis inkább a börtön- és a fegyházfokozatra jellemző. Az esetek jelentős részében nem lehet egyértelműen megállapítani, hogy az öngyilkosságot megkísérlő valóban meg akart-e halni, vagy csak ki akart kényszeríteni, el akart érni valamit (ugyanaz a helyzet az önkárosítás, az öncsonkítás esetében is). Nehezen behatárolható problémakör ez, részletes feldolgozása többéves megfigyelést, sokrétű kutatómunkát igényelne.

Főleg balesetveszélyes munkahelyeken nehéz felderíteni, hogy valóban szerencsétlenség történt-e, vagy pedig az elítélt agresszív ösztöneit maga felé fordítva akart kibújni a munkavégzés, a szigorú szabályok által meghatározott viszonyok szorításából. Ilyen esetek főleg olyan elítélteknél fordulnak elő, akik nem tipikus bűnözők, és a rájuk mért szabadságvesztés-büntetéstől való félelmükben, vagy értéktelenségük tudatától indítva követnek el önkárosítást.

Természetesen nem lehet idesorolni a megrendezett, a bv. intézetekben gyakran szimulált öngyilkossági kísérleteket. Az ilyen cselekmények mögött mindig valamilyen zsarolási szándék rejlik. Vágy egy adott kedvezmény elérésére, vagy csupán arra, hogy figyeljenek rájuk, foglalkozzanak velük, sajnálják őket. Ezek a fogvatartottak előre tudtják környezetükkel öngyilkossági szándékukat, hogy biztosan meg tudják őket menteni, vagy az elkövetés módja alkalmatlan eleve az öngyilkosságra.

A személyiség konfliktusos állapotára utal még az ilyen megrendezett kísérlet is. A fogvatartottak többsége ugyanis tudja, hogy alapjaiban nem változtathat az intézet rendjén, működésének szabályain. Az ilyen ál-öngyilkossági kísérletek zömmel mentális betegségek megnyilvánulásai. Számuk jelentősen meghaladja a valódinak minősíthető szuicidumokat.

1985-ben és 1986-ban a Váci Bv. Intézetben hat alkalommal történt olyan öngyilkossági kísérlet, ahol az elkövető valóban meg akart halni. Ez a szám csak 6,1%-a az intézetben e két év alatt elkövetett önkárosító cselekményeknek.

Az embernek azt a tudatos cselekvését nevezzük önkárosításnak, amellyel átmenetileg egészségkárosodást okoz önmagának. A végleges egészségromlás szándékos előidézését öncsonkításnak minősítjük. Ezek a cselekmények is visszavezethetők az ösztönkielés zavaraira, pszichológiai gyökerek azonos az öngyilkosságéval. Az önpusztítás intenzitása szempontjából döntő az én ellen fordított agresszió mértéke, valamint az, hogy a járulékos védekező mechanizmusok mennyiben gyengítették az önmegsemmisítés aktusát. Nem szabad figyelmen kívül hagyni, bármennyi kellemetlenséget is okoz, hogy az önkárosítások egy része egyfajta védekezés, egyfajta elhárítása az önmegsemmisítésnek.

Az ösztönkielés e deviáns formája pszichésen sérült, instabil, visszamaradott személyiséget feltételez. Olyant, aki nem képes beilleszkedni a közösségbe, nem tudja elviselni a kötöttségeket. Racionális, céltudatos személyiség börtönviszonyok között sem folyomodik ilyen rövidzárlatos cselekvéshez.

Az önkárosító magatartásformák kialakulásához jelentősen hozzájárulnak a szigorú kapcsolattartási szabályok. A bv. intézetekben kialakult fegyelmezési gyakorlat is fellazíthatja a családi kapcsolatokat, amikor pl. azzal büntet, hogy eltiltja az elítéltet a látogató fogadásától. Sok kívánnivalót hagy maga után a fogadás módja is. A fogvatartott hetekig készül a családjával való találkozásra, ettől az összejövettől várja belső konfliktusainak, feszültségeinek valamiféle feloldását, segítséget, biztatást, tervezett jövőjének visszaigazolását. Ám a körülmények zavaró hatása, a sok ember, a beszélgetés időtartamának rövidsége olyannyira feszélyezi mind a két felet, hogy csak lényegtelen dolgokról társalognak, s a valós problémák tisztázatlan kérdések maradnak.

A bv. intézet légköre, a többi elítélttel való összezártság károsan befolyásolja a fogvatartottakat, főleg az elsőbüntényeseket, akik kezdetben gyakran hágják át az előírásokat, sértik meg a magatartási szabályokat. Az ezt követő szankciók és az elítélttársak negatív befolyása újabb konfliktusokhoz, elkövetési módokhoz vezethetnek. Az önkárosítás formái igen változatosak. Az elítéltek gyakran nyelnek, illetve helyeznek fel testüregükbe különféle tárgyakat, sértik fel késsel vagy pengével végtagjaikat, illetve nyakukat (ezt nevezi a börtönzsargon falcolásnak), de nem ritka úgynevezett mérgezési tünetek produkálása sem.

**A következő táblázat mutatja, hogy két év alatt hány esetben
követtek el önkárosítást a Váci Bv. Intézetben**

1985		1986	
januárjában	7 alkalommal	januárjában	5 alkalommal
februárjában	1 alkalommal	februárjában	1 alkalommal
márciusában	2 alkalommal	márciusában	13 alkalommal
áprilisában	3 alkalommal	áprilisában	1 alkalommal
májusában	7 alkalommal	májusában	3 alkalommal
júniusában	0 alkalommal	júniusában	4 alkalommal
júliusában	4 alkalommal	júliusában	8 alkalommal
augusztusában	8 alkalommal	augusztusában	8 alkalommal
szeptemberében	5 alkalommal	szeptemberében	4 alkalommal
októberében	3 alkalommal	októberében	4 alkalommal
novemberében	2 alkalommal	novemberében	3 alkalommal
decemberében	3 alkalommal	decemberében	5 alkalommal
Összesen:	45 alkalommal	Összesen:	59 alkalommal

Bár az ilyen cselekmények rendszerint nagy fájdalmat okoznak és gyakran vonnak maguk után életveszéllyel járó műtéti beavatkozást, az elkövetők nagy része pszichopata személyiség lévén újra meg újra megismétli a dolgot. A Váci Bv. Intézetben végzett felmérésem során különböző adatok birtokosa lettem. 1985-ben 10-en hajtottak végre ismételten önkárosító cselekményt. 1986-ban szintűgy. Ha a két év alatt elkövetett összes önkárosító cselekményt és az elkövetők arányát összevetjük, az alábbi képet kapjuk.

1985-ben és 1986-ban önkárosító cselekményt összesen

1-szer követett el	46 elítélt	— ez 69,7%-ot és 46 esetet jelent
2-szer követett el	12 elítélt	— ez 18,2%-ot és 24 esetet jelent
3-szor követett el	3 elítélt	— ez 4,5%-ot és 9 esetet jelent
4-szer követett el	4 elítélt	— ez 6,1%-ot és 16 esetet jelent
5-ször követett el	0 elítélt	— ez — %-ot és — esetet jelent
6-szor követett el	1 elítélt	— ez 1,5%-ot és 6 esetet jelent

1985-ben és 1986-ban tehát az összes önkárosító cselekményt 66 fogvatartott 101 esetben követte el. Az elkövetők 30,3%-a, azaz 20 elítélt hajtott végre ismételten önkárosítást. Ez a magas arány rávilágít arra a személyiségzavaros csoportra, amely számára állandó konfliktust jelent a börtönmilió. Az önkárosítás és öncsonkítás leggyakoribb, „divatos” formái Vácott:

- önkézzel metszett, vágott sebek a testen,
- idegen testek nyelése, illetve testüregbe helyezése,
- vegyszerek, gyulladást keltő anyagok szervezetbe juttatása,
- bódítószerek használata.

(Lásd 22. old. táblázatot)

E cselekmények megakadályozása a büntetésvégrehajtás keretein belül komplex tevékenységet igényel a hivatásos állomány tagjaitól, de a polgári dolgozóktól is. Az ellenőrzések és a biztonsági intézkedések önmagukban nem elégséges visszatartó erők. Véleményem szerint csak a nevelők és orvosok összehangolt felvilágosító munkájával képzelhető el az önkárosító cselekmények számának csökkenése.

A váci intézetben elkövetett önkárosító magatartásformák az említett két évben az alábbi módszerek szerint csoportosíthatók

Gyógyszerrel	11 alkalommal az esetek	10,9%-ában
Falcolással	34 alkalommal az esetek	33,7%-ában
Vegyszerivással	16 alkalommal az esetek	15,8%-ában
Önakaasztás révén	3 alkalommal az esetek	3,0%-ában
Bóditószerek által	8 alkalommal az esetek	7,9%-ában
Idegentest-nyeléssel	21 alkalommal az esetek	20,8%-ában
Idegenanyag-befújással	2 alkalommal az esetek	2,0%-ában
Drót testbe szúrásával	6 alkalommal az esetek	5,9%-ában
Összesen:	101 alkalommal	100%

A jogszabály e vonatkozásban így fogalmaz: „Az egészséget vagy testi épséget szándékosan károsító elítélt fegyelmi ügyében (Bv. Szab. 96. § (3) bek.) a felelősség előfeltételeként *gondosan vizsgálni* kell, hogy a cselekménynek *az volt-e a célja*, hogy az elítélt a büntetés végrehajtása alól kivonja magát. Ha a vizsgálat alapján e célnak nem állapítható meg, az elítélt fegyelmileg nem vonható felelősségre. A vizsgálatba *a pszichológust is be lehet vonni.*” (101/1981. IM. sz. utasítás 175. §.)

Az idézett szakaszhoz szeretnék hozzáfűzni néhány gondolatot. A fogvatartottak önkárosító magatartása miatt kiszabott fegyelmi fenytés gondos kivizsgálása elengedhetetlen. Hisz nem minden esetben motiválja a büntetés végrehajtása alóli kibúvás az elítéltet. Véleményem szerint azokban az intézetekben, ahol gyógyító-nevelő csoport működik, rendszeressé kellene tenni a pszichológus részvételét az esetek kivizsgálásában, értékelésében. A paragrafus „lehet” szava a gyakorlatban felváltandó a „kell” kifejezéssel.

Tapasztalataim és vizsgálataim során sok olyan esettel találkoztam, ahol indokolt lett volna az elítélt fenytésének kiszabása előtt a pszichológust megkérdezni. Azt a ténytet is figyelembe kell venni, hogy az elkövetők 30,3%-a az önkárosítást megelőzően ideggyógyászati kezelésben részesült, vagy az IMEI-ben előzetes megfigyelés alatt állt. Az ismételt elkövetők zömét lényegében ilyen személyek teszik ki. Az alkalmazott fenytések általában nem érik el a hozzájuk fűzött elvárásokat. Egyrészt a megcsontosodott büntetési gyakorlat, az elítéltek nagy száma, valamint a kivizsgálás elnagyolt volta miatt, másrészt a nevelők hiányos szakmai felkészültsége és felelősségérzetük fogyatékosága miatt.

A kiszabott fenytési nemek a megelőzés és a visszatartás szempontjából nem mindig a legmegfelelőbbek. Példa erre az önkárosító cselekményekért kiszabott fenytési nemek megoszlásának képe a Váci Bv Intézetben.

1985-ben és 1986-ban önkárosításért kiszabott fenytések büntetési nemek szerinti megoszlása

Magánelzárás	48 esetben	55,8%
Feddes	12 esetben	13,9%
Fegyelmező részlegbe utalás	9 esetben	10,5%
Vásárlási összeg csökkentése	16 esetben	18,6%
Soros csomag megvonása	1 esetben	1,2%
Összesen:	86 esetben	100,0%

A legnagyobb számban alkalmazott fenytési nem a magánelzárás volt, amely becslésem szerint az esetek legalább 60%-ánál tulajdonképpen hatástalan

volt. Az elkövetők 76%-ának három kérdést tettem fel: *Volt-e visszatartó hatása a kiszabott fenyítésnek?* — a válaszadók 96%-a „nem”-mel felelt, csak 4%-uk mondott „igen”-t. *Jogosnak érzi-e a kiszabott fenyítést?* — 70%-uk „nem”-mel válaszolt, 30%-uk jogosnak tartotta a kiszabott büntetést. *Szándékában áll-e hasonló cselekményt elkövetni?* — a felelet 50%-ban igen, 50%-ban nem. Ezek az adatok sejteni engedik, hogy a kiszabott fenyítéseknel nem mindig vették figyelembe az elkövető személyiségét, azt, hogy mi motiválta cselekedetét, mit akart vele elérni. A fenyítések kiszabásánál tekintetbe kellene venni a fogvatartottak iskolai végzettségét, szellemi és fizikai adottságait is. Ez a szempont úgy érzem, nem érvényesül kellőképpen, holott *ha megvizsgáljuk az elítéltek iskolai végzettségét, rögtön szembetűnik nagyfokú aluliskolázottságuk.* Összesen 66 elítéltet vizsgáltam meg ebből a szempontból:

- 2 fogvatartott (3,1%) analfabéta
- 4 fogvatartott (6,0%) végzett 1 általánost
- 2 fogvatartott (3,1%) végzett 2 általánost
- 6 fogvatartott (9,1%) végzett 4 általánost
- 1 fogvatartott (1,5%) végzett 6 általánost
- 3 fogvatartott (4,5%) végzett 7 általánost
- 39 fogvatartott (59,0%) végzett 8 általánost
- 2 fogvatartott (3,1%) végzett 8 általánost és 2 ipari iskolát
- 6 fogvatartott (9,1%) végzett 8 általánost és 3 ipari iskolát
- 1 fogvatartott (1,5%) végzett szakközépiskolát

Ezek az emberek szellemileg visszamaradottak és leépültek, ezért humánusabb eszközöket kellene velük szemben alkalmazni. A gyakorlat sajnos más irányba mutat. A fenyítések számán belül érzékelhetően emelkedett pl. a kiszabott magánelzárások aránya. Amíg 1985-ben 192 nap volt, addig 1986-ra 480 nap lett. Ez tükrözi a fegyelmi helyzet romlását, de a fenyítési szemlélet egyoldalúságát is.

Az önkárosító cselekményt elkövetett fogvatartottat jogszabályban meghatározott kártérítési felelősség terheli, azaz köteles az általa okozott kárt a bv. intézetnek megtéríteni. A Váci Bv. Intézetben e két év alatt összesen 101 alkalommal követtek el önkárosító cselekményt, ez 86 alkalommal zárult fenyítéssel, ám mindössze 47 esetben készült kártérítési jegyzőkönyv. Ennek több oka van. Az egyik leglényegesebb az, hogy az ambuláns naplót elítéltek vezetik és tulajdonképpen ők készítik el a kártérítési jegyzőkönyvet is. Az önkárosító cselekmények túlnyomó többsége éjszaka zajlik és ezért sok esetben elmarad a szituáció rögzítése, és nem vezetik be a történeteket az ambuláns naplóba.

Előfordul az is, hogy az eset súlyosságára való tekintettel az elítéltet kórházba szállítják, de amikor visszakerül, nem jegyzik be a naplóba, így hiába fenyítik meg, kártérítésre nem kötelezhető. Bár az önkárosításból eredő anyagi veszteség a Váci Bv. Intézet éves költségvetésének csak egy kis hányadát teszi ki, jelenlegi pénzügyi helyzetünkben érdemes erre odafigyelni. Az önkárosító cselekmények által okozott kár összege Vácot például a vizsgált években 70 616 Ft volt. Ebből 55 259 Ft-ot tett ki a vissza nem fizetett összeg. Ha figyelembe vesszük, hogy a kiszabott fenyítések 45,4%-ánál nem készült kártérítési jegyzőkönyv, akkor megnő e számok jelentősége.

Az önkárosítást elkövető fogvatartottak 64,3%-a büntetési idejének első, 21,8%-a második, 13,9%-a pedig harmadik harmadában követi el ilyen típusú cselekményét. Az adatok igazolni látszanak azt a közismert tényt, hogy az elítéltek közvetlenül börtönbe kerülésük után tudják a legnehezebben elviselni helyzetüket, levezetni feszültségeiket. Különösen a torzult személyiségű fogvatartottak reagálnak deviáns viselkedéssel a helyzetre. Érdemes megvizsgálni az elkövetők életkorát, mert felhasználhatóak a megelőzés szempontjából.

**1985-ben és 1986-ban önkárosító
cselekményeket elkövetők összesített
életkori megoszlása**

25 év alatt	4 elítélt	(6,1%)
25—30 évig	15 elítélt	(22,7%)
31—35 évig	12 elítélt	(19,7%)
36—40 évig	17 elítélt	(25,7%)
41—45 évig	3 elítélt	(4,5%)
46—50 évig	10 elítélt	(15,1%)
51—55 évig	2 elítélt	(3,1%)
56—60 évig	2 elítélt	(3,1%)
60 év felett	0 elítélt	—

A Váci Bv. Intézet gyógyító-nevelő csoportjába 70 elítélt tartozik. Túlnyomó többségük patológiás személyiségzavarban szenved. Az utóbbi öt évben mégis csak egyetlen egyszer történt önkárosító cselekmény, ami a csoport eredményes munkájára enged következtetni. A fogvatartott bármikor bejuthat a nevelőhöz vagy a pszichológushoz, az hamar orvosolni tudja problémáját. Így nem alakul ki benne hosszan tartó feszültség, csökken az autoagresszív (önmaga ellen irányuló erőszakos) magatartás kialakulásának veszélye. Az empátiás légkör, a humánus bánásmód, a terápiás foglalkozások hatására teljesen háttérbe szorul az önkárosítás, mint „megoldás”. Jó lenne, ha a nevelők bizonyos esetekben bátrabban alkalmaznák a fogdafenyítés helyett a gyógyító-nevelő csoportba utalást — még akkor is, ha a csoport befogadóképessége gátat szab ennek a gyakorlatban.

Buzási Péter

Osztrák büntetésvégrehajtás — magyar szemmel

Magyar büntetésvégrehajtási küldöttség járt tavaly ilyenkor az Osztrák Szövetségi Köztársaságban részben tapasztalatszerzés céljából, részben az osztrák delegáció előző évi látogatását viszonzva. A Nagy Tibor vezérőrnagy elvtárs által vezetett küldöttség tagjaként, dr. Kozma András bv. ezredessel együtt, magam is részt vehettem ezen a látogatáson. Delegációnkkal dr. Herbert Kocian minisztériumi főosztályvezető, dr. Helmut Gonsa professzor és Georg Salzner főosztályvezető-helyettes tárgyalt, de fogadta küldöttségünket dr. Egmont Foregger igazságügyi miniszter is.

Rövid osztrák tartózkodásunk során hét intézményt tekintettünk meg: *az eisenstadti tartományi fogházat, a szellemileg abnormális jogsértők göllersdorfi intézetét, a veszélyes visszaesők speciális sonnbergi intézetét, a fiatalkorúak gerasdorfi intézetét, a hirtenbergi büntetőintézetet, valamint a Bécsi Törvényszéki Fogházzal egy épülettömbben működő Büntetésvégrehajtási Iskolát.* A zsúfolt program során szerzett tapasztalataimat, úgy vélem, célszerű az olvasó számára tényekre, adatokra és élményekre, benyomásokra bontani.

Objektív tények, adatok

Az osztrák büntetésvégrehajtásnak mind a jogi, pénzügyi, mind a tárgyi, személyi feltételei szerencsésnek mondhatók. Társadalmi presztízszük magas, működési körülményeik jók. Ausztriában büszkék arra, hogy a bűnözés az utóbbi években csökkenő tendenciát mutat. Ebben minden valószínűség szerint szerepet játszik a szövetségi büntetőpolitika helyes iránya, a kedvező feltételek közt működő büntetésvégrehajtás hatékonysága, és nem utolsósorban a gazdasági jólét, mely mindezt lehetővé teszi. A fogvatartottak összetétele kedvezőbb, kulturális színvonala magasabb a hazainál. Az osztrák büntetésvégrehajtást nem terhelik olyan alulképzett etnikai csoportok, mint a magyar bévét a cigányság.

A rendelkezésre álló mintegy 9500 büntetésvégrehajtási férőhelyen kevesebb, mint 8500 fogvatartottat kell elhelyezniük, de vannak intézetek, ahol a férőhelyek kétharmadát is csak nehezen tudják feltölteni. A fogvatartottak közül 350 nő, 140 fiatalkorú; mindkét adat kedvezőbb viszonyokat takar a hazainál. Az intézetek állaga kifogástalan, személyi és tárgyi feltételeik optimálisak, de ezen nem is lehet csodálkozni, hisz a büntetésvégrehajtás fejlesztésére az osztrák állam 1,7 milliárd schillinget fordít évente.

Jogilag a büntetésvégrehajtást az 1969-ben keletkezett — és a hetvenes években több büntetésvégrehajtási novellával módosított — Büntetésvégrehajtási Törvény szabályozza. Ezek előírásai sok tekintetben szigorúbbak a hazainál, ám a végrehajtás konkrét gyakorlata a legtöbb kérdésben liberálisabb. Így a szabadságvesztés-büntetéseket az első fokú bíróságok székhelyén működő 18 bírósági

fogházban és 7 központi, szövetségi irányítású állami büntetőintézetben hajtják végre Ausztriában. Ez utóbbiak közül egy a nőké.

Öt igazságügyi intézet működik speciális céllal. Egy a szellemileg abnormális jogsértők — kényszergyógykezelésnek megfelelő — elmeorvosi ellátását biztosítja, egy másik a szellemi fogyatékosokra szakosodott, a következőben az alkoholisták és a narkománok elvonását, gyógyítását végzik, a negyedik a veszélyes visszaesők „szigorított” őrizetét foganatosítja, az ötödikbe pedig a fiatalkorúakat teszik. A bécsi törvényszéki fogház kirendeltségeként létezik egy kis ágylétszámú tudógyógyintézet is a tüdőgümőkórban megbetegedett foglyok kezelésére.

A program során megtekintett intézetek, intézmények földrajzi-építészeti adottságai rendkívül jók. A hatvanas évek elejétől az osztrák kormány páratlan beruházást, rekonstrukciót hajtott végre a büntetésvégrehajtás egész területén. Az új intézetkomplexumokat általában a városon kívül építették fel, néhány kastélyt pedig stílusa megőrzésével alakították át büntetésvégrehajtási célokra. Mind az új, mind az átalakított épületek modernek, célszerűek, maximálisan alkalmasak a feladatok végrehajtására. Általában nagy belső és külső tér tartozik hozzájuk, ugyanakkor otthont adnak a legkülönbözőbb kisipari műhelyeknek is.

Ausztriában az államigazgatási büntetést, azaz a szabálysértők elzárását, az előzetes letartóztatást és általában az egy évet meg nem haladó szabadságvesztés-büntetést a bírósági fogházakban foganatosítják. Az egy éven túli büntetés letöltésének helyét az Igazságügyi Minisztérium illetékese jelöli ki a hét büntetőintézet valamelyikében.

A letöltőintézetek nincsenek fokozatba sorolva, mindenütt háromféle (szigorú, átlagos, enyhe) bánásmódban részesülnek az elítéltek. Befogadásakor mindenki a szigorúbb kategóriában kezd, onnan általában egy év elteltével lehet — jó magatartás esetén — enyhébb csoportba jutni. A besorolásról bizottság dönt. A kategóriák közt a napirend, a kapcsolattartás, a kedvezmények vonatkozásában igen nagy a különbség.

A zárkákban az egyszemélyes elhelyezés az általános, de méltányolható kéreésre 2-3 személyes zárka is kialakítható. Az egyszemélyes elhelyezés nem jelent magánelzárást, mert a tiszta, ízlésesen berendezett zárkákhoz számos jól felszerelt, tágas közösségi helyiség tartozik, ahol mód nyílik a társas kapcsolatok gyakorlására.

Az elítéltek megjavítása, nevelése törvényi célkitűzés, de nem általános és nem kötelező mindenáron. Akkor biztosítják, ha az elítélt igényli, kéri. Nevelésen főként az oktatást és a kulturális foglalkozásokat, pedagógiai ráhatáson pedig az általános iskolai, valamint a szakmunkásképzést és a csoportos beszélgetéseket értik. Ezeket erre kiképzett őrök végzik. A jó modor, a konvencionális viselkedés elsajátítását a nevelés kiemelt részének tekintik. A szociális ügyintézet, a könyvtár és rádió használatát, az irányított tévénézést, a kapcsolattartás garantálását szintűgy. Ide sorolható még a fegyelmezés, a szabad vallásgyakorlat és az egyes magánjogi társaságok részvétele a kulturális, szociális gondozói, utógondozói munkában.

A kapcsolattartás szokásos formáit (a levelezést, a csomagot, a látogatást) nem sorolják a kedvezmények közé. Viszont annak tekintik a saját fehérmű viselését, a zárkadiszítést, a takarodó utáni lámpahasználatot, a rajzolást, festést, a kötetlen tévénézést vagy a munkáért kapott pénzjutalmat.

A levelezés korlátlan, de ellenőrzött. Ha rendkívüli méreteket ölt, akkor az intézet vezetője behatárolhatja a küldhető levelek számát. A fogvatartott csomagot meghatározott összetételben és maximum 3 kg súlyban háromszor (karácsonykor, húsvétkor és születésnapjára) kaphat. A látogatás havonta 15 perc. De ebből lehet kéthetenként, sőt hetente is 30 perc. A beszélgetés folyhat asztal mel-

lett ülve, de mellmagasságig vagy mennyezetig érő, átlátszó válaszfalon át is. Ez utóbbi módszerrel kábítószerek, veszélyes gyógyszerek, valamint alkohol behozását igyekeznek meggátolni. A látogatók által hozott és a postával érkező csomagok ellenőrzésére már 22 intézetben üzemel speciális, e célra felszerelt röntgenkészülék.

A büntetésvégrehajtási jogszabályok részletekbe menően előírják, hogyan kell a fogvatartottnak viselkednie (pl. beszélnie, dohányoznia, játszani, üzletelnie). E szabályok megszegését fenytéssel büntetik. A fenytések közt szerepel a megrovás, a levelezés, a csomag, a látogatás korlátozása, a pénz- és tárgylettel való rendelkezés megvonása, végül a pénzbírság és házi fogda kiszabása. A fogdafenyítés maximum négy hétig tarthat, ezen túl csak a büntetésvégrehajtási bíróság hosszabbíthatja meg. Lehet egyszerű vagy szigorított, ez utóbbi azzal is súlyosbítható, hogy letöltésének ideje nem számít bele a büntetési időbe. A fogdák puritánul berendezett, biztonságos helyiségek. A büntetését töltő személy az őrséggel oda-vissza beszélőn állandó kapcsolatot tarthat.

A fogvatartottat széles körű panaszjog illeti meg, fordulhat az intézet igazgatójához, a felügyeleti hatósághoz vagy akár az Emberi Jogok Bizottságához. De ha ezek a panaszok a büntetésvégrehajtás során tett intézkedésekre vonatkoznak, akkor jogorvoslatuk elmarad. Évente kb. 50 ilyen panasz fordul elő.

Az objektumok biztonságára az osztrák büntetésvégrehajtás is ügyel. Az általában hatalmas parkban elhelyezkedő intézeteket 4-5 méter magas, szögesdróttal ellátott bástyafal veszi körül. Itt nincs se őrtorony, se külső őrség! A veszélyes visszaesők intézetében a bástyafal a hét métert is meghaladta, s olyan kb. másfél méterre benyúló „eresze” volt, ami lehetetlenné tette a fal tetejére való fellendülést.

Általánosnak mondható a televíziós megfigyelés, valamint a gyengeáramú jelző- és riasztóberendezések használata az ellenőrzésben. Nappal csak a belső és a munkáltató őrség őriz, éjjel a belső őrség fegyvert, gumibotot, bilincset hord és az intézet területét fegyveres járőrparók ellenőrzik. Egy belső őrhöz 20-30 rab tartozik. A hírosszekötetés a belső és a munkáltató őrség tagjai közt, az őrség és az ügyelet közt, de a fogvatartottak és az őrök között is ki van építve.

A zárkajtók jók, biztonságosak, esztétikusak. Rozsdamentes acélból készülnek, üregeiket üvegyappal töltik ki, illeiket gumiszalagok veszik körül, így szinte zajtalanul csukódnak. Az ajtók kifelé nyílnak és kettős mechanikus zárral működnek, vagyis egy pontos és több pontos, azaz trezorjellegű zárra is alkalmasak. Az ajtó, illetve a zár állapotát helyi mechanikus és az ügyeleten kijelző is mutatja.

Az őrség blokkja tágas, kulturált, jól felszerelt. Az itt működő jelző- és riasztórendszereket, televíziós kamerákat minden ór ismeri, kezelni tudják a rádiót és a képmagnót. A büntetésvégrehajtási iskolán külön tantárgy ezen eszközök használatának elsajátítása. A szolgálati fegyvert, gumibotot, bilincset és kulcsosomót plexifedelű, biztonsági záras rekeszekben tárolják, így meglétüket könnyen ellenőrizni lehet. Rendkívüli esemény, váratlan fordulat céljaira karabélyt, könnygázgránátot kilövő fegyvert és golyóálló védőruhát is tartanak.

A jogszabályok szerint elvileg minden fogvatartottal szemben — legyen az fiatalok, terhes nő vagy elmebeteg — alkalmazható fegyver. Lőni azonban lehetőleg lábra vagy kézre kell. Az erősen vérző fogvatartottak (pl. falcolók) elsősegélyben részesítéséhez az őrök plexi arcvédővel és egyszer használatos műanyag kesztyűvel is fel vannak szerelve, s így az esetleges (pl. AIDS-) fertőzés veszélye csökkenthető.

Az elítéltek — besorolási kategóriájuktól függően — kijelölt nyomvonalon, ráccsal körülvett „ketrecben”, zárt belső udvaron vagy az intézet parkjában naponta minimum 1 órát sétálhatnak. A zárkafolyosók kb. 15-20 méterenként rács-

A göllersdorfi kastély grafikája

ajtókkal erősen tagoltak. A biztonsági szektorokban elhelyezett elítéltek kis közösségeket alkotnak, általában egy-két kulturális helyiség (tanterem, társalgó) áll a rendelkezésükre. A tágas cellák mindegyikében van hideg-meleg vizes mosdó, esetenként zuhanyozó és W. C. is. A berendezés általában kétajtós öltözőszekrényből, ágyneműtartós heverőből, könyvespolcból, íróasztalból, székből, vezeték-rádióból áll. Több helyen láttunk saját tulajdonú magnót, írógépet. Különösen szembeszökő volt az ápoltság elítéltek udvarias viselkedése. Hangos szót nem lehetett hallani, sehol firkálás, maszatolás, rongálás. A károkozás legkisebb jelét sem tapasztaltuk.

Minden intézetben van torna- és kondicionálóterem, minden intézetben van könyvtár és rendezvények tartására alkalmas nagyobb helyiség. Ezen felül a fiatalok intézete rendelkezik feszített víztükrű fedett uszodával is. Igen komolyan veszik — mint a differenciált nevelés eszközt — a kreatív foglalkozásokat. Vannak, akik korongoznak, kerámiatárgyakat égetnek, fafaragással, ikonfestéssel, intarziakészítéssel töltik szabad idejüket. Egyesek bábfigurákat csinálnak, mások könyveket kötnek, bútorokat festenek, megint mások csomózással, kelme-, illetve szőnyegszövésével foglalkoznak. Meghallgattuk a fiatalok zenekarának elsőpró hangerejű beatbemutatóját is.

A fogvatartottakat kötelező munkáltatni, ám ez teljes körben nem valósítható meg, noha az intézetek mindegyikében ipari és szolgáltató háziműhelyek széles skálája működik. Láttunk esztergályos-, lakatos-, motor-, illetve villanyszerelő-, festő-mázoló-, asztalos-, kovács-, kőműves-, bádogos-, könyvkötő-, cipész- és szabóműhelyeket, valamint ruhatisztítót, fodrászatot, húsfeldolgozót, gabona-, illetve zöldségtárolót, pékséget, hizlaldát, hűtő-, illetve üvegházat, kosárfonót. Tíz intézetben — összesen 400 hektárnyi saját és több mint 200 hektárnyi bérelt ingatlanon — folytatnak mezőgazdasági tevékenységet, és majd mindenütt fellelhető valamilyen állattenyésztő munka is.

Ezeknek a műhelyeknek, ipari és mezőgazdasági egységeknek a működtetése révén egy-egy konkrét intézetben szerves egységet alkot az elítéltek ellátása és

A kastély ma szálloda jellegű igazságügyi elmeógyógyintézet

munkáltatása. Megvalósulhat az önellátás az élelmezés, a ruházat, a felszerelési tárgyak vonatkozásában egyaránt. Könnyebben megoldható az intézet fenntartása, a karbantartás, a javítás. Mindezek költségkímélő tényezők. Ugyanakkor a komplex helyi önellátás lehetővé teszi, hogy az eltérő profilú, de egymáshoz közel fekvő intézetek időnként kisegítsék egymást. A munkáltatási lehetőségek sokszínűsége, a szakmai képzés és a tanult szakma gyakorlása révén szerzett ismeretek megtarthatók, sőt továbbfejleszthetők.

A büntetésvégrehajtási testület tagjai önköltségi áron vehetik igénybe az intézetek nyújtotta szolgáltatásokat. A bv-dolgozók igen olcsón jutnak húshoz, zöldséghez, tisztítóhoz, fodrászhoz, méltányos áron javíttathatják autóikat, minek következtében jövedelmük felértékelődik.

A fogvatartottak ellátásán belül különösen nagy súlyt helyeznek az élelmezésre. Konyháik higiénikusak, korszerűek. Felszerelésük szinte szállodai színvonalú. Az élelem mennyisége, minősége kifogástalan. Lehetőség van többféle diéta igénybevételre is. Az intézetben működő vegyesboltokban — a bv-tisztviselők ellenőrzése mellett — mindenki szabadon vásárolhat. A kantinok üzemeltetésének jogát versenytárgyalás alapján kapja meg az olcsóbb és jobb kínálattal fellépő kereskedő.

A dolgozó fogvatartottak havi bére átlagban 500 schilling. Előszeretettel dolgoztatnak az intézetek műhelyeiben magáncégek és magánvállalkozók. Felszerelésüket beviszik az intézetbe, mert az elítélt-munkaerő sokkal olcsóbb a szabad munkavállalónál. Ugyanakkor, a szakszervezet igyekszik megakadályozni az ilyen jellegű munkáltatást, mert ez növeli a kinti munkanélküliséget. Azok a fogvatartottak (ez az elítéltek 40%-a!), akik önhibájukon kívül nem dolgoznak, nem kötelezhetők tartásdíjfizetésre. Az önhibájából nem dolgozó fogvatartott viszont naponta a legmagasabb elítéltórabér 15-szörösének megfelelő tartási költséget fizet.

Az osztrák büntetésvégrehajtás 9500 férőhelyéből mintegy 500 szolgál beteg fogvatartottak részére. Ide sorolandó a három elmeógyógyászati jellegű (a szelle-

mileg abnormis jogsértők, a szellemi fogyatékosok, valamint az alkoholisták és kábítószeresek gyógyítását végző) intézet, a tüdőgyógyintézet, meg a bv-intézetek egészségügyi részlegeinek férőhelyei. Önálló kórháza a büntetésvégrehajtásnak nincs. Kilenc közkórházban alakítottak ki zárt részlegeket, ahol a kezelésre szoruló fogvatartottakra örök vigyáznak. Éves viszonylatban 300 elítélt kerül elme-gyógyintézetbe és több mint 1000 közkórházba. Az eredményes öngyilkosságok száma 10-12, az önkárosító, öncsonkító cselekmények száma meghaladja az 500-at. (A mosdatlan, így undort keltő vagy mások egészségét veszélyeztető fogvatartottakat kényszerű testápolásnak vetik alá.)

Az utógondozás, a pártfogó-felügyelet szervezete igen sajátos. Összesen mintegy 900 pártfogó működik, közülük valamivel több mint 200 hivatásos, a többiek tiszteletdíj ellenében társadalmi munkaként végzik e feladatot. A pártfogó-felügyelet keretében hozzávetőleg 3000 fiatalkorúval és 2000 felnőttel foglalkoznak. Egy pártfogóra tehát átlagban 5-6 gondozott jut. E munkában egyesületek, magánjogi társaságok és egyházi szervezetek vesznek részt. Átmeneti szállások fenntartásával, segítyezéssel, munkaközvetítéssel, terápiás beszélgetéssel támogatják a szabadultak beilleszkedését a társadalomba. (Az elmebeteg bűnelkövetők szabadulás utáni gondozása megoldatlan!)

A büntetésvégrehajtást a Szövetségi Köztársaság Igazságügyi Minisztériumának egyik főosztálya irányítja, a szövetségi büntetőintézeteket és az igazságügyi intézeteket az élükön álló igazgatók útján, a bírósági fogházakat pedig a tartományi, illetve helyi bíróságok közvetítésével. Valamennyi bv-intézet vezetője igazgatói címet visel és többségükben polgári személyek. Az igazgatóknak általában két helyettesük van; az őrség és a gazdaság vezetője. Az egészségügyi intézetekben a pszichiáter főorvos a harmadik helyettes. A szolgálati ágak tagozódása némileg hasonlít a magyarhoz. Nevelési szolgálat nincs, ugyanakkor minden intézet több szociális gondozót, országosan 95 embert foglalkoztat.

Az osztrák büntetésvégrehajtásnál csak az őrszolgálat hord egyenruhát. A büntetésvégrehajtás összlétszáma — a minisztériumi irányító apparátus 45 fő és a részállásban foglalkoztatott papok, orvosok, pszichológusok, tanítók több mint százfős csoportját nem számítva — 3500 ember. Az egyetemet, főiskolát végzetek polgári alkalmazottak, akiknek a katonai rendfokozatnál többre értékelt hivatalnoki címe, rangja (tanácsos, főtanácsos, főinspektor, stb.) van. A magasabb beosztást nem tartják összeegyeztethetőnek a hivatásos állománnyal.

Egy büntetésvégrehajtási dolgozóra átlagosan kevesebb mint három fogvatartott jut, de vannak intézetek, ahol az elítéltek és a bv-dolgozók létszáma megközelítőleg azonos. A büntetésvégrehajtás stabil megélhetést biztosító, nyugdíjas állásaira könnyen talál embereket, hisz a testület társadalmilag is elismert, elfogadott. Csupán magasan kvalifikált szakemberekben — jogászokban, orvosokban, pszichológusokban — van hiány, ezek kinti jövedelmével ugyanis nem tud vetélkedni az osztrák bévé.

A büntetésvégrehajtási képzés a bécsi fogház mellett nemrég felépített — négyfőnyi személyzettel működő — büntetésvégrehajtási iskolában zajlik. A szolgálatokat a hallgatók, az előadásokat a téma meghívott gyakorlati szakemberei látják el. Az iskola a képzés több szintjét biztosítja, az alapfokú szolgálati vizsgától, a szakvizsgán át a tiszti, majd a vezetői képzésig, továbbképzésig. Büszkék arra, hogy iskolájukba háromszoros a túljelentkezés érettségizett fiatalokból, és ezért folyamatosan emelni tudják a követelményeket. Az alkalmasság kritériumai nem csupán fizikaiak és szellemiek, vizsgálják a felvételizők lelki beállítódását, kiegyensúlyozottságát, terhelhetőségét, tűrőképességét stb. is. A fegyverhasználat oktatását életszerű helyzetekben gyakoroltatják. Erre szellemes lőtéri vetítőbe-
rendezések adnak módot.

Látogatásunk során azt tapasztaltuk, hogy az intézetek dolgozói, a bv-iskola hallgatói rendezett öltözékűek, kulturált magatartásúak, készségesek, nyugodtak, de egyben határozottak, intézkedőképeseek. Jövedelmi viszonyaikról pontos képet nem tudtunk kialakítani. Az őrszolgálati beosztottak jövedelmét a jó szakmunkás fizetéséhez hasonlították azzal, hogy minden bv-dolgozó alapbére kiegészül 20%-os igazságügyi pótlékkal. A büntetésvégrehajtásnál 65 év a nyugdíjkorhatár. Évente 60-70 ember, a személyi állomány 2%-a távozik felmondással. Ez a bv-intézmények stabilitására mutat.

Szubjektív élmények, benyomások

Minden hivatalos útnak vannak nem hivatalos epizódjai. Ezek lehetnek humorosok, kedvesek, bosszantóak, esetleg tanulságosak. Talán nem illetlenség, ha megosztom az olvasóval néhány ilyen „kalandomat”. Következzék tehát az osztrák büntetésvégrehajtás „Magyar-szemmel”.

Eisenstadtban, a nem túl rég épült modern fogházban vendéglátónk, az intézet igazgatója jogos büszkeséggel vezetett körbe minket. Elmesélte, hogy hatvanfős személyi állománya hosszú ideig hatvan fogvatartottal foglalkozott csupán. Később — mit tehettek egyebet? —, kölcsönkértek a bécsi fogháztól hatvan elítéltet. Így férőhelyeik kétharmada megtelt. Hazai viszonyainkra gondolva nem tudtuk átérezni bánatukat!

Volt itt egy gondozónő, aki — számunkra szokatlan módon — saját butikjában árulta a fogvatartottak kreatív terápián készített rajzait, fafaragásait, kerámiáit. A vevők schillingjei részben visszajutnak az „alkotókhoz”, részben a pártfogó-felügyeletet finanszírozó magánjogi társaság céljait szolgálják. A műveket az alkotók kézjegyükkel látják el, így a kedves vásárló — ha akar — jókat borzonghat azon, hogy X. Y. gyilkostól van egy kerámiája, uzonnáját pedig a többszörös rabló által készített keresztminta asztalkendőbe csomagolhatja. Hasznos, de kicsit morbid!

Még mindig Eisenstadtban pulóveres bévéseket láttunk séta közben az udvaron. Figyelmesebben megnézve őket észrevettük, hogy pulóverük egyik vállán zsinór, karján pedig büntetésvégrehajtási embléma van. Kiderült, ez a „szolgálati” pulóver a napi (pl. irodában végzett) munkához kényelmesebb, mint a merev zubbony. Kétségtelenül praktikus megoldás!

Sonnberg, a veszélyes visszaesők intézete kb. három éve működik. Itt tíz évig tartható a büntetését letöltő elítélt. Ha jól viselkedik, bizottság ül össze, melynek javaslata alapján elengedik. Amikor megkérdeztük, hogy eddig hány fogvatartott részesült feltételes elbocsátásban, kicsit zavarba jöttek a vendéglátók. A maguk részéről szívesen elengednének bárkit, de három év alatt még senkit sem tudtak nyugodt lélekkel szabadon bocsátani. Kinek, mitől nyugodt a lelke e szigorított őrzet jellegű intézményben . . .

A sonnbergi parancsnokhelyettes az egyik zárkafolyosón ismertette velünk a munkáltatási lehetőségeket, a zárkák rendjét, a biztonsági szabályokat. Közben befejeződött a munkaidő, és a veszélyes visszaesők az orrunk előtt vonultak el zárkájukhoz. Igencsak elcsodálkoztunk, amikor zsebükből előkaparászták celláik kulcsát, és ajtóikat kinyitva beballagtak zárkáikba. Hiába, az én zárkám, az én váram! A magánélet szent!

A sonnbergi speciális intézetet egy régi kastélyból alakították át. A személyzeti ebédlő a régi lovagteremben kapott helyet, melynek falát teljes egészében egy korabeli hatalmas fafaragás borítja. Gyönyörű, csak egy hátránya van, ez rejti el a toalettet, és amíg az ember rájön, hogy a fafaragvány melyik négyzete szolgál „rejtekaajtóként”, addig nehéz pillanatokat él át.

A göllersdorfi kastélyból kialakított igazságügyi elmeogyintézet luxusszálloda jellegével első látásra lenyűgözött minket. A tágas emeleti terem ideális helyiségnek tűnt pszichoterápiás nagycsoport-foglalkozások tartására. Megkérdeztem a helyieket, van-e ilyen náluk? Bizalmasan elmesélték, hogy most épp szüneteltetik. Amikor beindították a nagycsoportos foglalkozásokat, először az örök sértődtek meg, később, amikor azok megbékéltek, az ápolók és a pszichológusok érzékenységebe bukott bele a vállalkozás. Úgy tűnik, a kudarcok sem egyformák.

A fiatalokúak intézetében járva egy hordó csapra vert sört láttam az elitéltek étkezdéjében. Kérdésemre, hogy miért van itt csapolt sör, azt a választ kaptam: mert dobozossal falcolni lehet. Egyik meglepődésből a másikba estem. Noha vendéglátóink mindig készségesek voltak, a hirtenbergi büntetőintézet parancsnoka, a jó kedélyű Hawlik ezredes baráti gesztusból, külön a mi tiszteletünkre még üdvözlőszöveggel ellátott kis étlapot is készített.

A látogatás első napjának délutánján dr. Egmont Foregger úr, szövetségi igazságügy-miniszter fogadta küldöttségünket. A kötelező udvariasság légkörében kezdődő beszélgetés hamarosan oldottá vált. A hivatalos tájékoztató befejeztével a miniszter úr rezidenciájának hátsó ajtaján kiszöktette küldöttségünket, és megmutatta az Igazságügyi Minisztérium épületét, mely hajdan Mária Terézia magyar testőrségének palotája volt. A kedélyes hangulatú idegenvezetés után búcsút vettünk Foregger úrtól, kinek közvetlenségét, természetességét sokáig nem felejtjük el.

*

Az Osztrák Szövetségi Köztársaságban tett látogatás mindannyiunk számára érdekes, tanulságos és hasznos volt. Bebizonyosodott, hogy a szocialista országokkal fenntartott elvtársi kapcsolatok mellett érdemes megismerkednünk a más társadalmi rendszerű országok bv-testületeivel is. Sikereiket, kudarcaikat — megváltoztatva a megváltoztatandót — fel tudjuk használni munkánkban, ugyanakkor előbbre léphetünk eredményeink elfogadtatása terén is.

Dr. Magyar Miklós

Adalékok az NDK büntetésvégrehajtási rendszeréhez

Gyakran felmerül a kérdés, miért éppen ezeket a feladatokat kell végrehajtania a büntetésvégrehajtásnak, szervezeti rendszere miért épp ilyen. A válasz a dolog természetéből adódik: ha embereket börtönbe zárnak, őrizni kell őket, gondoskodni kell elhelyezésükről, ételmezésükről, ruházatukról, egészségügyi ellátásukról, az intézetet üzemeltetni kell.

A büntetőpolitikai és büntetésvégrehajtási célok függvényében nevelni, oktatni kell az elítélteket, és amennyiben a munkavégzést a nevelés fontos eszközeként tartják, meg kell szervezni munkáltatásukat. Mindezek a feladatok csak úgy hajthatók végre, ha biztosítják az ehhez szükséges szervezeti rendszert, a megfelelő személyi és tárgyi feltételeket. Modern büntetésvégrehajtás egyetlen országban sem létezhet ezek nélkül.

Az egyre gyakrabba váló külföldi látogatások alkalmával azt tapasztaljuk, hogy a szabadságvesztés-büntetés végrehajtása lényegét tekintve más országokban is a miénkhez hasonló módon történik. Mivel gondjaink és problémáink is hasonlóak, ezért érdemes a kint tapasztalt megoldások és módszerek némelyikét munkánkban felhasználni.

Ilyen eredményekkel járt az NDK-ban tett látogatásunk is, melynek során a dr. Kozma Pál, bv. ezredes vezette küldöttség tagjaként Vincze Tamás bv. ezredes és Gulya Albert bv. alezredes társaságában — 1987 őszén megtekintettem három büntetésvégrehajtási intézetet, nevezetesen a brandenburgi, stralsundi és a bützowi intézetet.

Delegációnkat Wilfrid Lustik vezérőrnagy, a Belügyminisztérium büntetésvégrehajtási főosztályának vezetője fogadta. Az intézetekben látottakról és a magyar büntetésvégrehajtás helyzetéről őszinte, baráti hangú eszmecsere folytunk. Kísérőnk Heinz Schaffer ezredes érdekes információkkal látott el bennünket. A terjedelem szabta határok között ezt szeretném most megosztani a Módszertani füzetek olvasóival.

*

Az NDK-ban a bűnözés elleni küzdelem, különösen a bűnmegelőzés, komplex állami és társadalmi feladat. Ezt nemcsak deklarálják, hanem a gyakorlatban is komolyan veszik. Ennek következtében a bűnözés évek óta csökkenő tendenciát mutat.

A büntetésvégrehajtási szervek szorosan együttműködnek az állami, társadalmi és gazdálkodó szervekkel. Az intézetparancsnokok munkáját ún. bűnmegelőzési tanács segíti. Ebben ügyészek, bírák, tanácsai dolgozók, nevelők, tanárok, egészségügyi és szociális szervek képviselői egyaránt részt vesznek.

A nevelés a bv-intézetben belül komplex feladat, minden szakterület, minden bv-beosztott kötelessége az elítéltek nevelése, illetve nevelésük elősegítése. A nevelést már az előzetes letartóztatás folyamán megkezdik. Később, a büntetési idő

töltésekor, az elítéltek hozzátartozóit is bevonják a nevelésbe. A fogvatartottak szabadítása előtt pedig a tanácsok belügyi osztályai komolyan felkészülnek az utógondozásra.

A büntetésvégrehajtás célját és feladatait — akárcsak nálunk — magas szintű jogszabályok határozzák meg. A büntető törvénykönyv, amely vétségekre és bűntettekre osztja fel a bűncselekményeket, több büntetési nemet tartalmaz. A szabadságvesztés ezek közül csupán az egyik. Nincs primátusa. A szabadságvesztés-büntetésnek két fokozata van, az általános és a könnyített. A végrehajtási fokozatot a büntetés kiszabásakor a bíróság határozza meg. A könnyített fokozatba a vétség miatt elítélteket, a rövidebb időtartamra ítélt, általában első büntényes fogvatartottakat helyezik, a többieket az általános fokozatba sorolják. A végrehajtás során élnek a fokozatváltás lehetőségével, amely a büntetésvégrehajtás hatáskörébe tartozik. A szabadságvesztés-büntetés végrehajtását a büntetésvégrehajtási és az utógondozási törvény szabályozza. Ezek foganatosítására kormány szintű végrehajtási rendeletet adtak ki. A részletesebb szabályozást BM-rendeletek, -utasítások tartalmazzák. A központi előírások végrehajtására az intézetparancsnokok helyi utasításokat bocsátanak ki.

A büntetésvégrehajtás nem önálló fegyveres testület, hanem a Belügyminisztérium viszonylagosan elkülönült része. A büntetésvégrehajtási feladatok teljesítését a Belügyminisztérium központilag irányítja. A bv-szakmai feladatok elvégzését irányító és ellenőrző büntetésvégrehajtási főosztály az illetékes miniszterhelyettesnek van alárendelve. Egyéb szakterületen csupán (pl. ellátás, egészségügy stb.) tervezési és koordinálási feladatokat kell végrehajtaniuk. A bv-intézeteket közvetlenül a megyei rendőrkapitányságok irányítják. Így az intézetparancsnokok a rendőrfőkapitányoknak vannak alárendelve.

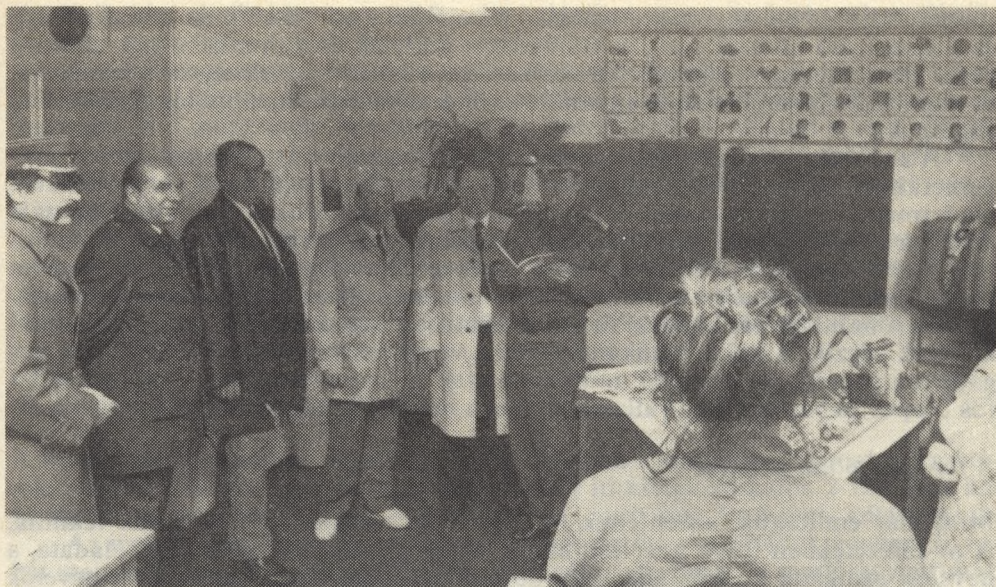
Méreteik, befogadóképességük függvényében az elítélteket három kategóriába sorolják. (Az I. kategóriás intézetbe több mint 1000, a II. kategóriás intézetbe kb. 500-1000, a III. kategóriás intézetbe kevesebb mint 500 elítélt helyezhető el.) Az intézetek szervezeti felépítése mindhárom kategóriában hasonló, kisebb eltérések természetesen vannak az intézetek nagyságából és munkáltatási formáiból eredően.

Az intézet egyszemélyi felelős vezetője a parancsnok. Nagyobb intézetekben közvetlenül a parancsnok alá van rendelve két ellenőrzési tiszttel: egy általános és egy biztonsági. A legtöbb helyen négy-öt helyettese van a parancsnoknak. A biztonsági helyettes az intézet rendjéért felel. Hozzá tartozik: az ügyeleti szolgálat, a négyváltásos biztonsági szolgálat, a híradó csoport, a munkáltatást végző csoport, a kutyavezető-csoport és a TÜK-iroda.

A büntetésvégrehajtási helyettes a nevelő munka szervezéséért, koordinálásáért felel. Hozzá tartozik a nevelési szolgálat, az igazgatási szolgálat és a pszichológusok csoportja. A politikai helyettes a személyi állomány erkölcsi minőségéért felel, és irányítja politikai képzését.

A gazdasági helyettes az intézet üzemeltetését, ellátását szervezi. Hozzá tartozik a pénzügyi, az ellátási csoport, a raktárak, a mosoda, a konyha, a pékség és az ún. belső munkahelyek. A termelési helyettes a foglalkoztatás koordinálását végzi. Az egészségügyi és a kiképzési szolgálat (nem mindenütt, de a legtöbb helyen) közvetlenül az intézetparancsnok alá tartozik.

Ami az intézményrendszert illeti: az NDK-ban a büntetésvégrehajtási intézetek csak jogerősen szabadságvesztésre ítélteteket tartanak fogva. Az előzetesen letartóztatottakat külön intézetekben helyezik el, amelyek vagy a közeli bv-inté-

NDK büntetésvégrehajtási delegáció a pálhalmi intézetben

zet parancsnokának, vagy a területileg illetékes rendőrkapitánynak vannak alárendelve.

A bv-intézetek között jelentős differenciálás nincs. Nincsenek nyitottabb-zártabb intézetek, nincsenek mezőgazdasági, illetőleg speciális intézetek. Öt intézetben helyeznek el fiatalkorú férfiakat, ezek közül egybe csoportosítják a súlyos bűncselekményekért, hosszabb időtartamra ítélteteket. Külön intézetben őrzik a nőket, a fiatalkorú lányokat, a külföldieket.

Az intézményi rendszer tehát eléggé egyhangúnak tűnik. Az intézeteket általában csak a befogadóképesség szerint kategorizálják, építészeti és őrzési szempontból is nagyjából hasonlóak, szigorúan őrzött, zárt intézetek. Az általános és a könnyített fokozat nincs külön intézetben. Mindez azonban nem jelenti azt, hogy az elítélteket nem különítik el egymástól. A differenciálás alapja az általános és a könnyített fokozatúak, a férfiak és a nők, a fiatalkorúak és a felnőttek, végül az első bűntényesek és a visszaesők szétválasztása. Azt tapasztaltuk, hogy egy-egy bv-intézetbe hasonló összetételű elítéltsocsoportokat helyeznek, például Stralsundban első bűntényes, 3 hónaptól 1 évig terjedő szabadságvesztésre ítéltet tartanak fogva.

Az intézetek szerinti csoportosítást alapvetően a munkáltatási körülmények határozzák meg. Ahol az intézet területén van a munkahely, ott hosszabb időtartamra ítélt, súlyosabb bűncselekményt elkövetőket vagy többszörös visszaesőket helyeznek el. Ahol pedig az intézeten kívül vannak a munkahelyek, ott rövidebb időre ítélt, általában első bűntényes elkövetőket tartanak fogva. Az elítéltek elosztását az intézetek között központilag végzik.

Az intézetek biztonsága

Az elítéltek őrzését fontos feladatnak tartják, ami nélkül megvalósíthatatlan a büntetésvégrehajtásra háruló többi feladat. Széleskörűen alkalmazzák a kutyákat és a különféle technikai eszközöket. Őrzési-védelmi szempontból az intézetek te-

rületét külső és belső zónákra osztják. Az előbbibe sorolhatók az irodaépületek és a kiszolgáló intézmények, az utóbbiba a körletek és a munkahelyek. A belső zónát természetesen szigorúbban őrzik, mint a külsőt. Az elhelyezési körleteket és a munkahelyeket izolálják egymástól, sőt ezeken belül további elszigeteléseket végeznek.

A zónahatárokat kerítéssel (bástyafallal), nyomsávval, jelzőrendszerrel, tévé-kamerákkal, őrtornyokkal, zsilip- és belső kapukkal veszik körül. A járműveket kis termetű, idomított kutyák vizsgálják át. A zónahatárokat éjjel megvilágítják. Az őrtornyok magasak, biztonságosak. A sikeres szökés valószínűsége minimális.

Az elhelyezési körleteken a belső őrzés a biztonsági szolgálat feladata. Szorosan együttműködnek a nevelőkkel, de nincsenek alárendelve a nevelési szolgálatnak. A munkáltatás közbeni őrzést a biztonsági munkacsoport tagjai és a munkáltatók végzik. A külső munkahelyeken a veszélyesebb elítélteket 15-20 fős brigádokba osztják, jól őrizhető munkaterületeken foglalkoztatják. A többieket 3-7 fős csoportokban egy-egy vállalati dolgozó mellé osztják be.

A fogvatartottak nevelése

Mint már említettük, az elítéltek nevelését osztársadalmi feladatnak tekintik. A bv-intézetekben folyó nevelést, amely az egész személyi állomány feladata, a nevelési szolgálat koordinálja. Egy nevelőhöz 50-90 elítélt tartozik. A nevelők mellett ún. nevelői tanácsok működnek, a biztonsági szolgálat embereinek és a munkáltatóknak a részvételével. Az elítélteket a miénkhez hasonló közösségvezetői rendszer formájában bevonják a többi fogvatartott nevelésébe.

Alkalmazzák az egyéni és csoportos nevelés különböző formáit. Az egyéni nevelés keretében minden fogvatartotról ún. fejlődési lapot vezetnek. De úgy tűnik, a nevelőket kevesebb adminisztrációs munka terheli, mint nálunk. A csoportos nevelés különféle foglalkozásokból áll, ahol értékelik a csoport munkateljesítményét, rendjét, fegyelmét. Az általános iskolai oktatást a területileg illetékes iskola bevonásával, hozzánk hasonló módon szervezik.

A nevelésben nagy szerepet szánnak a kapcsolattartásnak, ezen belül a látogatásnak. Ezt nagyon kulturált körülmények között szervezik meg. A helyiségek, ahol a látogatás lebonyolódik: kicsik és ízlésesen berendezettek. A fogvatartottak látogatóikkal fehér abrosz mellett, egymást élelmiszerral kínálva beszélgethetnek. Jutalomból még kisebb, még kényelmesebben berendezett szobákban is társaloghatnak. A rossz magaviseletű, veszélyes elítéltek viszont csak üveggel elválasztott asztaloknál beszélhetnek látogatóikkal, és nem fogyaszthatnak ételmezt.

A nevelés tárgyi feltételei a megtekintett intézetekben rosszabbak, mint nálunk. Tévét csak a kultúrhelyiségekben nézhetnek, a zárkákban még rádió sincs. Sportolásra alkalmas helyiségeket, sportpályákat nem láttunk. A könyvtárak ellátottsága szinte azonos a miénkével.

Az elítéltek munkáltatása

A jogszabályok szerint az elítéltnak joga van a munkához, ugyanakkor köteles is a számára kijelölt munkát elvégezni. A büntetésvégrehajtást azonban nem terheli az a gond, hogy minden fogvatartottnak munkát biztosítson, mert saját vállalatai nincsenek. A munkáltatás három formában történik: külső vállalatoknál, a BM részére központi célra termelő üzemekben és a bv-intézetek fenntartása érdekében végzett foglalkoztatás keretében.

Elsőbbsége az Állami Tervhivatal által kijelölt vállalatoknál végzett munkáltatásnak van. A vállalatok szívesen alkalmaznak elítélt-munkaerőt, ezért a jelenleg meglévő bv-intézetek mintegy 40%-át „munkásszálló” gyanánt a vállalatok lé-

tesítették. Az elítélteket vagy saját telephelyeiken, vagy az intézetek területén alapított üzemekben foglalkoztatják a vállalatok.

A termelés szervezéséért nem felel a büntetésvégrehajtás. A bv-intézet csupán ellenőrzi, hogy a munkáltatás a jogszabályoknak megfelelően történik-e, és megszervezi a munkahely, a munkavégzés biztonságát. A vállalat a munkáltatásért járó bért átutalja a bv-intézetnek. Az levonja a levonandókat, majd a fizetést az elítélt letéti számlájára helyezi. A büntetésvégrehajtásnak nincs nyeresége a munkáltatásból.

A Belügyminisztérium részére, központi célra termelő munkáltatás az intézetek területén folyik. Ugyanitt dolgoznak az intézetek fenntartása, üzemeltetése céljából tevékenykedő fogvatartottak. A házi műhelyekben, mosodákban, konyhában-pékségben foglalkoztatott elítéltek munkabérét a büntetésvégrehajtás fizeti.

Az anyagi és egészségügyi ellátás

A bv-intézetek egy része régebben épült, ezekben a körletek, a konyhák, raktárak, a műhelyek stb. elavultak. A megtekintett intézetek zárkáiba 2-12 elítélt helyezhető. A cellákat hasonlóan rendezik be, mint mi. Az ágyak kétszintesek.

Az intézet egész területe gondosan karbantartott. Az elítéltek ágyneműi, ruhái szemmel láthatóan jó minőségűek. Használt sorkatonai és rendőregyenruhák átalakításával oldják meg a formaruha-ellátást.

Az elítéltek ételmezése norma szerint történik. Állattenyésztéssel nem foglalkoznak, kertészetet nem tartanak fenn az ételmezés színvonalának javítására, de pékséget majd minden intézetben üzemeltetnek.

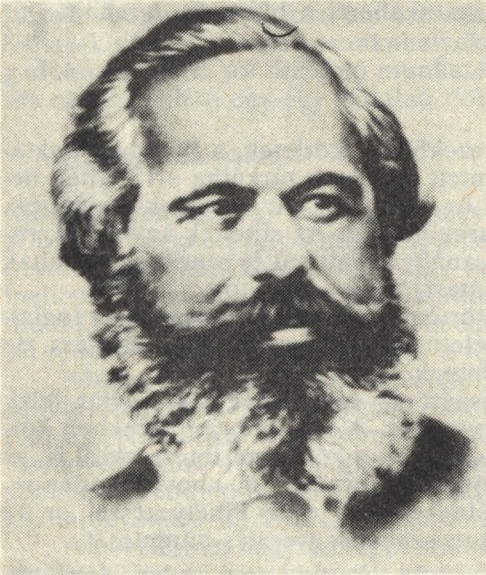
A fogvatartottak egészségügyi ellátásáért az egészségügyi szolgálat felel, emellett ők is alkalmaznak szerződéses orvosokat. A nagyobb intézetekben kórházi részlegek működnek, amelyek gondoskodnak a környező intézetekről is, az ott lévő beteg elítélteket is ellátják. Van központi kórházuk is, ahová minden intézetből szállíthatók elítéltek. Igen ritkán élnek a külkórházi kihelyezéssel, de ha ezt teszik, akkor félbeszakítják a fogvatartott szabadságvesztés-büntetését.

Összefoglalva a tapasztaltakat. Az NDK-ban a szabadságvesztés-büntetés célja és feladatai megegyeznek a mieinkkel, jogi szabályozásuk is hasonló. Ám a büntetésvégrehajtás szervezeti rendszere — különösen, ami az irányítási szinteket illeti — eltér a magyar büntetésvégrehajtás struktúrájától, noha a szakterületekre tagozódás hasonló. Egészében véve intézményi rendszerük egységibb, ugyanakkor azt tapasztaltuk, hogy a gyakorlatban számos követésre méltó megoldást alkalmaznak. Gondolok itt a szervezettségre és szakmai, politikai felkészültségük magas színvonalára.

Dr. Csordás Sándor

| 170 éve született Karl Marx

1818-ban született és 1883-ban halt meg az újkori társadalomtudomány legnagyobb gondolkodója. Ízelítőt szeretnénk nyújtani szellemes stílusából, ezért közlétesünk egy töredéket, amelyben összefoglalja ismeretlen vitapartnerének a bűnözésről, mint termelő tevékenységről kifejtett nézeteit.

A klasszikus politikai gazdaságtan, ahogy a feltörekvő burzsoázia is, szigorúan kritikai álláspontot foglalt el a feudalizmus ingyenélő és felmagasztalt rétegeivel — az államhivatalnokokkal, a papokkal, a jogászokkal — szemben, és gazdaságilag egy kategóriába, a nem-termelők kategóriájába sorolta őket a tolvajokkal, a hóhérokkal és a bohócokkal, mint a tulajdonképpeni termelés társfogyasztóival, élősdijeivel.

Ahogy a klasszikus kapitalizmus feltörekvő rétegei — az ipari tőkésék, a földbérlok, a kereskedők — küzdöttek egymással, úgy e rétegek tudományos szószólói is ezt tették. Ki az egyik, ki a másik réteget tagadta ki a termelők sorából. Ricardo például a földtulajdonosokat, Carey a kereskedőket tekintette nem termelőknek, parazitáknak.

Azután fellépett a negyedik rend, amely magát a tőkést nyilvánította nem termelőnek. Ekkor a kapitalista termelés uralkodó rétegei kompromisszumot kötöttek egymással és szövetségre léptek a proletariátussal szemben. E kölcsönös engedményekkel járó megegyezés szellemi függvényeik, a korabeli közgazdászok ideológiájában is tükröződött, akik immár valamennyi emberi tevékenységet termelőnek kezdték minősíteni.

Marx ezt a gondolatot viszi ad abszurdum mellékelt szemelvényünkben. Amelyből kiderül, hogy egy korabeli „filiszterlelkű apologeta” kivétel nélkül minden társadalmi jelenséget, sőt anomáliát tökéletesen beleilleszkedőnek vél a társadalom rendjébe. Úgy tartja, hogy a látszólag legkirívóbb deviáns tevékenységekben is az Adam Smith-féle láthatatlan kéz működése nyilvánul meg, amely hasznosra fordítja az elítélendő magatartásokat, kiegyenlíti a társadalom feszültségeit és garantálja a — a természetesnek, örök emberinek tekintett, a valóságban persze történelmi és átmeneti — tőkés viszonyok fennmaradását.

A szemelvényt olvasva feltűnik, hogy bár vitapartnerét Marx — szembeállítva a feltörekvő polgárság ideológusaival, például Mandeville-vel — nyárspolgárnak, ideológiai tányérnyalónak nevezi, az ellenfél Marx által joggal kigúnyolt okfejtése

toronymagasan áll korunk filisztereinek eszmefuttatásai fölött. A szellem és a gondolkodás hanyatlásának nincs alsó határa. A ma nyárspolgára a bűnözésért kizárólag az egyént teszi felelőssé, tagadva a jelenség társadalmi meghatározottságát.

Az Értéktöbblet-elméletek IV. fejezete alapján úgy vélem, ha Marx befejezte volna töredékét, akkor a bűnözőt mint magánélkövetőt nem termelő munkásként, a szervezett bűnözőt pedig mint termelő munkást definiálta volna. Hisz ez utóbbi tevékenységével profitot hoz a vezér, illetve a banda számára, míg az előbbi csupán jövedelmet fogyaszt. Marx a termelő munkást mindig a tőkés termelés oldaláról határozta meg, és így kategóriája nem tévesztendő össze a hétköznapi értelemben felfogott produktív munkával, de a közgazdasági értelemben említett használati értéket termelő munkával sem.

Kellő felkészültség híján, valamint terjedelmi kötöttségek okán nem tudok vállalkozni Marx mai jelentőségének akárcsak vázlatos bemutatására sem. De hogy olvasóink megértsék, mennyire nem lehetséges a jelen problémáit és tennivalóit a marxi életmű ismerete nélkül tudatosítani, Könyvekről című rovatunkban megjelentünk egy recenziót a kitűnő Marx-kutató, Tőkei Ferenc akadémikus Kortársunk-e Marx? című könyvéről.

Bánki Erika

Kitérő a termelőmunkáról

A filozófus eszméket termel, a költő költeményeket, a lelkész prédikációkat, a professzor kézikönyveket stb. A bűnöző büntettet termel. Ha közelebről szemügyre vesszük ez utóbbi termelési ág összefüggését a társadalom egészével, sok előítélettel szakítunk. A bűnöző nemcsak büntettet termel, hanem a büntetőjogot is, és ezáltal a professzort is, aki előadásokat tart a büntetőjogról, és azonfelül az elmaradhatatlan kézikönyvet, amelyben ugyanaz a professzor előadásait, mint „árut”, az általános piacra dobja. Ezzel gyarapodik a nemzeti gazdaság, nem is beszélve arról a magánélvezetről, amelyet — mint egy szavahihető tanú, Roscher professzor úr mondja nekünk — a kézikönyv kézírata magának a szerzőjének nyújt.

A bűnöző termeli továbbá az egész rendőrséget és büntetőbírósgót, fogdomegeket, bírákat, hóhérokat, esküdteket stb.; és mindezek a különböző iparágak, amelyek a társadalmi munkamegosztás megannyi kategóriái, kifejlesztik az emberi szellem különféle képességeit, új szükségleteket hoznak létre és kielégítésük új módjait. A kínvallatás egymaga is a legelmésebb mechanikai találmányokra adott indítékot, és szerszámainak termelésében tisztas kézművesek tömegét foglalkoztatta.

A bűnöző benyomást termel, részben erkölcsi, részben tragikus benyomást, mikor hogy, és ily módon „szolgálatot” tesz a közönség erkölcsi és esztétikai érzései mozgásának. Nemcsak büntetőjogi kézikönyveket termel, nemcsak büntető törvénykönyveket és ezzel büntetőtörvény-hozókat, hanem művészetet is, szépírodalmat, regényeket, sőt tragédiákat, ahogy ezt nemcsak Müllner „Bűn”-je és Schiller „Haramiák”-ja, hanem még az „Oidipusz” és a „III. Richárd” is bizonyítja. A bűnöző megtöri a polgári élet egyhangúságát és köznapi biztonságát. Ezzel megóvja a pangástól, és előidézi azt a nyugtalan feszültséget és mozgalmasságot, amely nélkül még a konkurencia ösztökeje is eltompulna. Így megsarkantyúzza a termelőerőket. A bűnözés a fölös számú népesség egy részét elvonja a munkapiacról és ezzel csökkenti a munkások közti konkurenciát, bizonyos fókig megakadályozza a munkabérnek a minimum alá süllyedését, a bűnözés elleni

harc viszont ugyanezen népesség egy másik részét szívja fel. Ily módon a bűnöző úgy jelenik meg, mint egyike azon természetes „kiegyenlítéseknak”, amelyek létrehozzák a helyes színvonalat és „hasznos” foglalkozási ágak egész távlatát tárják fel.

A részletekig kimutatható a bűnöző kihatása a termelőerő fejlődésére. Vajon a záruk elérték volna mai tökéletességüket, ha nincsenek tolvajok? Vajon a bankjegygyártás elérte volna mostani tökélyét, ha nincsenek pénzhamisítók? Vajon a mikroszkóp utat talált volna a mindennapi kereskedelem területére (lásd Babage), ha nincsenek kereskedelmi csalások? Vajon a gyakorlati kémia nem köszönhet-e ugyanannyit az áruhamisításnak és a felfedezésére irányuló törekvésnek, mint a tisztas termelői buzgalomnak? A bűnözés a tulajdon elleni támadás új meg új eszközeivel a védelem új meg új eszközeit hívja életre, és ezáltal ugyanolyan termelően hat, mint a gépek feltalálására a sztrájkok. És ha elhagyjuk a magánbűnözés területét: vajon nemzeti bűnözés nélkül létrejött volna valaha a világpiac? Sőt akár csak maguk a nemzetek is? És vajon a bűn fája nem egyszerűen a tudás fája is Ádám napjaitól fogva? Mandeville a „Fable of the Bees”-ben (1705) már kimutatta minden lehető foglalkozás stb. termelő voltát, és egyáltalában ennek az egész érvelésnek a tendenciáját:

„Amit mi ezen a világon rossznak nevezünk, akár erkölcsi, akár természeti rossznak, az ama nagy elv, amely bennünket társadalmi lényekké tesz, az kivétel nélkül minden szakma és foglalkozás szilárd alapja, élete és támasza (. . .); itt kell keresnünk minden művészet és tudomány igazi eredetét; és (. . .) abban a pillanatban, amelyben a rossz megszűnnék, a társadalomnak romlásba kellene dőlnie, ha ugyan fel nem bomlanék teljesen.”*

Csak Mandeville természetesen végtelenül bátrabb és becsületesebb volt, mint a polgári társadalom filiszterlelkű apológái.

Marx Károly

Értéktöbblet-elméletek. A „Tőke” IV. könyve első rész.
MEM 26/I. kötet 352—353. p.

* Mandeville *A méhek meséje*-ben egy parabolisztikus történet segítségével — a méhkas megjavul, a kaptár elpusztul — hívja fel a figyelmünket arra, hogy a XVII. század Angliájában miképp válik a magánvétek közhaszonná. Bebizonyítja, hogy a monogám házasságot a prostitúció tartja fenn, a gazdagságot a szegénység szüli, az ipart pedig — a szükségletek közvetítésével — az irigység és a hiúság fejleszti. Azaz a gazdasággal kapcsolatban teljességgel irreleváns bármiféle erkölcsi kérdést feszegetni. (B.E.)

| Makarenko centenáriuma

Anton Szemjonovics Makarenko születésének 100. évfordulóján szülőföldjén és más országokban, így hazánkban is emlékbizottságok, tudományos emlékülések szerveződtek, a pedagógiai szaklapok pedig emlékszámokat jelentettek meg. Méltó volt ez a centenárium egy olyan pedagógus, egy olyan ember tiszteletére, mint amilyen Makarenko volt.

Ki is volt valójában? Milyen életet élt? Mit alkotott kora és az utókor számára? Gorkij élete utolsó szakaszában ilyenek látta: „Szigorú külsejű, szűkszavú, negyvenes ember, nagy orral, okos, éles tekintetű szemekkel. Kissé rekedt hangon beszél, mintha meghült volna. Lassú mozgású, de azért mindenhol idejében érkezik, mindent lát, valamennyi telepesét ismeri.” S úgy jellemzi mindegyiket kapásból, mintha pillanatfelvételt készítené róla. Ez idő tájt azonban már sok sikerrel és kudarccal, tanu-

lással és munkával, örömmel és bánattal teli év volt Makarenko háta mögött.

A harkovi kormányzóság területén, egy ukrainai kisvárosban, Belopoljében született 1888. március 1-jén. Apja vasútüzemben dolgozott, becsülettel nevelte, tanította fiát. A polgári iskola elvégzése után Makarenko tanítói tanfolyamot végzet, és 1905-ben tanítóként kezdte meg pedagógiai munkásságát. Mindig kiváló előmenetelt tanúsított, ezért vált számára lehetővé a továbbtanulás; 1914-től 1917-ig a poltavai tanítóképző intézet hallgatója volt. Tanulmányainak befejezése után Krjukovban iskolafelügyelő, majd Poltavában elemi iskolai igazgató lett.

1920 szeptemberében bízták meg azzal, hogy a Poltava melletti Tribiben szervezzen egy telepet csavargó gyermekek számára. Ehhez a nehéz feladathoz hivatali felettesétől a következő útravalót kapta: „Nekünk igazi ember kell, tudod, aki a mi emberünk. Olyat csinálj, érted? Nem baj, ha nem tudod, majd megtanulod.” Az első telepen, amely később a Gorkij-telep nevet vette fel, még csak tanulta, az 1927-ben általa szervezett harkovi Dzerzsinszkij-kommunában viszont már tudta, hogy mit kell és lehet tennie egy pedagógusnak a csavargó gyermekekkel.

A Gorkij-telepen lehetősége nyílt arra, hogy kutassa azt az újszerű közösségi struktúrát, amely képes átfogni a gyermek egész életét. Ez képezte nevelési rendszerének alapját. Pedagógiai kísérletét a Dzerzsinszkij-kommunában folytatta és fejlesztette tovább, ahol is 1935-ig dolgozott. „Nevelői munkám harminc évén át két-

százezer feszült munkaórát éltem át, s háromezernél több gyermek ment át a kezeimen. Én, a nevelő, az utóbbi tizenöt évet a kommunista nevelés rendszerének gyakorlati alkalmazására és kiértékelésére fordítottam. Ehhez kísérleti közösséget teremtettem, nagy nehézségek árán, s e közösség igazolta feltevéseimet. Én már írhatok elméletet”, szögezi le egy 1935-ből származó levelében.

Az Ukrán Belügyi Népbiztosság munkateleposztályának helyettes vezetőjévé 1935-ben nevezték ki. Az ez idő tájt publikált írásai, valamint gyakorlati tevékenysége alapján a viták kereszttüzében állva 1937-ben Moszkvába költözött. Itt 1939. április 1-jén bekövetkezett haláláig komoly elméleti és irodalmi tevékenységet folytatott.

Makarenko művei közül szépirodalmi alkotásai a legismertebbek. Ezekben az általa vezetett intézmények életéről számol be. Fő műve 1947-ben *Az új ember kovácsa*, amely 1963-ban *Pedagógiai hősköltemény* címen jelent meg ismét. Ebben a *Gorkij-telepet*, „Az 1930-as menet”-ben viszont a Dzerzsinszkij-kommunát ábrázolja. Említésre méltó még az „Igor és társai”. Több elméleti művet publikált. Ezek közül az 1935–1936-ban írt „A nevelési folyamat megszervezésének módszertana” a legjelentősebb.

Ki volt tehát valójában Makarenko? Író vagy pedagógus? Gyakorlati szakember, vagy a pedagógia elméletét kutató tudós? Esetleg kriminálpedagógus? E kérdésekre nagyon nehéz egyértelmű választ adni, mert írói, szakírói hagyatékát teljességgel máig sem tárták fel. E feltárómunkában élen kell járniuk mindazoknak, akiknek feladata a bűnelkövetők, a veszélyeztetett körülmények között élők nevelése. Mindezekelőtt azért, mert Makarenko szinte egyedülálló és követésre méltó példát mutatott abban, hogy ez a nehéz „nyersanyag” is formálható.

Kraviánszky Mihályné dr.

Amit Makarenkótól tanulhatunk

Makarenko születésének centenáriuma újból és újból felmerül a kérdés, hogy időszerű-e a gyakorlatból kifejlesztett pedagógia elmélete, vagyis mi az, amit a makarenkói nevelés szelleméből a ma pedagógusa átvehet. Sokan csak arra a „bizonyos” pofonra, illetőleg a katonás sorakozókra emlékeznek neve hallatán. Mások megállapításait pedagógiai műveltségük részévé tették, de a megvalósítás szintjén nem vállalják, hiányzik belőlük a makarenkói elvekkel való azonosulás érzelmi hőfoka.

Mi az tehát, amit kiolvashatunk és megszívlelhetünk Makarenko életművéből, mi az, amit meg kell tennünk annak érdekében, hogy pedagógiai munkánk eredményesebb legyen? Mindenekelőtt át kell vennünk Makarenkótól az emberbe, az ember megváltoztathatóságába vetett hitét. A nagy pedagógus bizalma nem volt alaptalan, több mint háromezren igazolták, mindazok, akiket emberré nevelt.

A nevelhetőség minden korban a pedagógia alapkérdése volt. Az ezzel kapcsolatos álláspontok gyakran vezettek éles vitákhoz a szakemberek körében. A szóváltásban pozitív példa és bizonyíték A. Sz. Makarenko munkássága.

Züllött, törvénytisztató fiatalokból nevelt fejlett személyiségű embereket Makarenko. Alapelve volt, hogy „a jót mindig fel kell tételezni az emberben”, vagyis mélységesen hitt a következetes nevelőmunka erejében. Eredményei nem csupán a nevelés lehetőségét, hanem annak szükségességét is igazolják. Makarenko szerint a hátrányos helyzet leküzdhető, ha az egyén igyekszik és egy közösség támogatja.

Természetesen a képzés, az oktatás a nevelés egyik legfontosabb része még az olyan területen is, mint a büntetésvégrehajtás. Bár ennek „csak” az lenne a célja, hogy elvégezze a szükséges személyiségkorrekciót. Makarenko ugyanakkor elkülönítette a képzést a neveléstől, a magatartás formálásától. „Azt tartom, hogy a nevelés — a tisztá nevelés — bizonyos esetekben egészen külön területet alkot, amely eltér a tanítás módszertanától.”

A kriminálpedagógia még napjainkban is vitatja, hogy lehet-e a zárt körülmények között zajló nevelés egyáltalán eredményes. Makarenko szerint a *normális viszonyok között élő gyereket a legnehezebb nevelni*. Paradox tételét azzal magyarázza, hogy az egyén erkölcsének alakulását nem csupán a nevelő, a család, az iskola, a kortárs csoportok befolyásolják, hanem az egész társadalmi környezet, az élet maga is.

Az általa vezetett telepeken kizárta a mikro- és makrokörnyezet számtalan negatív elemét, és olyan körülményeket teremtett, amelyek maximálisan segítettek nevelési céljának megvalósítását. Mindez ékes bizonyosság arra nézvést, hogy a zárt és gondosan megszervezett körülmények a bűnelkövetők személyiségének fejlesztését hatékonyan segítik.

Makarenko kockázatot kedvelő, alkotó ember — napjaink kedvelt szóhasználatával élve —, innovatív pedagógus volt. Magatartását és munkastílusát ma is tanácsos átvenni, hisz olyan korban élünk, amikor a megújulás, a gyors változtatás létszükséglet a gazdaság és a társadalom szinte valamennyi területén. Kísérletezéssel, új módszerek kipróbálásával ma csupán a képzés, szakképzés területén találkozunk. A nevelés olyan mélyponton van oktatási rendszerünkben, aminek következményei beláthatatlanok. A műveltség és a magas szintű szakképzettség nagyon fontos, de nem elegendő. Hazánknak olyan állampolgárookra van szüksége, akik erkölcsileg is alkalmasak a gazdasági-társadalmi problémák megoldására. A kriminálpedagógia területén dolgozókat viszont a bűnözés növekedése kell hogy újításra ösztönözze.

*

Az általános örökségek közül csak a legjelentősebbeket tekintettük át. Ezt követően — Makarenko munkáiban tallózva — igyekszünk a büntetésvégrehajtási nevelés néhány konkrét problémájára választ kapni. Ilyen például a *nevelő ügyintézésének örök kérdése*. „Az adminisztrációs ténykedés a nevelő munkájában a legkárosabb elhajlás, mert a gyenge nevelőnek módot ad arra, hogy — különböző adminisztratív teendőkre hivatkozva — rosszul teljesítse közvetlen nevelői kötelességeit; a jó nevelőt pedig állandóan éppen adminisztratív vonalon igyekeznek kihasználni, és a legkülönbözőbb — anyagi ellátással kapcsolatos — megbízásokkal terhelik meg.” Megszívlelendő, követendő ez a nézet. A nevelő adminisztrációs munkáját oly mértékben kell csökkenteni, hogy maradjon energiája a valós pedagógiai feladatok megoldására.

Nem kevésbé aktuális kérdéskör, hogy milyen helyet foglaljon el a nevelő a büntetésvégrehajtási intézetek szervezetében, hogyan viszonyuljon neveltjeihez, *milyen jogai és kötelezettségei legyenek*. Idézzük ismét Makarenkót! „A nevelőt olyan finom, bensőséges jelenségek érdeklik, amelyeket hivatalos úton nehéz megragadni. Hogy a nevelő éppen ilyen irányban tudjon dolgozni, annak feltétele, hogy sohasse emlékeztessen felügyelőre. A nevelőnek ne legyen joga tételesen büntetést kiszabni . . .” „A nevelő lehetőleg ne emeljen panaszt a növendékek ellen a vezetőség előtt . . .” „A nevelő csak akkor tudja megszerezni az osztagok és a növendékek teljes bizalmát, s csak akkor végezheti megfelelően munkáját, ha felmentik a formális felügyelői teendők alól.”

Feltételezhetjük, hogy Makarenko nem véletlenül jutott e következtetésekre. A gyakorlatból szűrte le azt az elméleti tételt, hogy a személyiségformálás empá-

tiás közeget igényel. Más szóval, hogy a nevelő—nevelt viszonyát negatívan befolyásolják a felügyelői jogosultságok és magatartásformák. E gondolatok ismeretében talán át kellene értékelnünk a nevelő helyét és szerepét a büntetésvégrehajtás pedagógiájában.

Gyakran felmerül az a módszertani kérdés, hogy vajon az egyéni vagy a közösségi nevelési forma a hatékonyabb. Makarenko véleményét érdemes komolyan venni, és megváltoztatva a megváltoztatandókat, a helyi viszonyokra adaptálni.

„A beszélgetést a gyakorlatlan nevelő a pedagógiai technika legmagasabb formájának tartja. Valójában a beszélgetés a legkezdetlegesebb pedagógiai eljárás. A nevelőnek mindig jól kell tudnia a következőt: bár minden növendék megérti, hogy azért van a gyermeknevelő intézetben, hogy tanítást és nevelést kapjon, mégis: csöppet sem szereti magát alávetni a különböző pedagógiai eljárásoknak, és még kevésbé szereti, ha végtelenül hosszadalmasan beszélgetnek vele a nevelés hasznáról, s minden megjegyzéshez erkölcsi prédikációt fűznek. Éppen ezért a nevelő pedagógiai álláspontjának lényege maradjon rejtve a növendék előtt, s ne lépjen előtérbe. Az a nevelő, aki állandóan olyan beszélgetésekkel üldözi növendékeit, amelyeknek nagyon is világos a céljuk, unalmassá válik, és csaknem minden esetben bizonyos ellenállást vált ki.” Az idézett gondolatok igazát, vagyis a nevelés közösségi formájának prioritását, a közvetett pedagógiai eljárások értékesebb voltát Makarenko egész életműve alátámasztja.

Rövid visszapillantásunkban csupán néhány gondolatot emeltünk ki *A nevelők munkája* című fejezetből. (Makarenko művei V. kötet. Bp., 1955.) A magyar pedagógia már túl van azon a kérdésen, hogy a fiatalok törvénysértőket átnevelő Makarenko tapasztalatai általánosíthatók-e, alkalmazhatók-e normális fiatalok nevelése során. De az sem lehet vita tárgya, hogy a büntetésvégrehajtás nevelője tanulhat-e valamit Makarenkótól.

Hevényi Attila

A fiataikorúak büntetésvégrehajtása 1878-tól 1908-ig

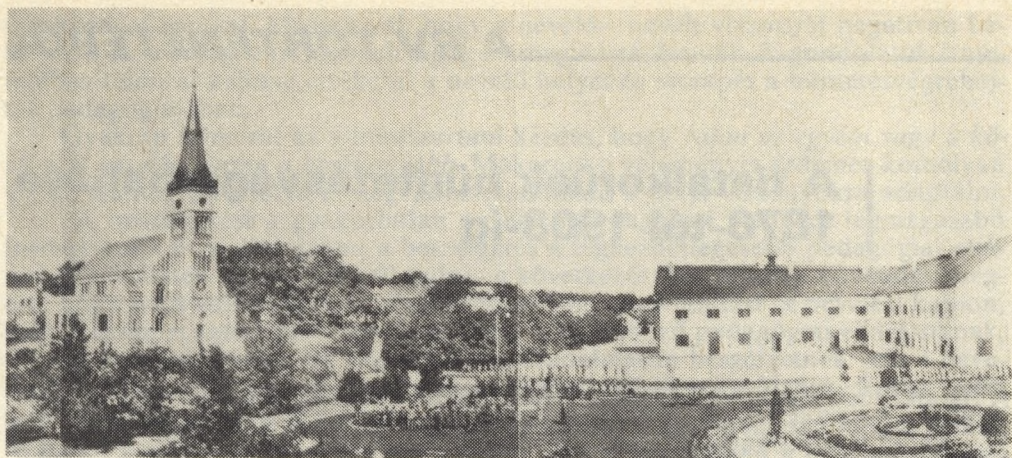
A fiataikorúak megkülönböztetett, a felnőttektől eltérő, sajátos büntetésvégrehajtásáról tulajdonképpen csak e század első évtizedének végétől beszélhetünk. Ezt megelőzően sem a büntetőjogi teória, sem a gyakorlat nem igényelte a fiataikorúak külön kezelését, „kicsi felnőtteknek” tekintették őket, tagadva azokat a lényeges pszichés különbségeket, amelyek az életkor különböző szakaszaival együtt járnak.

A címben jelzett harmincévnyi időszak — amely az 1878. évi V. törvény (az ún. Csemegi-kódex) hatályba lépésétől a fordulatot hozó 1908. évi XXXVI. törvény (az I. Büntetőnovella) megjelenéséig terjedt — éles elméleti vitáiban érlelődött meg az az új kriminálpolitika, amely — többek között — a fiataikorúakkal szembeni különleges büntetőjogi, büntetésvégrehajtási fellépést most már elodázhatatlannak tartotta. A büntetésvégrehajtás gyakorlatában, ha egyelőre bártortalan kísérletek formájában is, de már ekkor megjelent a későbbi, lendületesebb fejlődést megalapozó intézmény: a javítóintézet.

A fiataikori bűnelkövetők javítóházainak, iskoláinak gondolati magvát már a XVIII. század végi Magyarországon fellelhetjük. Így az 1763-ban kibocsátott helytartótanácsi körrendelet a létrehozandó fenyítőházak egyik feladatának „a szüleiknek és előljáróiknak nem engedelmeskedő semmirevaló egyének megzabolozását” tartja. E rendelet azonban nem érte el célját, a vármegyék tettekre buzdítását. Főúri magánadakozásból egyedül a szepci fenyítőház jött létre, amelyben tartottak ugyan gyermek- és fiataikorúakat, még „egy elfajult bárófiút” is, de mégsem lehetett a fiataikorúak intézetének tekinteni.

Az 1792-es haladó szellemű büntető törvényjavaslat — a Nyugat-Európában virágkorukat élő fenyítő- és dologházak mintájára — felvetette a javítóházak gondolatát, de a javaslatot a politikai reakció elsöpörte. Nem hozott fordulatot az Európa-szerte híres, széles látókörű 1843-as börtönügyi törvényjavaslat sem. Elhangzott ugyan Bezerédj István indítványában a „javítási iskola” plánuma, de nem váltott ki különösebb lelkesedést. Valószínűleg a népnevelés országosan áldatlan és megoldásra váró kérdései mellett elegendőnek látszott azt kimondani, hogy a rabok „közös oskolában oktattassanak”. Még e visszafogott elképzeléseket is derékba törő események ellenére — ha csupán villanásnyi időre is — létrejött 1845-ben Zeleméren egy javítóiskola.

A kiegyezés után a büntetőjog elmaradásait behozni kívánó Csemegi-kódex is csupán érintőlegesen foglalkozott a fiataikorúak problémájával. A kódex a büntetési rendszerbe nem mint önálló intézményt szőtte be a javítóintézetet, hanem a meglévő büntetési nemekhez illesztette oda laza, kisegítő elemként. Ez a javító-nevelés célját szolgáló új intézmény mégis a klasszikus, megtorlásra irányuló büntetési elméletől és büntetési rendszertől való eltávolodás első lépése.

Aszói királyi javítóintézet

A javítóintézeti nevelés problémáiról

Már a múlt század hetvenes éveiben világossá vált, hogy a gyermek- és fiatalok bűnelkövetők növekvő száma átfogó szociálpolitikai intézkedéseket sürget. Felismerték, hogy olyan állami beavatkozásra van szükség, amely megelőzi, megakadályozza a fiatalok kriminalizálódását. E célt szolgálták a szervezett gyermek- és ifjúságvédelem ügyének felkarolására irányuló törekvések, továbbá a nyugat-európai államokban elterjedt javítóintézet gondolatának ismételt felidézése.

E felfogás nem büntetésnek, hanem olyan preventív beavatkozásnak tekintette a javítóintézetet, amely alkalmas arra, hogy a fiatalok életpályáját idejekorán kiigazítsa. Vagyis kiemelve a fiatalok káros környezetéből és korrigálja korábbi hibás nevelését. A javítóintézet szociálpolitikai fogantatását jelzi, hogy keletkezése időszakában nemcsak a bűnelkövető fiatalokat látta el, hanem befogadta az elhagyott, csavargó, de a szülők kérelmére beutalt gyerekeket is.

A Csemegi-kódex ugyanúgy szankcionálta a fiatalok, mint a felnőttek által elkövetett bűncselekményeket. A 12–16 évesekre a felnőtteknél ugyan enyhébb (fegyház helyett börtön, börtön helyett fogház, fogház helyett elzárás), de korántsem másfajta szabadságvesztés-büntetés vonatkozott. A végrehajtás pedig a felnőttekkel azonos intézetekben — bár tőlük elkülönítve — történt. A 16. életévüket betöltött elítéltek pedig már semmiféle megkülönböztető bánásmódban nem részesültek.

A kódex szűkszavú rendelkezései mindössze azt tették lehetővé, hogy a fogházra ítélt 20 év alatti egyének büntetésükből hat hónapot magánelzárás helyett javítóintézetben töltsenek el. Ezen túlmenően javítóintézetbe lehetett helyezni azokat a 12–16 éveseket is, akikben nem volt meg a kellő belátás bűnösségük felismeréséhez. De 20. életévük után ők se tarthatók az intézetben.

A korabeli szakirodalom kételkedéssel fogadta a kódex új rendelkezését, a csak fiatalokra alkalmazható javítóintézetbe utalást. Főként a gyakorló jogászok körében terjedt el az a nézet, hogy a javítóintézetek — megfelelő szigor híján — alkalmatlanok az erkölcsi romlottság megszüntetésére. Mások a szabályozás rendszertelenségét, ötletszerűségét kifogásolták. Mindezeknek, valamint a nem kevésbé fontos anyagi természetű akadályoknak a következtében, rendkívül vontatottan haladt a javítóintézetek létrehozása.

Rákospalotai királyi javítóintézet

Az első javítóintézetet 1884-ben alapították Aszódon, ezt követte 1886-ban a kolozsvári, 1890-ben (kizárólag lányok számára) a rákospalotai, 1895-ben a székesfehérvári, végül 1903-ban a kassai javítóintézetek felállítása. Az öt intézetben együttvéve 980 férőhely volt, a fiatalok elhelyezése mégis csupán a kilencvenes évektől okozott gondot, a fiatalok bünelkövetők létszáma ekkortájt már 8–10 ezer körül mozgott.

Az elhelyezés nehézségeit tetézte, hogy — nem lévén megfelelő számú intézet — a bíróság által beutalt bünelkövető fiatalokúakon kívül a szülők vagy a gyám kérelmére azokat a fiatalokat is a javítóintézetek fogadták be, akiknek huzamosabb ideig tartó kényszernevelése indokoltnak tűnt.

A kódex nem rendelkezett a javító-nevelés végrehajtásának részletei felől, annak kimunkálását az igazságügyi kormányzatra bízta. Minek következtében a rezsím kialakítása nem bizonyolult könnyű feladatnak, egyfelől a hazai előzmények, másfelől a vonzó, átvételre alkalmas külföldi modellek hiánya miatt. Az igazságügyi kormányzat arra törekedett, hogy a javítóintézet alkalmas legyen a preventív feladatokra, ugyanakkor az intézet rendje hordozza azokat a kényszer-elemeket is, amelyek mintegy a keretét képezik az alkalmazandó pedagógiai beavatkozásnak.

Nem sokkal a kódex hatálybalépését követően kidolgozott Királyi Javítóintézetek Alapszabályai (a továbbiakban Alapszabályok) meghatározta az intézet feladatát, mely nem más, mint „... a kebelükbe befogadott egyéneket vallásosságban és polgári erkölcsökben nevelni, iskolai oktatásban részesíteni, s őket a komoly munkássághoz, s illemes magaviselethez szoktatni”. A javító-nevelés — mint szabadságelvonás — végrehajtásának számos tartalmi elemét az Alapszabályok a szabadságvesztés-büntetésből vette át, mégis jó néhány előremutató, haladó szellemű intézkedést ölelt fel. Ezek közé sorolható például a belépő növendék megismerése.

A fiatalokúat, befogadását követően egy rövid időre szigorúan elkülönítették. A magánelzárás, a csökkentett élelemdag többnyire elősegítette a befogadott leiggadását. Az elkülönítés időtartama alatt a növendéket az igazgató, a családfe, a lelkes és az orvos köteles volt naponta meglátogatni. A vizit alkalmával szerzett benyomások alapján gondolták ki a növendékekkel szemben alkalmazható nevelés stratégiáját. A beutalt fiatalokúakat jó tanácsokkal, intelmekkel látták el, hogy felkészítsék őket az intézeti életre.

A javító-nevelés végrehajtásának kétségkívül igen figyelemreméltó intézménye volt a nevelés ún. családi rendszere. Az Alapszabályok rendelkezése szerint az elkülönítés idejének leteltével olyan „családba” osztották be a növendéket, amely „életkorának és erkölcsi állapotának” leginkább megfelelt. A család 20-30 főből állt. A családfő csak szakavatott pedagógus (fiúknál okleveles polgári iskolai tanító, lányoknál okleveles elemi népiskolai tanítónő) lehetett. Jó megélhetési feltételeket biztosítottak számukra, nevelési feladataikat pedig nagy önállósággal oldhatták meg.

A növendékek családokra osztása hamar problémákat okozott. A fiatalabbak és a korosabbak, a jók, a rosszak, a középszerű magatartást tanúsítók merev klasszifikálása nem bizonyult tartós megoldásnak. A korban előrehaladó, illetve magatartásukban változó növendékek gyakori áthelyezése egy másik családba, valamint a családok mindennapos érintkezése a munkában, oktatásban úgyszólván lehetetlenné tették a családfő nevelési elképzeléseinek megvalósítását. Sok kudarcba fulladt próbálkozás után a század utolsó éveiben sikerült nyugvópont-ra juttatni a családi nevelés ügyét.

A növendéket először kísérleti családba osztották. Itt megfigyelték, és kioktatták a legfontosabb tudnivalókra. Ezután olyan családba tették, „amelyben az általa élethivatásul választott munkanem van meghonosítva, s mely családban intézeti neveltetésének egész ideje alatt állandóan egy és ugyanazon családfőnek keze alatt maradt”. Az Alapszabályok a növendékek vallás erkölcsi és iskolai oktatását, rendre, tisztaságra és fegyelemre szoktatását, valamint munkára nevelését határozták meg, mint a javító-nevelés eszközeit.

A javítóintézeti nevelés rendszerében fontos szerepet tulajdonítottak a vallás erkölcsi nevelésnek. A hit- és erkölcsstan oktatása, a vallásos szertartásokon való részvétel, a lelkészekkel kialakítható személyes kapcsolat a növendékek érzelmi nevelése szempontjából hatásosnak bizonyult. A kor irodalma is így ítéli meg. Az iskolai oktatásról azt tartották, hogy „az ismeretfejlesztés és értelmi haladás megkedveltetése az elaljasodás egyik hatalmas óvszere lévén, az iskolai tanításra a javítóintézetekben kiváló gond fordítatik”. Ezért az Alapszabályok minden növendék számára tankötelezettséget írt elő. A szorgalmi időt évenként 10 hónapban, az oktatást napi 4 órában határozták meg. Az intézetben szerzett végzettséget egyenértékűnek tekintették a szabad életben megszerezhetővel.

Tantárgy volt a hit- és erkölcsstan, az olvasás, az írás, a magyar nyelv, a beszéd- és fogalmazási gyakorlat, a földrajz, a történelem, az alkotmánytan, a mennyiségtan, a mértan, az egyszerű könyvvitel, a természetrajz, a vegytan, a test- és egészség, a mezei gazdaság és a kertészettan. Ezenkívül oktattak rajzot, éneket, zenét és tornát. A testnevelést a katonai szolgálatra felkészítés érdekében alaki és fegyverforgatási gyakorlatokkal egészítették ki. Az oktatást, a pihenőidő értelmes eltöltését segítették az intézeti könyvtárak, amelyből vasárnapként a családfő irányításával kölcsönözhetek könyveket a növendékek. Vasár- és ünnepnapokon a családfő köteles volt növendékei számára „kedélyt nemeseítő, hasznosan mulattató és ismeretterjesztő felolvasásokat tartani”.

Az intézetek házirendje szigorú életrendet követelt. A növendékek számára a feljebbvalók iránt feltétlen engedelmességet, társaik iránt „illedelmes és jóindulatú bánásmódot” írt elő. Panaszokkal közvetlenül a családfőhöz fordulhattak. A napirend általában kevés szabad időt engedélyezett, hétköznap nyáron reggel 5 órakor, télen fél 6-kor ébresztő, déli 12-től 13-ig ebéd és pihenés, vacsora 20 órakor, lefekvés 21 órakor. A közbeeső napszakokat folyamatos munka és tanulás töltötte ki.

A magatartási szabályok, a házirend, a napirend megsértőivel szemben fegyelmi büntetéseket róttak ki. Ez lehetett: négy szemközti, avagy a családbeliek jelenlétében történő megrovás, elkülönített helyen való étkezés, társas játékokból

való kizárás, kitüntetések visszavonása, kedvezmények (pl. levélírás, látogatófogadás stb.) megvonása, bizonyos eledelektől való megfosztás, a családból való kiközösítés, elzárásba helyezés (az igazgató által meghatározott időpontig), végül kitiltás az intézetből, avagy visszazállítás a fogházba.

A növendékek testi fenyítését ugyan nem vették fel a fegyelmi büntetések közé, de esetenként célszerűnek tartották alkalmazását. „A gyakorlati tapasztalat megmutatta, hogy . . . a testi fenyítésnek bizonyos esetekben való alkalmazása nemcsak hogy kívánatos, de tapintattal, kellő időben, s mérséklettel alkalmazva jóformán elkerülhetetlen, és sok esetben nagyon is hathatós nevelési eszköz.”

Minimálisra szűkítették a külvilággal való kapcsolatot, a szülőkkel, hozzátartozókkal való levélváltást, a velük való személyes találkozást csupán jutalomként engedélyezték. Az elismerésre érdemes növendékek még a következő jutalmakban részesülhettek: négy szemközt vagy a többiek jelenlétében megdicsérték őket, megbízták őket a családfők kiszolgálásával, katonai és tornagyakorlatoknál tisztségeket kaptak, segédkezhettek az istentiszteleteknél, részesülhettek könyvjutalomban, munkadíj-felemelésben is. Néhányan elérhették az intézetből való kísérleti kihelyezés jutalmát is.

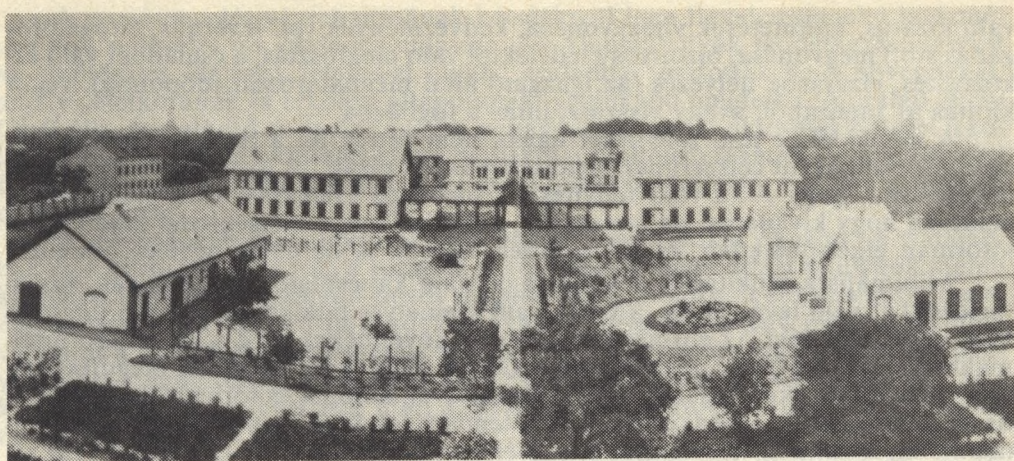
A javítóintézeti nevelés legvitatottabb intézménye a növendékek munkáltatása, illetve munkára való oktatása volt. Az igazságügyi kormányzat az intézetek működésének kezdeti időszakában azt a felfogást képviselte, hogy a munkavégzés a jellemképzés egyik segédeszköze, mely mintegy kiegészíti a növendékeket érő egyéb pszichikai hatásokat. E felfogás jegyében már az intézetek telepítésekor különös gondot fordítottak arra, hogy kielégítő feltételeket teremtsenek a növendékek mezőgazdasági, illetve ipari foglalkoztatásához. Az intézetek helyi viszonyai és a környezetet szükségletei szerint rendezték be asztalos-, bogárnár-, szabó-, cipész-, kosárfonó-, könyvkötő- és nyomdász-, valamint pékipari műhelyeket. A munkát képesített ipartestületi tagok irányították, akiknek joguk volt tanonclevélet adni, munkakönyvet kiállítani.

A növendékek teljesítményük alapján havonta kifizetendő ún. munkajutalomdíjban részesültek. Ennek nagyságát a növendékek szorgalma, magatartása szabta meg. A kifizethető összeg 1885 és 1889 között 1—4 korona, 1889 után maximum 3 korona lehetett.

A kilencvenes évek második felétől a kibocsátott növendékek beilleszkedési gondjai a foglalkoztatás átalakítására kényszerítették a kormányzatot. Nyilvánvalóvá vált, hogy az intézetekben folyó kézműipari oktatás nem készítette fel az eltávozott növendékeket a szabad munkaerőpiacra. A korszerű szakképzés a gépi nagyipar elterjedésének időszakában csakis üzemi munkáltatás lehetett.

A XX. század elején fa-, bőr- és textilipari tanműhelyeket állítottak fel a kassai intézetben. Ezeket a korabeli modern technika színvonalán álló gépi berendezésekkel látták el. Aszódon pedig a régi szakoktatási rendszer megszüntetésével egy időben új iparműhelyeket és -iskolát hoztak létre. A kereskedelmi miniszterrel folytatott hosszas alkudozás után e két intézetben működő iskola ipariskolai bizonyítványt adhatott növendékeinek, akik így eltávozván az intézetből, felszabadult iparossegédeként vállalhattak munkát.

Az igazságügy illetékesei ezekben az években már úgy nyilatkoztak, hogy nem elegendő a „munkáltatást mint a jellemképzés egyik tényezőjét” felfogni, mert a kibocsátott „más társadalmi körbe emelkedése csak akkor lehetséges, ha az intézetben valamely foglalkozást olyan mértékben elsajátít, hogy abból, mint önálló munkás, kihelyezése után azonnal megélhet”. Nézetük szerint a társadalmi beilleszkedés kulcskérdése a növendékek színvonalas felkészítése a keresett szakmákra. Ha ez elmarad, akkor a növendékek nem tudnak munkához jutni a szabad életben, e tény pedig megkérdőjelezi az egész intézet tevékenységének ha-

Székesfehérvári királyi javítóintézet

tásosságát. E megfontolások oda vezettek, hogy a javítóintézetekben a legnagyobb nyomaték a munkaoktatásra esett.

A szakképzéshez fűződő érdekek előtérbe nyomulása óhatatlanul háttérbe szorította a növendékek személyiségalkításának egyéb eszközeit. E változásról a szakirodalomban erőteljesen megoszlottak a nézetek. Főképp a javítóintézetek nevelési sikereit féltő pedagógustársadalom aggódott, úgy vélték, „az okos, családi szeretet és gondoskodás” elhanyagolása a nevelés válságához vezet.

A növendékek elbocsátása történhetett „kísérletileg” vagy véglegesen. Kísérleti kihelyezésben általában azt a 20. életévét még be nem töltött növendéket részesítették, akiről az intézetben tanúsított magaviselete és szakmai felkészültsége alapján feltételezték, hogy képes lesz „önálló kenyérkeresetre”. Az ilyen elbocsátás egyben azt is jelentette, hogy „újbóli rossz viselet, vagy régi erkölcsi hibáinak feléléde” esetén a növendéket az intézet igazgatója visszahozathatta.

A kísérletileg kihelyezett növendék támogatására az intézet igazgatósága egy „ezen nemes feladat iránt kellő érzéket és érdeklődést tanúsító emberbarátot” kért fel védnökül. A védnök tanáccsal, figyelmeztetéssel gyámolította védencét, és kötelessége volt a munkaadóval vagy bárkivel szemben — az igazság követelményéhez képest — őt megvédeni. Az elbocsátás véglegessé vált azoknál a növendékeknél, akik betöltötték a 20. életévüket, vagy akiknél letelt a szülő, illetőleg gyám által nevelésre engedélyezett idő.

A javítóintézetek az igazságügy-minisztérium felügyelete alá tartoztak, élükön a minisztérium által kinevezett igazgatók álltak. Az intézet tisztii személyzetéhez számítottak a családfők, a tanítók, a lelkészek, az orvos, a gondnok és az írnok. A minisztériumi adatok alapján 1884 és 1904 között kb. 1600 növendéket fogadtak be a javítóintézetek. Ez idő alatt a beutaltak 61%-át kísérletileg, 39%-át pedig véglegesen elbocsátották. A távozók mintegy 65%-a jól beilleszkedett a társadalomba, 10%-ukkal szemben később különböző intézkedéseket kellett fogantatni. A fennmaradó 25%-ból 11% „ingadozó magaviseletűnek” bizonyult, 10% hollétét nem lehetett megállapítani és 6% időközben elhalálozott.

A javítóintézetek működése a múlt század utolsó évtizedében elsősorban a pedagógusok és a pszichológusok köréből váltott ki lelkes elismerést. A korszak egyik jeles szakírója, Vágó Károly így emlékezik meg tanulmányában a javítóintézetek e hőskoráról: szép, lelkes munka folyt ezekben az intézetekben, bár nem

Munkaterem a kassai javítóintézetben

tudományos rendszerrel dolgoztak. Ám közvetlenségük, kitartó munkájuk, odaadó tevékenységük révén igen sok akadályt leküzdöttek, és komoly eredményeket értek el.

Kísérletek a fiatalok szabadságvesztésének elkülönített végrehajtására

A múlt század utolsó éveiben kétségtelenül kiderült, hogy a javítóintézetek képtelenek elhelyezni a riasztó mértékben növekvő számú fiatal bűnelkövetőket. Az intézetbe utalhatók elhelyezési gondját gyarapította a határozatlan ideig — átlagosan három évig — tartó fogvatartás. Ez csökkentette, ugyanakkor bizonytalanná, kiszámíthatatlanná tette a növendékek fluktuációját. Így annak ellenére, hogy a bíróságok elfogadták és elismerték a javítóintézetek létjogosultságát, csak korlátozott mértékben tudták a fiatalokat odairányítani.

A fiatalok elítéltek túlnyomó többségét továbbra is felnőttek számára készült büntetésvégrehajtási intézetek fogadták be. A századfordulón azonban már mind az elmélet, mind a gyakorlat érzekelte a rövid tartamú szabadságvesztés hátrányait, mely leginkább a fiatalok foglyok munkáltatásának nehézségeiben öltött testet. A legkülönbözőbb korú és előképzettséggű, vagyis heterogén összetételű, ugyanakkor rövid tartamú büntetésre ítélt foglalkoztatása csekély haszonnal kecsegtetett, ezért jelentősebb tőkét a rabmunka feltételeinek korszerűsítése érdekében nem fektettek be. De ez ellentmondott annak az egyre hangsúlyosabbá váló elvi célkitűzésnek, amely a fiatalok munkára szoktatására, szakképzésük megoldására irányult (és amelyek meghonosítását ez idő szerint már példaszerűnek tekintették a javítóintézetekben).

„Ezeket az állapotokat — írta a minisztérium neves szerzőpárosa, Kun Béla és Ládai István — nem lehetett tovább fenntartani. Amíg egyrészt a felnőttekkel való közös elzárás a fiatalokat állandóan ragályozta, addig az éppen semmi vagy könnyű fogházi munka miatt a büntetés súlyát sem igen érezték... Az orvoslás abban mutatkozott, hogy a fiatalok az ország összes fogházainak népességéből kiválasztassanak és külön fogházakba gyűjtessenek össze.” A fiatalok elkülönítésének szükségességét tehát egyrészt a kontágium (bűnfertőzés) veszélyének kiküszöbölésével, másrészt szakképzésük, munkáltatásuk ésszerű megoldásával indokolták, de nyomós érvek szóltak emellett is, hogy a külön intézetben megol-

dást nyerne iskolai oktatásuk, sőt szervezettebb patronálásuk (utógondozásuk) is.

A minisztérium börtönügyi osztálya 1903 derekán látott neki a büntetőintézetekben fogva tartott, elkülönítendő fiatalok létszámának megállapításához. A minisztérium szándéka szerint a felmérésnek az egy hónapnál hosszabb börtönre, fogházra vagy elzárásra ítélt 16—20 éves fiatalra kell kiterjednie. Ezután módszeresen kutatták, melyik intézetet kellene e célra kijelölni, és végül is a kassai törvényszéki fogházat találták a legalkalmasabbnak. A Kassai Kerületi Fogház betelepítését 1905 januárjában kezdték meg.

Így lett ez a fogház az ország első, csak fiatalokat befogadó homogén büntetőintézete. Ez a fiatalok foglyok számára neveléstartalmú végrehajtási feltételeket kívánt teremteni, elsősorban szakmai felkészültségük, munkára nevelésük érdekében. A lakóhelyi, illetve munkacsoportok létesítésénél a foglyok újszerű kriminológiai osztályozását kísérelték meg: külön csoportba helyezték a lopás és rablás miatt elítélt elsőbűntényeseket és a visszaesőket, az egyéb vagyon elleni, továbbá a nem vagyon elleni bűncselekmény miatt elítélt elsőbűntényeseket és a visszaesőket. Végül külön csoportba kerültek a városi csavargók.

Eltérően a felnőttekre vonatkozó fogházi előírásoktól, az iskolai oktatás itt előtérbe került. Ebből a szempontból a fiatalok három csoportját alakították ki: az írni, olvasni és számolni tudók hetenként 1 órában ismétlő foglalkozásokon vettek részt, az analfabéták közül a rövid tartamú szabadságvesztésre ítéltet csak olvasásra és a nevük aláírására tanították meg, míg a hosszabb ítéletű fogvatartottakkal elsajátították az írás, olvasás és a négy alapküvettel való számolás „tudományát”. Az analfabéták munkaidejük terhére napi 1 órát tölthettek tanulással.

Az igazságügyi kormányzat a legnagyobb figyelmet a fiatalok foglyok munkáltatásának megszervezésére fordította. Itt a feltételek elsősorban a — korabeli felfogás szerint ideálisnak ítélt — mezőgazdasági termelésnek kedveztek. A nem sokkal korábban létesített kassai javítóintézet kertészete és a mintegy 300 holdnyi gazdasági tanintézet kínált — a büntetés súlyát is érzékeltetni képes — munkalehetőséget.

A munkaidőt nem határozták meg, nyáridőben ez „a vidéken szokásos rendszer napszámos munkaidő” volt, „télén az evés, a séta és olvasás idején kívül” szorították kemény munkára a foglyokat. A rendszeres munkára szoktatás mellett azt is megtanulták, hogy „az egyes mezei munkákat az okszerű gazdálkodás elvei szerint mi módon kell teljesíteni”. A téli időszak a munkaoktatásnak és a háziipari munkáknak kedvezett. A fiatalok kosár-, szalma-, illetőleg gyékényfonást tanultak, fafaragással foglalkoztak, de készítettek kalapokat, lábtörőket is. A betanítás részben a szerződéses munkavezetők, részben fogházörmszerekké kinevezett hivatások feladata volt.

Az intézet gondos utánajárással szerzett piacot az egyébként akkoriban nehezen áruba bocsátható háziipari termékeknek. A fogház a munkáltatás haszonelvűsége és az utógondozás ésszerű összekapcsolásának figyelemre méltó példáját nyújtotta azzal, hogy a szabadultak otthon készített termékeiket a fogház piaci csatornáin keresztül továbbra is értékesíthették. Ezen előremutató vonások mellett a kassai fogház magán viselte a korszak retrográd börtönügyi felfogásának jegeit, a szabadságvesztés-büntetés végrehajtásával együttjáró represszív elemeket is.

Itt kell megemlítenünk a fegyelmi büntetéseket: a különmunkától elvonást, a böjtöt, a súlyosbított magánelzárást, a sötétzárkát és a kurtavasat. A külvilággal való kapcsolatteremtést (levelezést, látogatást) igen ritkán tették lehetővé. A munkajutalomként adható napi 10 fillért, csekély vétségért megvonták. A fia-

talkorú fogoly egyéni gondjainak orvoslása zömmel az őrzésével megbízott fogházőr feladata volt.

A fogházi rendszer eszközeinek kiforratlansága, módszereinek összehangolatlansága folytán még korántsem jellemezhető pedagógiai tartamú büntetésvégrehajtásként. A kassai intézet mégis jelentős volt abból a szempontból, hogy az igazságügyi kormányzat első ízben tett kísérletet a fiatalkorúak szabadságvesztés-büntetésének elkülönített végrehajtására. E beavatkozás anélkül történt meg, hogy a fiatalkorúak büntetési rendszerének büntetőjogi alapjait érintette volna.

A fogház létesítésében nyilvánvaló szerepet játszottak a javító-nevelés végrehajtásában tapasztalt kezdeti sikerek, de ösztönzőleg hatottak azok az egyre szélesebb körben fellángoló viták is, amelyek az eddigieknél átfogóbb, a büntetési rendszert is érintő fellépést sürgettek a fiatalkori és a visszaeső bűnözés megelőzése érdekében. A fogház kísérleti jellege miatt jó néhány vonásában magán viselte a felnőttkorúak fogházbüntetésének tartalmi elemeit, ugyanakkor számos — a büntetőjogi szabályozás keretei által még megengedett — újszerű kezdeményezést is felvillantott.

Dr. Lőrincz József

Felhasznált irodalom

Balogh Jenő: Fiatalkorúak és büntetőjog. Budapest, 1909.

Finkey Ferenc: Büntetés-tani problémák. Budapest, 1933.

Kun Béla—Láday István: A fiatalkorúak kriminalitása elleni küzdelem Magyarországon. Budapest, 1905.

A magyar királyi országos javítóintézetek ismertetése. (IM-kiadvány) Budapest, 1899.

Pál László: Nevelés a büntetésvégrehajtásban. Budapest, 1976.

Vágó Károly: Kriminálpedagógia (tanulmány). Magyar Gyógypedagógia, 1926.

Tőkei Ferenc: Kortársunk-e Marx?*

Provokáló kötet cím, provokáló több irányban is. Kortársunk lehet-e Marx, aki többi mint egy évszázada halott, aki nem ismerte a rádiót, a televíziót, az autót, a repülőgépet, nem is szólva a rakétákról és a komputerekről. Ugyan — mondják mind gyakrabban — elgondolásain túllépett a történelem, elmélete utópiának bizonyult. Micsoda kérdés — vonják össze a szemöldöküket mások —, hiszen a marxizmus—leninizmus társadalmunk uralkodó ideológiája.

A kérdés azonban az, hogy felhasználhatjuk-e a marxi módszert, elméletet a mai valóság feltárásában és kritikájában, avagy célravezetőbb, bölcsőbb dolog, ha az egyre kevésbé kötelező tiszteletkörök lerovása után elfeledkezünk életművéről és pragmatikus alapon közelítjük meg társadalmi problémáinkat. A pragmatizmus hívei álláspontjukat gyakran Marx közgazdasági „tévedéseivel” indokolják: hibás érték- és munkaérték-elmélete; utópia, hogy a szocializmus nem munkamegosztáson-árutermelésen alapul, és baklövés, hogy a társadalmi hasznosság adekvát mércéjének a szocializmusban nem a profitrátát tartotta.

Tőkei Ferenc nem ezen az úton indul el. Mielőtt hozzáfogna a marxizmus továbbfejlesztéséhez, megkísérli rekonstruálni az eredeti gondolatrendszert, lehántva róla a megkövesedett interpretációkat. Ennek során kiderül, hogy a marxizmus nem elavult dogmák halott breviáriuma, hanem a ma nemzedékének mellőzhetetlen irányútje.

Marx például már a múlt század közepén felismerte, hogy „hála a kalifor-

niai aránnak és a jenkik fáradhatatlan energiájának, a Csendes-óceán mindkét partja nemsokára ugyanolyan népes, a kereskedelem számára ugyanolyan nyitott, iparilag ugyanolyan fejlett lesz, mint most a Bostontól New Orleans-ig húzódó tengerpart... az Atlanti-óceán pedig a beltenger szintjére süllyed”. Európa — folytatja Marx gondolatmenetét Tőkei — csak úgy őrizheti meg történelmi jelentőségét, ha termelési módját radikálisan átalakítja, szocialista társadalmat teremt. Ellenkező esetben az USA gazdasági és politikai függvényévé válik.

A kötet több cikke utal a társadalomtudományok jelenlegi válságára. Ennek oka Nyugaton egyértelműbb: Marxszal szólva „les capacities de la bourgeoisie s'en vont”. „A burzsoázia tehetségei eltűnnek” — ami persze nem az egyéni képességek csökkenésére, hanem a valóság mélyebb feltárásához, a lényegi és a felszíni folyamatok megkülönböztetéséhez, a totalitás értelmezéséhez fűződő érdekek megszűnésére utal. Keleten a helyzet bonyolultabb, és csak az 1917 utáni történelmi időszak kontextusába ágyazva érthető meg. Az orosz birodalom, a kelet-európai és ázsiai népek, Kína győztes szocialista forradalmi, a gyarmati rendszer felbomlása elfeledtették, hogy a szocializmus felépítésének alapja nem lehet korlátozottabb, mint a tőkés termelésé. A kapitalista társadalmi viszonyok bázisa a világpiac, a világgazdaság, tehát a megvalósult szocializmusé sem lehet ennél szűkebb.

A szocialista országok — világimperializmus által kikényszerített — gazdasági autarkijája az elmélet terén azt eredményezte, hogy ahány ország, annyi „marxista” elmélet. Amíg zavar-

* A recenzió másodközlés. A Kritika 1987/3-as számából vettük át.

talán volt az érintett országok extenzív gazdasági fejlődése, úgy tűnhetett, az elmélet területén is minden rendben van. Ám a hetvenes évek közepétől máig is tartó világgazdasági változások hatására rá kell jönni, „... hogy egy-egy ország szocializmusának fejlődés-problémáit egyáltalában meg lehessen fogalmazni, ahhoz ma nem elegendő helyi vagy regionális kutatásokat folytatni”, hanem ki kell dolgozni a mai tőkés világrendszer szerkezetének és mozgásának elméletét.

A gyűjtemény további írásaiban Tőkei felsorolja és cáfolja a leggyakoribb Marx-legendákat. Rekonstruálja a marxi tulajdonfelfogást: a tulajdon nem jogi, szervezetszociológiai vagy netán szociálpszichológiai kategória, hanem a termelés szinonimája. A nomadizmusról elterjedt tévhittel szemben bebizonyítja, hogy az nem szakítható el a föld tulajdonától. Az ázsiai termelési mód terminust alkalmazza a közösségi földtulajdon bázisán nyugvó

valamennyi társadalomra. Konceptiójának alapos ismerete nélkül el sem képzelhető a harmadik világ marxista kutatása, hiszen ezek társadalmainak többsége a kapitalizmus behatolásáig a föld köztulajdonára és az ennek megfelelő faluközösségekre épült. Méltatja Magyar Lajost, a neves Kína-kutatót, ír a fiatalok „formátlan” életformája mögött meghúzódó okokról és arról, hogy az egyén felszabadulása oly mértékben válik valóra, amilyen ütemben alakul világtörténelemmé a történelem.

A kötet legaktuálisabb megállapítása, hogy a szocializmus nem egy ország, sőt nem is egy országcsoport ügye. Világügy, mert a tőkés termelés minden válsága újabb és újabb háború szélére sodorja az emberiséget. A szocializmus pedig előrelépésre vagy akár pusztá helytállásra is csak közös fellépés, a gazdasági integráció radikális erősítése esetén számíthat a tőkés világpiacon.

Kálmán János

Merényi Kálmán: A szexuális erőszak

A kriminológia tudományának hazai művelői úgy vélik, nem általában a bűnözést mint társadalmi tömegjelenséget kell a kutatások vizsgálatának tárgyául választani, hanem meg kell próbálni feltárni az egyes bűncselekményi kategóriák, elkövetői csoportok specifikumait. Azaz meg kell állapítani, milyen összetevők idézik, segítik elő a meghatározó jelenségeket, kimunkálандók a külső és belső összefüggések, a megvalósulás folyamatának törvényszerűségei, az elkövetők és a sértettek egymásra hatása. Mindeme ismeretek birtokában lehet megszabni azokat az intézkedéseket, amelyek hatékonyan csökkentik az össz-bűnözést, illetve komoly szerepet játszanak az elemzett társadalomellenes magatartások megelőzésében.

Ezzel a bevezetővel indítja könyvét Merényi Károly. E kívánalmaknak

megfelelően dolgozza fel az erkölcs elleni erőszakos bűncselekmények legfőbb kriminológiai és viktimológiai jellemzőit. Kutatása tárgyának megválasztásában az vezette a szerzőt, hogy a szocializmus építésének jelen szakaszában elemzésre szorul a házasság intézménye és a partnerkapcsolatok létjogosultsága. Célul tűzi ki a minden korosztály és társadalmi réteg számára fontos nemek közötti viszony, a szexualitás boncolgatását, igyekszik megítélni a külső kapcsolatokat, analizálni a nemi szabadság és szabadosság problémakörét.

A feldolgozás módja kétirányú. A első rész büntető anyagi jogi elemzés, a második rész büntetésvégrehajtási intézetben végzett kriminológiai, szociológiai és viktimológiai kutatások értékelése. *Az első fejezet* a nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmények krimi-

nológiai kutatásának alapkérdéseivel foglalkozik. Itt a védett jogtárgy alapján sorolja csoportba a bűncselekményeket. Megkülönbözteti a nemi szabadságot támadó, az ifjúság nemi fejlődését veszélyeztető vagy sértő, valamint a nemi kapcsolatok társadalmi rendje elleni bűneseteket. Ezután a nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmények fogalmi elemeivel ismerteti meg az olvasót.

Részletesen elemzi az erkölcs, és ezen belül a nemi erkölcs kialakulását. A nemi erkölcsöt két értelemben definiálja. Tágabb értelemben nem más, mint a társadalom felfogása a nemi vágyak keletkezéséről és kielégítéséről. Szűkebb értelemben pedig a férfi és a nő közti kapcsolat szabályozása. Végül a jog és az erkölcs viszonyát kezdi boncolgatni.

A tényállási elemek címszó alatt a büntetőjogi irodalom régi megállapításait veti egybe a mai nézetekkel. A közösülés, a fajtalanság módozatait, a kényszerítés, a védekezésre, illetve akaratnyilvánításra képtelen állapot, a függőségi viszony, a többes elkövetés mai fogalmi elemeit hasonlítja össze a régi szakirodalom bevett terminusaival. Például Pauler Tivadar szerint kényszerítés, ha „a nő fizikai erőszak, veszélyes fenyegetések, vagy érzelmei csalárd elkábítása által ellenállásra képtelen állapotba helyeztetik”. Angyal Pál 1915-ös tankönyvében a kényszerítés elkövetési cselekmény, amelynek az erőszak vagy a fenyegetés az eszköze. A hatályos Btk. szintén elkövetési magatartásnak tekinti a közösülésre kényszerítést.

A szerző véleménye szerint is a kényszer a legjobb gyűjtőfogalom, melynek a már említett két módja van. Az erőszak: a sértett ellen irányuló külső fizikai ráhatás. A fenyegetés: az akarat megtörését vagy meghajlítását szolgáló magatartás. Aki a sértett védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen állapotát kihasználva követi el tettet, az is bűncselekményt visz véghez.

A fejezet végén megismerkedhetünk a nemi erkölcs elleni erőszakos bűn-

cselekmények főbb morfológiai (alak-tani) jellemzőivel. Feltárja a szerző e bűncselekmények strukturáját (szerkezetét), dinamikáját, területi megoszlását, majd röviden tájékoztatja az olvasókat a témakörben folyó hazai kriminológiai kutatásokról.

A második fejezet összehasonlító jogi áttekintés. A szerző Hammurabi törvényeinél kezdi a téma bemutatását, majd a héber, az indiai, a görög, a mohamedán, a római, a kánonjogi, a germán jogi, a francia Code Pénale jogintézményeinek ismertetése után rátér a magyar jogi szabályozás változásainak elemzésére. Például a paráznaságot már I. István királyunk is büntette. László törvényeiben halállal lakolt a házasságtörő nő, de a nemi erőszakot elkövető férfi is. A Tripartitum, az ún. Hármaskönyv is szankcionálja a vérfertőzést és a feleség házasságtörése mellett a nemi erőszakot. 1712-ben született meg az első önálló büntetőjogi javaslat a Praxis Criminalis. Ebben szerepel már az előbbieket mellett a természet elleni fajtalanság, a prostitúció, a kerítés stb. Az 1878-as Csemegi Kódex már részletesen szabályozza a szemérem elleni bűntetteket és vétségeket.

A történeti, összehasonlító elemzést a jelen szabályozás problémáinak analízisére követi. E részben több szocialista és polgári állam törvényi rendelkezéseit ismerhetjük meg. Az OSZSZSZK büntető törvénykönyve a nemi erkölcs elleni bűncselekményeket az élet, az egészség, a személyes szabadság és az emberi méltóság elleni bűncselekmények között szabályozza. A bolgár büntető törvénykönyv fajtalanság címszó alatt tartalmazza a bűncselekménytípusokat. A csehszlovák Btk. nem rendezi a nemi erkölcs elleni bűncselekményeket egységesen, hanem több fejezetben szabályozza. Az osztrák büntető törvénykönyv külön részben szól „az erkölcs elleni büntetendő cselekmények”-ről. Hasonló módon történik a szabályozás az NSZK büntetőjogában és a svéd büntető törvénykönyvben. Ez utóbbi az egyes tényállásokat nem nevesíti, a különbö-

zó bűncselekmények csupán a szövegben található meghatározásokból hámozhatók ki. A francia kódex ide vonatkozó fejezete a „szemérem elleni bűncselekmények” címet viseli.

A kötet második része a nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmények körében végzett ténykutatások eredményeit mutatja be. A *harmadik fejezet* az elkövetőkkel foglalkozik, azokat faggatja ki kérdőíves módszerrel. Alapvetően a Szegedi Fegyház és Börtön empirikus adataira támaszkodott a szerző. Meg akarta tudni, hogy a nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekményt elkövetők homogén (egyenmű) vagy heterogén (különnemű) csoportot alkotnak. E célból megvizsgálta szakképzettségüket, lakásviszonyaikat, előéletüket, szomatikus-mentális állapotukat, kudarc- és sikerélményeik természetrajzát stb.

A *negyedik fejezet* a bűncselekmény megvalósulását taglalja. Az elkövetés előzményeit, az elkövetés elhatározását és az azt befolyásoló tényezőket. Vagyis a kiváltó és a visszatartó motívumokat. Elsődleges alapmotiváció a szexuális vágy kielégítése, a vizsgált anyagban csak egyszer motiválta bosszú az elkövetőt. Az alkoholfogyasztás kérdésével kiemelten foglalkozik a szerző. Sok esetben a negatív baráti környezet és a szellemi fogyatékoság determinálta a bűncselekmény végrehajtását. Az elkövetők 20%-ánál lehetett visszatartó motívumokra lelteni a vizsgált populációban. Ez sajnos kimerült a büntetéstől való félelemben, erkölcsi motívumok pusztán a végrehajtás körülményeiben játszottak szerepet.

A végrehajtás körülményeinek vizsgálatánál először az elkövetés idejét, helyét, a résztvevő személyek számát, a sértetthez való viszonyt, a kényszerítés módját, az elkövető életkorát, bűncselekmény utáni magatartását stb. térképezik fel. Tekintettel a dolog társadalomra való veszélyességére, a szerző leginkább az erőszakos közönség többes elkövetési módjára koncentrált. Legtipikusabb forma a két társsal való

elkövetés. Az ennél több fővel végrehajtott bűncselekmények száma az esetek egytizedét teszi ki. A társaságok 60%-a baráti alapon szerveződik. A csoportos elkövetők zöme a 18–26 éves korosztályból kerül ki. Minden tény arra utal, hogy a fiatal korban kialakult baráti kapcsolatok az egyén életútját, magatartásformáinak kialakulását nagymértékben befolyásolják, alapvetően meghatározzák.

Az *ötödik fejezet* a nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmények viktimológiájával foglalkozik. Figyelemre méltó adatokat tár fel itt a szerző a sértett szerepével kapcsolatban, érdekes megállapításokat tesz az áldozatra vonatkozóan. Csupán a példa kedvéért: a sértettek többsége 20 év alatti, általános iskolát be nem fejezett fiatal lány. Túlnyomó részben hajadonok, de korántsem szellemi fogyatékosok. A többes elkövetési alakzat áldozata már előzetesen is élt nemi életet.

A záró és egyben *hatodik fejezet* a tárgyalt bűncselekménycsoport megelőzési, oki és büntetőjogi kérdéseivel foglalkozik. A szerző előbb leszögezi, hogy a deviáns magatartások tömegessé válása világjelenség, azután megpróbálja az okokat összegezni. A primer (elsődleges) okok véleménye szerint a makrostruktúrában lehelők fel, azaz társadalmi fejlődésünk jelen szakaszának ellentmondásai szülik. A szekunder (másodlagos) okokat a mikrostruktúra — a család, az iskola, a munkahely, a baráti kör — közönye idézi elő.

Merényi Kálmán a megelőzés érdekében kiemeli az oktatás minőségének megjavítását, a családshézűző erők — társadalmi összefogással történő — gyengítését, többek közt a lakáshelyzet és az alkoholizmus problémáinak megoldását, végezetül ún. szexuális felvilágosító és tanácsadó szolgálat megszervezését indítványozza. A könyv stílusa gördülékeny, világos, ezért bátran ajánljuk mindazoknak, akik hivatalból vagy másképp, de foglalkoznak e bűncselekménycsoport elkövetőivel.

Dr. Szentpétery Petronella

| Nemzetközi tapasztalatok

ENSZ-konferencia a kábítószerrel

Az ENSZ kezdeményezésére és szervezésében nemzetközi konferenciát tartottak Bécsben a kábítószerrel való visszaélésről és üzérkedésről, amelyen mintegy 100 állam és különböző nemzetközi szervezetek több mint 1500 delegátusa vett részt. Az Egészségügyi Világszervezet képviselőjében felszólalt N. Sartorius, aki a kábítószer-fogyasztás elterjedésével kapcsolatban a következő figyelemre méltó adatokat közölte: 4,8 millió kokain-, 1,7 millió ópium- és 750 ezer heroinfogyasztó van a világon.

G. di Gennaro, az ENSZ kábítószer-fogyasztást ellenőrző alapjának ügyvezető igazgatója „a kábítószerrel való visszaélés új dimenziójáról” beszélt, és annak szükségességét hangsúlyozta, hogy növelni kell az együttműködést az államok között, épp a jelenség fokozott nemzetköziesedése folytán. Az utolsó 15 évben szerzett tapasztalatainak ismertetése után szólt a növekvő elkötelezettségről is a kábítószer elleni harcban, amely kifejezésre jut a költségvetésben is. Elmondotta, hogy azok a térségek, amelyekre az alap az utolsó három évben leginkább összpontosította az erőfeszítéseit: Ázsia és a Közép-Kelet. Fontos műveletekbe kezdtek Latin-Amerikában és Afrikában, és épp most tanulmányozzák a Karib-térségben végrehajtandó akciókat.

A kábítószerrel való üzérkedés nemcsak a közönséges, szervezett bűnözés egyik jelensége, de a politikai bűnözés egyik problémája is a kábítószer-mafia és a gerillaharcosok közötti —

mind gyakoribb — együttműködés miatt. Erről tanúskodik az a nemrég Venezuelában történt eset is, amikor a kolumbiai határ közelében 13 katonát ölt meg egy üzérkedő terroristabanda. A katonák marihuánaültetvényeket pusztítottak el, amikor mintegy 100 ember megtámadta őket. Az összetűzésben kb. 30 bandita életét vesztette, míg a többiek a határon túlra menekültek.

Kolumbiában hatalmas kiterjedésű kokainültetvényt fedeztek fel az ecuadori határ mentén. A feldolgozott kokaint innen az Egyesült Államokba és Európába szállították. Eddig 17 személyt tartóztattak le, noha számuk valószínűleg növekedni fog a kábítószerrel való üzérkedés ellen specializált rendőri erők bekapcsolásával, akiket a hadsereg egyik helikopterrel felszerelt zászlóalja is támogat. Az ültetvény kiterjedése egyébként olyan nagy, hogy teljes elpusztítása nagyon sok időt igényel.

Fontos kábítószer-ellenes műveletet hajtottak végre az Egyesült Államokban is. A nevadai és a szövetségi rendőrség együttesen egy turista-repülőgépet fogott el Nevada és Kalifornia határán. Benne 350 kg kokaint találtak és foglaltak le, amelynek értéke 160 millió dollár. A hatóságok szerint a kokaint Kolumbiában termelték, és Mexikóból szállították az Egyesült Államokba. Négy személyt letartóztattak, majd a kokaint Los Angelesbe irányították, amely New Yorkkal együtt a legnagyobb piaca az egyesült államokbeli kábítószer-fogyasztásnak. A kábítószer elleni harc aktív mind a termelő, mind a fogyasztó országokban, azon-

ban a szennyes üzletből származó jövedelem olyan nagy, hogy a rendőri beavatkozásoknak távolról sincs elrettentő hatása, sőt a tevékenység körültekintőbbé és intenzívebbé tételére ösztönöz.

A konferencián felszólalt Scalfaro, olasz belügyminiszter is, aki a különböző országok kábítószer-ellenes tevékenységének koordinálására állandó titkárság szervezését javasolta. „Azt hiszem — mondotta —, a kábítószer problémája minden embert, az egész nemzetközi közösséget érinti. Ezért nagy erőfeszítéseket kell tennünk, hogy tevékenységünket összehangolva megszüntessük ezt a csapást.” A miniszter javaslatának lényegében az az értelme, hogy biztosítsa a kormányok politikai akaratának folyamatosságát a kábítószer-fogyasztással és a vele való visszaéléssel szemben. Szőnyegen van egyébként egy új ENSZ-szerződés is, amely kibővíteni hivatott a fennálló normatív rendszert, hogy előmozdítsa a nagyobb és hatékonyabb együttműködést a nemzetközileg eddig nem szabályozott területeken is.

Az új konvenció sarkpontja annak a lehetősége, hogy a kábítószer-üzérkedésből származó jövedelem minden rendőrség részéről nemzeti szinten azonosítható, lefoglalható és elkobozható legyen. Tanulmányozzák azt a lehetőséget is, hogy a kábítószer-üzérkedéssel gyanúsítható hajók a nyílt tengeren feltartóztathatók legyenek.

Jelzés érkezett a konferencia színéről, Bécsből arról, hogy a világ nagy bünszervezetei újabban munkamegosztást határoztak el a heroin, a kokain és a könnyű drog különböző tranzitársaiban. Minderről Scalfaro is tárgyalt az EGK-tagállamok belügyminisztereivel, valamint E. Meese amerikai igazságügyi miniszterrel is a konferencián. „Erősíteni kell az együttműködést” — hangsúlyozta erőteljesen Scalfaro, amelynek jelentős eredményekhez kell vezetnie nemcsak a kábítószer elleni harcban, hanem a terrorizmus és a nagy, szervezett bűnözés elleni küzdelemben is, tekintettel arra, hogy az

utóbbiak a kábítószerből csinálják azt a „bankot”, amelyből bűnös tevékenységüket finanszírozzák. (*L'Observatore Romano*)

A büntetésvégrehajtás privatizálása az USA-ban

Az Amerikai Egyesült Államok börtöneiben ketyeg az időbomba: valamennyi börtön reménytelenül túlszűfolt. A vizsgálati foglyok száma országosan hetente 1000 emberrel nő, akiknek azonban nem tudnak megfelelő férőhelyet biztosítani. 1987 első félévében a szövetségi és az állami börtönök foglyainak száma kerekén 570 000-re emelkedett. 1980 óta a férfi foglyok száma 72%-kal, a női foglyoké pedig 111%-kal nőtt. Tony Travisono büntetésvégrehajtási igazgató így nyilatkozott: „A '60-as években a büntetettek 4-5%-át bezártuk, míg a többsége pénzbüntetést vagy más bírságot kapott. (...) A '70-es években a bebörtönzöttek aránya 2-3%-ra csökkent, ma azonban ismét 6%-kal emelkedett. A közvélemény rács mögött szereti tudni a bűnözőket.”

Ezért majdnem valamennyi szövetségi államban új büntetésvégrehajtási intézeteket kell építeni, a régiakat kibővíteni vagy más megoldást találni, hogy férőhelyeket tudjanak teremteni. Az elmúlt évben rekordösszeget, 4 milliárd dollárt adtak ki erre a célra, de a probléma még egyáltalán nincs megoldva. Kaliforniában mintegy 20 000-rel több börtönpriccsét állítottak be, de még így is hiányzik 15 000 férőhely az 1988 januárjára becsült 59 493 fogoly elhelyezéséhez.

Alig jobb a helyzet New Yorkban. Rikers Islanden, New York legnagyobb börtönében napirenden vannak a tetteles összeütközések a börtönfelügyelőkkel, de a rabok egymást is öszszeverik. A milliós város olyan intézkedéshez folyamodott, amellyel az angolok már a XVIII. században is éltek, azaz hajókat alakítottak át börtönné. Így a „Veron C. Bain” kiselejtezett

komphajó, mely Manhattan nyugati partján horgonyzik egy dokkban, március óta 162 bűnöző szálláshelyévé vált. A „F. A. B. Pursuivant” angol csapatszállító hajót szintén átszerelték úszó börtönné, melyben 700 „könnyű esetet” helyeztek el. A hatóságok 70%-os költségmegtakarítással számolnak. Washington DC-ben a Marian Barry polgármester által kibocsátott „emergency power act 1987” alapján 200 fogoly amnesztiát kapott.

Legalább ennyire bizarr az a tény, hogy egy washingtoni börtön foglyai, akik napközben kint a városban végzik munkájukat, este órákon át ácsorognak a börtönkapuk előtt, hogy alvóhelyet kapjanak. „Ezalatt azt csinálunk, amit akarunk. Valakit meg is ölhetnék, mégis lenne alibim, mert hisz a börtönbe mentem vissza” — mondta nemrég az egyik börtön előtt várakozó elítélt. (...) (*Die Presse*)

A spanyol büntetésvégrehajtási intézetek helyzete

A büntetésvégrehajtási intézetek alkalmazottai a közigazgatás kötelékébe tartoznak ugyan, de a börtönök furcsa világa és a semmiről tudni nem akaró társadalom határmezsgyéjén állnak. A mérleg nyelvének szerepét játsszák a börtönigazgatóság és az elítéltek között. Az ellenséges börtönvilágban élve, tapasztalatból állítják, hogy az átnevelés inkább utópia, mint realitás. (...)

A börtönalkalmazottak szerint a sajtó csak akkor foglalkozik a börtönökkel, ha betegség vagy lázadás tör ki, vagy rossz a bánásmód, de senki nem foglalkozik azzal, hogy mi is lett például a túszul ejtett örök sorsa, és hogy milyen egyáltalán a büntetésvégrehajtási intézetek dolgozóinak élete. A büntetésvégrehajtási intézetek országos parancsnoksága nyolcvan börtönt irányít. (...)

Ezeknek az intézeteknek elvileg — és a törvények szellemében — az a feladatuk, hogy átneveljék a törvényesség

kereteit túllépő személyeket. Jelenleg ezek a „közintézetek” 25 ezer embernek adnak szállást, ennek a létszámnak több mint egyharmadát az előzetes le tartóztatásban lévők, vagyis az ítéletre várók teszik ki. A túlzásfolttság miatt, illetve az élettér hiánya folytán az átnevelés gyakorlatilag lehetetlen. Ehhez jön még az, hogy amikor a büntetésüket letöltik, vagy ideiglenesen szabadlábra helyezik őket, a kinti életben ugyanazok a körülmények várnak rájuk, mint amelyek miatt a bűncselekményt elkövették. Hétezer börtönalkalmazott látja el a fent megjelölt ember tömeg őrzését és felügyeletét. (...)

Az alkalmazottak nem mernek beszélni, mert tartanak a lefokozás, az előléptetésekről való kihagyás stb. formájában jelentkező megtorlásoktól. Bírálatuk fő célpontja ugyanis a központi irányító szerv, mely viszont francóista gáncsoskodóknak, leggyakrabban pedig bajkeverőknek titulálja a bírálókat. Az alkalmazottak szerint a központ magát az igazság bajnokának tartja, aki pedig nem ért vele egyet, azt reakciónak.

Szerintük egy elméletileg baloldali párt számára könnyű feladat haladó politikát folytatni a börtönügy kérdésében, hiszen ez politikai szempontból hálás téma. Látványos propaganda-hadjárat keretében fel is használták a jobboldali fordulat kivédésére. Az alkalmazottakról azonban akkor is megfeledeztek. 1977 óta fiatal, ambiciózus, haladó szellemű emberek kerültek a vezető pozíciókba, akik azonban ugyanúgy beskatulyázzák a börtönalkalmazottakat, mint elődeik.

Az alkalmazottak nem hívei a katonás fegyelemnek, de úgy vélik, hogy rendre minden emberi közösségnek szüksége van. A börtönben különösen! Panaszaik mögött az rejlik, hogy ők vannak nap mint nap közvetlen kapcsolatban az elítéltekkel. Azok között pedig korántsem idillikus az élet. Gyakran adódnak túlfűtött helyzetek, sőt erőszakos cselekmények is. Minden esetben a börtönőröknek kell helytállniuk, egyensúlyt teremteni és megol-

dást találni. Ezért lépnek hát fel a börtönfegyelem megszilárdítása mellett, és ezért kérnek önmaguk számára is nagyobb védelmet és támogatást a központi vezetéstől. Ezért tiltakoznak az ellen, hogy a rossz bánásmód miatt ért bírálatok ürügyén a közvélemény az összes börtönalkalmazottat egy kalap alá vegye. Ilyen esetekben megvan a felelősségre vonás adminisztratív módja, a konkrét személyeket kérdőre kell vonni, de az általánosítás igazságtalan és nem felel meg a valóságnak. (...)

Munkaügyi problémák is adódnak bőven. Korábban a szakmai előrehaladás egyértelműbb és automatikusabb volt. Most szabad kinevezés érvényesül, és előfordul, hogy ügyvédi diplomája, ötéves munkaviszonya és szakmai gyakorlata ellenére sem léptetnek elő valakit. Ami a képzési mechanizmust illeti, ez úgy történik, hogy engedélyt kell kérni a büntetésvégrehajtás továbbképző iskolájának tanfolyamain való részvételre. A jelentkezők közül azonban a központ teljesen szubjektív alapon jelöli ki a posztgraduális képzésre engedélyt kapó személyeket. (...)

Ami a munkaidőt illeti, arról már a szocialista párti kormány hatalomra jutásának első évében kemény vitákra került sor a börtönalkalmazottak és a kormányzat között. Ezt megelőzően huszonnégy óra megszakítás nélküli szolgálatot láttak el, amit negyvennyolc órás pihenőidő követett. Az új kormány bevezette a nyolcórás munkaidőt, de rájött, hogy így több alkalmazottra lenne szüksége, elrendelte hát, hogy öt napot kell nyolcórás nappali és egy éjszakai szolgálatban tölteni, amit három nap pihenőidő követ. Az elégedetlenség miatt azután bevezette a négy nappali és egy éjszakai szolgálatot, ami ugyancsak három pihenőnappal járul.

A börtönalkalmazottak munkaidejének kérdését megvitatta a Camacho vezette kommunista szakszervezet is, és sikrasszállt a korábbi munkarend, vagyis a 24 órás szolgálat — 48 órás pihenés rendszere mellett. Az alkalmazottak szerint ez a munkarend a mostani-

nál sokkal alkalmasabb arra, hogy szorosabb kapcsolatot alakítsanak ki az elítéltekkel. A büntetésvégrehajtási intézetek országos irányítószerveinek képviselője viszont azon az állásponton van, hogy a munkaidő rendezése politikai döntés volt, amit az illetékes szerveknek kötelességük felvállalni. (...)

Ezeknek a problémáknak a megoldása és általában a börtönügy gyökeres reformja várat magára. E kérdéskomplexum megoldását összhangba kell hozni a spanyol büntetésvégrehajtási törvénykönyvvel, ami állítólag Európa leghaladóbb ilyen jellegű jogszabálya. (*Mundo Obrero*)

A terhes nő helyzete a lengyel jogrendszerben

A lengyel büntető törvényhozás vitathatatlanul pozitív hagyománya, hogy az elmúlt tíz-tizenöt évben hozott amnesztia törvények nagy része a gyermekeket nevelő nőkre is kiterjedt — mind a kisgyermekes anyákra, mind pedig a nagyobb gyermekeket nevelő anyákra (a gyermekek 16, sőt 18 éves koráig). Ugyanakkor az, hogy a gyermekes anyákra kiterjedjen-e az amnesztia vagy sem, mindig függött az elkövetett bűncselekmény fajtájától és a büntetés mértékétől is. Ebben a két kérdésben a törvényhozó gyakorlat elsősorban a gyermek és csak másodsorban az anya érdekét veszi figyelembe. Ezért aggodalomra ad okot az, hogy újabban az amnesztia csak a gyermeküket egyedül nevelő anyákra terjed ki. Pedig a szülést követő első hónapokban a gyermek számára az anyát senki sem pótolhatja.

A lengyel törvények nemcsak hogy nem tiltják, de kifejezetten engedélyezik a szabadságvesztés-büntetés végrehajtását terhes nők esetében. Az 1966-ban megállapított kedvezmények túlnyomó részét (a hosszabb séta vagy a napközbeni pihenés jogát) 1974-ben felfüggesztették. A megmaradt néhány kedvezmény ma különböző végrehajtá-

si utasításokban található, melyeket az elítélt terhesek többnyire nem ismernek. Éppen ezért továbbra is időszerű az a javaslat, hogy bővíteni kell a terhes nők számára az (immár 13 éve érvényes) „ideiglenes börtönszabályzatban” biztosított elemi jogok körét, vagy széles körben kell alkalmazni azokat a lengyel jogrendszerben jól ismert intézményeket, melyek korlátoznak (sőt kiküszöbölhetnék) terhes nők esetén a szabadságvesztés-büntetés végrehajtását (gondolunk itt a büntetés végrehajtásának feltételes felfüggesztésére, elhalasztására vagy megszakítására). A látszat ellenére itt bonyolultabb kérdésről van szó, minthogy egyebek között biztosítani kell az elítélt terhes anya számára a biztonságos, emberhez méltó és fizetett munkához való jogot.

Az elítéltek jogai részét képezik az alkotmány által szavatolt olyan állampolgári jogoknak, mint a független bírósághoz való jog a büntetőeljárás során, a panaszok bejelentésének a joga, a munkához való jog stb. Az elítélt nem függhet a börtönhatóságtól. Ez a követelmény azonban csak akkor valószínűleg meg, ha a jogszabályok kielégítő módon tisztázzák a rabok helyzetét, kötelességeit és jogait, egyben olyan biztosítóeszközöket is kilátásba helyeznek, melyek szavatolják, hogy a jogszabályok tartalma nem marad halott betű.

A grudziadzi büntetésvégrehajtási intézetben, ahol az elítélt nők szülei

levezetik, voltak olyan évek, amikor a szabadságvesztés-büntetésre ítélt terhes nők száma több száz, néha félezer is volt. Ez a szám jelentős mértékben csökkent, bár ma sem kevesebb százánál. A bűncselekmények túlnyomó többsége nem jelentős. Főleg vagy éppen ellenkezőleg bűncselekményről van szó. Az ítélet rendszerint nem haladja meg a két évig terjedő szabadságvesztést. Néhány „kuriózum”: a grudziadzi börtönben tartózkodó nők közül három — előrehaladott terhes — nő előzetes letartóztatásban volt, egy fiatal terhes fodrásznőt azért ítélték egy év szabadságvesztésre, mivel takarékbetétkönyvébe hamis adatokat jegyzett be.

A börtönben tartózkodó terhes nők rendkívüli helyzete, különösen pedig a még meg sem született gyermekek sorsa megköveteli, hogy e helyzetre sürgős megoldást találjunk. A büntetés ez esetben ugyanis nemcsak a vétkes személyt érinti, hanem azt is, aki teljesen véttelen és védtelen, ugyanakkor legalább annyira veszélyeztetett, mint terhes anyja. Nincs szükség a legújabb kori ún. prenatális pszichológia gyors ütemben fejlődő ágazatának külön tanulmányozására ahhoz, hogy joggal feltételezzük: azok a körülmények, melyekben az elítélt terhes nők vannak, óriási hatással bírnak a ma megfogant, holnap pedig megszülető gyermek pszichikai és fizikai fejlődésére. (*Prawo i Zycie*)

Kimutatás a Módszertani füzetekben 1982—1987 között megjelent cikkekről

Szerkesztőségünk ezúton is megköszöni szerzőinek kiadványunk számára írt tanulmányát, cikkét, hozzászólását. Elméleti fejtegetéseikkel, gyakorlati javaslataikkal, véleményük kinyilvánításával (a tudományok, valamint a különböző szolgálati ágak eredményeinek, esetenként a felmerülő hibáknak a bemutatásával) hozzájárultak a testület politikai és szakmai (ön)képzéséhez. Külön köszönjük azoknak az osztályvezetőknak és intézetparancsnokoknak a segítségét, akik beosztottaikat, illetve az állományukba tartozókat alkotó munkára ösztönözték.

Az országos parancsnokság osztályai szerint

Sorszám	Szervek	A cikkek száma		
		elméleti	gyakorlati	összesen
1.	anyagi és technikai osztály	1	3	4
2.	biztonsági osztály	5	10	15
3.	egészségügyi osztály	2	9	11
4.	központi ellátó szervek (garázs, raktár)	0	0	0
5.	igazgatási osztály	0	0	0
6.	M-osztály	0	0	0
7.	nevelési osztály	20	15	35
8.	oktatási intézetek (RTF bv-tanszék, tiszthelyettes- és zászlóképző iskola)	3	3	6
9.	parancsnoki törzs	4	6	10
10.	pénzügyi osztály	0	1	1
11.	sajtóosztály	9	13	22
12.	személyzeti és oktatási osztály	1	4	5
13.	titkárság (jogi és ellenőrzési alosztály, ügykezelési alosztály)	2	5	7
14.	vállalatfelügyeleti és beruházási osztály	4	6	10
Összesen:		51	75	126

Külső szervek szerint

Sorszám	Szervek	A cikkek száma		
		elméleti	gyakorlati	összesen
1.	Belügyminisztérium	3	0	3
2.	Eötvös Loránd Tudományegyetem	14	1	15
3.	Igazságügyi Minisztérium	5	2	7
4.	Országos Kriminológiai és Kriminálisztikai Intézet	5	1	6
5.	Végül: nyugdíjas bv-dolgozók, külső lap munkatársai, egyete- mi, főiskolai oktatók, ügyészek, hivatásos pártfogók stb.	2	7	9
Összesen:		29	11	40

A büntetés-végrehajtási intézetek szerint

Sorszám	Szervek (a vállalatokkal, célgazdaságokkal együtt)	A cikkek száma		
		elméleti	gyakorlati	összesen
1.	Állampusztai Börtön és Fegyház	2	4	6
2.	Balassagyarmati Fegyház és Börtön	0	0	0
3.	Baracska Börtön és Fogház	2	5	7
4.	Budapesti Fegyház és Börtön	1	2	3
5.	Bv-egészségügyi intézmények (Kp-i Kórház, IMEI, MAI)	5	11	16
6.	Debreceni Bv. Intézet	0	0	0
7.	Egri Bv. Intézet	0	0	0
8.	Esztergomi Bv. Intézet	0	0	0
9.	Fiatalkorúak Börtöne és Fogháza	5	7	12
10.	Fővárosi Bv. Intézet I. II.	0	0	0
11.	Győri Bv. Intézet	0	0	0
12.	Gyulai Bv. Intézet	0	0	0
13.	Kalocsai Fegyház és Börtön	0	2	2
14.	Kaposvári Bv. Intézet	0	1	1
15.	Kecskeméti Bv. Intézet	0	0	0
16.	Márianosztrai Fegyház és Börtön	0	2	2
17.	Martonvásári Bv. Intézet	0	1	1
18.	Miskolci Bv. Intézet	0	1	1
19.	Nyíregyházi Bv. Intézet	0	2	2
20.	Pálhalmi Börtön és Fogház	1	10	11
21.	Pécsi Bv. Intézet	0	1	1
22.	Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtön	0	0	0
23.	Sopronkőhidai Fegyház és Börtön	4	2	6
24.	Szegedi Fegyház és Börtön	1	5	6
25.	Székesfehérvári Bv. Intézet	0	0	0
26.	Szekszárdi Bv. Intézet	0	0	0
27.	Szolnoki Bv. Intézet	0	0	0
28.	Szombathelyi Bv. Intézet	0	2	2
29.	Váci Bv. Intézet	1	3	4
30.	Veszprémi Bv. Intézet	0	0	0
31.	Zalaegerszegi Bv. Intézet	0	0	0
Összesen:		22	61	83

E SZÁMUNK SZERZŐI

Bánki Erika, a Módszertani füzetek szerkesztője; **Buzási Péter**, a Rendőrtiszti Főiskola harmadéves hallgatója; **dr. Csordás Sándor** bv. alezredes, az Országos Parancsnokság biztonsági osztályának vezetője; **Drjenovszky Béla** bv. őrnagy, az Országos Parancsnokság számítástechnikai alosztályának vezetője; **Hevényi Attila** bv. őrnagy, az Országos Parancsnokság oktatási alosztályának vezetője; **dr. Kállai R. Gábor**, a szentendrei Kossuth Lajos Katonai Főiskola adjunktusa; **dr. Kálmán János**, a Magyar Ellenállók, Antifasiszták Szövetségének osztályvezetője; **Kraviánszky Mihályné dr. bv. őrnagy**, a Rendőrtiszti Főiskola büntetés-végrehajtási tanszékének főelőadója; **dr. Lőrincz József** bv. alezredes, a Rendőrtiszti Főiskola büntetés-végrehajtási tanszékének vezetője; **dr. Magyar Miklós** bv. alezredes, az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet főigazgató-helyettes főorvosa; **Mucsi Szilvia**, a Rendőrtiszti Főiskola másodéves hallgatója; **dr. Simor Ferenc** bv. alezredes, az Alföldi Bútorgyár főkönyvelője; **dr. Szentpétery Petronella**, a Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó főszerkesztője.

a május elsejei felvonuláson

ára: 10 Ft

